BABIOGÓRSKIE MOTYLE

KALENDARZ

2019

REDAKCJA: Maciej Mażul
TEKSTY O MOTYLACH: dr Wojciech Kudła
KOREKTA TEKSTÓW: Magdalena Madej
PROJEKT GRAFICZNY I SKŁAD: Maciej Hojda
FOTOGRAFIE MOTYLI: dr Wojciech Kudła,
Fot. 7 © źródło: https://da.wikipedia.org/wiki/Billede:Colias_palaeno.jpg?uselang=pl#/media/File:Colias_palaeno.jpg, autor Martin Bierg, licencja: CC BY-SA 2,5
Fot. 20 © źródło: http://wibe.ath.cx/hyonteiset/index.php?option=com_content&view=article&id=17027, autor Jorma Kelo, licencja „No rights reserved"
FOTOGRAFIA NA OKŁADCE: Paź królowej, fot. dr Wojciech Kudła

POMYSŁ KALENDARZA: Katarzyna Słabosz-Palacz
TELEINFORMATOR BABIOGÓRSKI – OPRACOWANIE: Katarzyna Słabosz-Palacz
UZUPEŁNIENIA, AKTUALIZACJE I KOREKTY: Zespół SGB i przedstawiciele poszczególnych gmin

W kalendarzu wykorzystano informacje z kalendarium historycznego, publikowanego w poprzednich tomach „Kalendarza SGB" (opr. Janusz Kociołek, Marcin Leśniakiewicz), uzupełnienia – Maria Mazur oraz BgPN i działy promocji poszczególnych gmin SGB.

© Stowarzyszenie Gmin Babiogórskich
© Babiogórski Park Narodowy
Sucha Beskidzka – Zawoja 2018
Nakład 1200 egz.
ISSN 1642-0837

Stowarzyszenie Gmin Babiogórskich z siedzibą w Suchej Beskidzkiej,
34-200 Sucha Beskidzka, ul. Mickiewicza 19, tel. 665 053 572;
e-mail: info@sgb.org.pl; www.sgb.org.pl
Stowarzyszenie-Gmin-Babiogorskich

Babiogórski Park Narodowy z siedzibą w Zawoi,
34-222 Zawoja, Barańcowa 1403, tel. 33 877 51 10;
e-mail: park@bgpn.pl; www.bgpn.pl
Babiogórski Park Narodowy

WYDAWNICTWO: Homago Studio Graficzne, tel. 606 243 170, studio@homago.pl
DRUK I OPRAWA: DRUKARNIA Wydawnictwa Prasa Beskidzka Spółka z o.o.
43-300 Bielsko-Biała, ul. St. Dubois 4 tel. 33 819 39 57, drukarnia@kronika.beskidzka.pl

Dane osobiste

Imię i nazwisko _____ Telefon _____

Adres _____ NIP _____

PESEL _____ Regon _____

Nr dowodu osobistego _____ Nr konta bankowego _____

BOŻE NARODZENIE 2018

XII
Godnik przyseł w baranicy śniegu
Babiogórskiym chodnickiym z nieba
Do dziedziny góralskie rodziny
Śpiwajyncy cudowne nowiny

Styceń

Stare styko sie z nowym
Dzieciątko Boze z cłowiekiym
Tyngo zima góralsko
z ciepłym rodzinnym blisko

Do Betlejema Krystusowego
ziymskiego zycio sałaśnego
ido babiogórskiymi płajami
Trze królowie z darami
a ludzie z nowymi nadziejami
cóby nie wioło latoś zowiejami
kłopotów i zazdrości
a zaświyciyło słónecko
dobroci i radości

Emil Kowalczyk

Nadchodzące święta i koniec roku, to zawsze czas posumowań i refleksji nad tym co udało się zrealizować w mijającym okresie. Przy tej okazji dziękuję wszystkim członkom i sympatykom Stowarzyszenia mieszkającym po obu stronach Babiej Góry oraz przyjaciołom ze Zdużenia Babia Hora, którzy znaleźli czas i motywację do wspólnej realizacji naszych działań na przestrzeni mijającego roku, szczególnie tych cyklicznych, jak Międzynarodowy Konkurs Wiedzy Ogólnej „Leonardo", Międzynarodowy Złaz Samorządowców, czy wydawniczych – kalendarze i Roczniki Babiogórskie.

Na ten piękny czas Świąt Bożego Narodzenia życzę wszystkim mieszkańcom babiogórskiej ziemi radości, pokoju, optymizmu i nadziei. Niech Nowonarodzony Jezus zamieszka w Waszych domach i sercach oraz błogosławi w Nowym Roku. Mam nadzieję, że nadchodzący rok będzie dla naszej organizacji czasem dalszego owocnego rozwoju dla dobra lokalnej społeczności. Niech przyniesie on satysfakcję, a także oczekiwane rezultaty oraz poczucie prywatnego i zawodowego spełnienia osobom, które nie tylko ukochały nasze góry, ale również pracują na rzecz ich rozwoju i promocji.

W imieniu Rady Starszych,
Kręgu Gazdów i Działaczy SGB

Starszy Gazda
Marek Listwan

Orawscy kolędnicy. Fot. z archiwum Orawskiego Centrum Kultury w Jabłonce

OD REDAKCJI

Pomysł kalendarza, którego bohaterami będą motyle już od pewnego czasu kiełkował w głowach osób przygotowujących tę publikację. W świecie motyli zawsze fascynują ich przepiękne barwy, kształty skrzydeł, charakterystyczny lot, a także niesamowita metamorfoza: z niezgrabnej gąsienicy we fruwającego motyla. Jednak często nie zdajemy sobie sprawy ze złożoności i wieloaspektowości tego tematu bazując na utartych stereotypach.

Tegoroczny Kalendarz nie zawęża się obszarowo jedynie do masywu Babiej Góry i terenu Stowarzyszenia Gmin Babiogórskich. Sięga on w głąb Kotliny Orawsko-Nowotarskiej, dzięki czemu obejmuje jeden z ciekawszych kompleksów przyrodniczych w kraju, jakim są rozległe torfowiska wysokie i występujące na nich rzadkie gatunki motyli.

Do współpracy przy tworzeniu „Babiogórskich motyli" zaprosiliśmy specjalistę oraz pasjonata w dziedzinie lepidopterologii oraz fotografii dra Wojciecha Kudłę, który jest autorem tekstów i zdjęć. Wierzymy, że dzięki wiedzy jaką podzielił się z nami pan Wojciech świat motyli stanie się bliższy. Będziecie mogli Państwo z łatwością je rozpoznać oraz zaznajomić się z ich zwyczajami, biologią wraz z metafizycznym procesem przepoczwarczania. Mamy również nadzieję, że zachwycicie się fotografiami, na których zatrzymano w czasie piękno motyli.

Korzystając z przywileju redaktora Kalendarza, chciałbym podziękować osobom bezpośrednio zaangażowanym w realizację naszej publikacji i osobom, dzięki którym mogła powstać: Marii Mazur – za wielkie zaangażowanie i poświęcony czas; Maćkowi Hojdzie – za ciekawy projekt graficzny oraz Magdalenie Madej – za korektę. Kieruję również wielkie podziękowania do dra Wojciecha Kudły, który podjął się tego zadania pełen zapału i entuzjazmu. Dziękuję również drowi Tomaszowi Pasierbkowi – dyrektorowi BgPN oraz Markowi Listwanowi - Starszemu Gaździe SGB, dzięki którym publikacja ta mogła ukazać się drukiem i trafić „pod strzechy".

Mamy nadzieję, że w przyszłym roku ukaże się kolejny już 20-ty Kalendarz Babiogórski, kontynuujący naszą serię wydawaną wspólnie przez Stowarzyszenie Gmin Babiogórskich i Babiogórski Park Narodowy.

Życzymy, by Kalendarz „Babiogórskie motyle" towarzyszył Państwu przez cały najbliższy rok 2019 dając radość i ubarwiając każdy tydzień – bez względu na porę roku, śnieg, deszcz czy słońce. Liczymy także, że na co dzień będzie służył do zapisków i notatek, a zamieszczone w nim informacje będą użyteczne przez długie lata.

Maciej Mażul – redaktor

Babia Góra. Fot. Kalina Mażul

BABIOGÓRSKI PARK NARODOWY

W roku 2019 – 30 października, minie 65 lat od podpisania Rozporządzenia o utworzeniu Babiogórskiego Parku Narodowego. Fakt ten był wynikiem wieloletnich starań, sięgających 1928 roku, kiedy to objęto ochroną lasy na południowych zboczach, a Władysław Miodowicz, kierownik schroniska na Markowych Szczawinach opublikował swój artykuł: „Przyszły park narodowy na Babiej Górze". Wstępem do powstania Parku stało się utworzenie w 1933 roku Rezerwatu na Babiej Górze przez Polską Akademię Umiejętności.

Babiogórski Park Narodowy chroni przyrodę najwyższego szczytu Beskidów Zachodnich (1 725 m n.p.m.), który tworzy jednolity i odosobniony masyw o przebiegu równoleżnikowym. Babia Góra pod względem wybitności, zajmuje drugie miejsce w Polsce, ustępując pierwszeństwa jedynie Śnieżce. Natomiast uwzględniając wysokość nad poziomem morza jest najwyższą górą po Tatrach. Nie bez powodu nazwano ją Królową Beskidów – konkurencję zostawia daleko w tyle, gdyż sąsiednie szczyty są niższe nawet o 200-500 metrów. Nazywana jest również Kapryśnicą lub Matką Niepogód, ponieważ charakterystyczne dla niej są częste i nagłe zmiany pogody, związane z jej położeniem i wysokością. Wpływa to również na zróżnicowanie warunków klimatycznych, co przekłada się z kolei na uwarunkowania siedliskowe. Zmieniają się one wyraźnie w miarę wzrostu wysokości n.p.m., powodując pionowe zróżnicowanie szaty roślinnej. Wytworzył się przez to bardzo czytelny, wręcz modelowy układ pięter roślinnych, które w stosunku do Tatr są obniżone o 100-200 m. Występuje tu jedyne w Beskidach piętro halne. Niezaprzeczalnym walorem przyrodniczym w reglu dolnym i górnym są lasy o charakterze pierwotnym. Jest to również miejsce występowania wielu rzadkich oraz interesujących gatunków roślin i zwierząt. Spotkać można tutaj rośliny, których trudno szukać w innych miejscach Polski (rogownica alpejska), rzadkie i zagrożone wyginięciem (tojad morawski, tocja karpacka), jak również wiele gatunków objętych ochroną prawną. Na Babiej Górze doliczono się blisko 650 gatunków roślin naczyniowych, 280 gatunków mszaków, ponad 1300 różnych grzybów i porostów. Świat zwierząt jest równie bogaty i zróżnicowany – stwierdzono 4500 gatunków i podgatunków zwierząt. Babiogórski Park Narodowy jest ostoją między innymi dla: niedźwiedzia, wilka, rysia, które z powodu silnej presji człowieka z trudem znajdują sobie miejsce poza obszarami chronionymi.

Park jest obecnie jednym z 23 parków narodowych w Polsce. Jego powierzchnia wynosi 33,9 km^2. W logo Babiogórskiego Parku Narodowego, na tle stylizowanej sylwetki Babiej Góry, umieszczona jest roślina – okrzyn jeleni. W 1977 roku Park uznany został przez UNESCO MaB za Rezerwat Biosfery, była to pierwsza tura 57 nominacji na świecie. Status ten otrzymał w uhonorowaniu unikatowych walorów przyrodniczych, długiej historii ochrony oraz miejsca intensywnych badań naukowych. Na terenie BgPN znajdują się również obszary wchodzące w skład europejskiej sieci Natura 2000: PLH 120001 – 3350,433 ha i PLB 120011 – 4915,649 ha.

Oprócz realizowania przez Park zadań ochronnych, prowadzona jest także działalność edukacyjna, informacyjna i promocyjna w dziedzinie ochrony przyrody. W siedzibie Babiogórskiego Parku Narodowego udostępniono dla zwiedzających Wystawę Stałą składającą się z ekspozycji przyrodniczej i kulturowej. Pracownicy Parku prowadzą stacjonarne i terenowe zajęcia edukacyjne, skierowane do szerokiego spektrum odbiorców. Wokół budynku zlokalizowane są: Ogród Roślin Babiogórskich i Ogród Zmysłów, a w sąsiedztwie przebiega ścieżka edukacyjna „Mokry Kozub". W Ogrodzie Roślin Babiogórskich znajdują się rośliny najbardziej popularne i charakterystyczne dla Babiej Góry, natomiast w Ogrodzie Zmysłów zgromadzono gatunki o szczególnych właściwościach sensorycznych, m.in.: dotykowych, zapachowych, wzrokowych i smakowych.

Ogród Zmysłów i Wystawa Stała są dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach (winda i ścieżki) oraz wyposażone w plastyczne mapy dotykowe, dedykowane osobom słabowidzącym i niewidomym (m.in. opisy w brajlu).

Maciej Mażul

STOWARZYSZENIE GMIN BABIOGÓRSKICH

Stowarzyszenie Gmin Babiogórskich zostało powołane w 1995 roku z inicjatywy działaczy samorządowych, początkowo zrzeszając gminy położone najbliżej Babiej Góry. Z biegiem lat liczba członków Stowarzyszenia zwiększyła się i obecnie liczy 14 gmin leżących zarówno po północnej, jak i po południowej stronie Babiej Góry, w skład których wchodzi 56 wsi i 3 miasta.
Stowarzyszone gminy zajmują obszar 1028 km^2, który zamieszkuje około 117 224 osoby. Z tych liczb na powiat suski przypada – 594 km^2 i około 73 231 osób (3 miasta i 29 wsi), na powiat nowotarski – 279 km^2 i około 24 450 osób (9 wsi), na powiat żywiecki – 32 km^2 i około 2 409 osób (1 wieś), na powiat wadowicki 123 km^2 i około 17 134 osoby (17 wsi).

Ze Stowarzyszeniem współpracuje 11 gmin orawskich z terenu Republiki Słowackiej: Bobrov, Klin, Oravska Polhora, Rabča, Rabčice, Sihelne, Zubrohlava, Namestovo, Vavrečka, Oravska Jasenica i Oravske Vesele – tworzących Združenie Babia hora, z którym 14 czerwca 2000 roku podpisana została umowa o współpracy. W tym też roku podobna umowa została podpisana z Babiogórskim Parkiem Narodowym.

Od początku istnienia Stowarzyszenie podejmuje działania na rzecz zachowania rodzimej kultury i folkloru oraz kultywowania wielowiekowej tradycji. Wspiera lokalne inicjatywy temu służące, organizuje m.in.: Konkurs Wiedzy Ogólnej „Leonardo" (22 edycje), adresowany do młodzieży szkół gimnazjalnych i środowiska nauczycielskiego, wystawy, konferencje i sympozja popularno-naukowe pod wspólnym tytułem „Dziedzictwo kulturowe obszaru Babiej Góry (9 spotkań). Od początku działalności, nakładem SGB ukazało się 40 publikacji,

Finał XXII Międzynarodowego Konkursu Wiedzy Ogólnej „Leonardo" w Suchej Beskidzkiej. Fot. Sabina Stopka

Gala finałowa konkusu „Osobowość Ziem Górskich. Fot. Sabina Stopka

w tym cykliczne wydawnictwa „Kalendarz SGB" (18), z tematyką poświęconą: tradycji, historii i współczesności gmin stowarzyszonych, „Rocznik Babiogórski" (18), w którym obok materiałów z sympozjów, sprawozdań z działalności SGB i Babiogórskiego Parku Narodowego znajdują się artykuły poruszające problemy szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego terenów podbabiogórskich, a także 4 pozycje z serii „Biblioteka Babiogórska", w tym szczególne wydawnictwo pt. „Druga wojna światowa pod Babią Górą. Księga strat", liczące 500 stron. Jest ono wynikiem poszukiwań i weryfikacji danych dotyczących strat osobowych i materialnych, jakie ziemia babiogórska poniosła w czasie II wojny światowej. W 2015 roku Stowarzyszenie wydało publikację pt. „Babia Góra i okolice. Przewodnik po obszarze Stowarzyszenia Gmin Babiogórskich". Przewodnik jest kompletnym i wyczerpującym pod względem turystycznym opisem 59 miejscowości znajdujących się na obszarze SGB. Został on wyróżniony na XXIV Ogólnopolskim Przeglądzie Książki Krajoznawczej i Turystycznej „Tour Salon 2015", a także zajął III miejsce w 2. Międzynarodowym Konkursie „Najlepsze wydawnictwa o górach" w kategorii „przewodniki".

SGB organizuje corocznie, w ostatnią sobotę sierpnia, Złaz Samorządowców, który służy między innymi zacieśnianiu wzajemnych kontaktów pomiędzy gminami. Jego zasadniczym celem jest poznawanie własnych i sąsiedzkich walorów przyrodniczych i kulturowych, infrastruktury turystycznej oraz wymiana doświadczeń w zakresie podnoszenia atrakcyjności kulturowej Podbabiogórza. Co roku gospodarzem złazu jest inna gmina.

Od 2000 roku Stowarzyszenie honoruje osoby fizyczne i prawne za zasługi dla rozwoju i promocji obszaru SGB, a szczególnie za ratowanie, ochronę i dokumentowanie dziedzictwa przeszłości, wpieranie turystyki, oświaty i sportu oraz ochronę środowiska. Wyróżnienia w postaci statuetki „Laur Babiogórski" i dyplomy wręczane są w sposób uroczysty w obecnosci władz samorządowych.

W 2018 roku SGB zostało docenione za swoje osiągniecia i znalazło się w gronie laureatów konkursu „Osobowość Ziem Górskich w kategorii „Organizacja Pozarządowa Ziem Górskich" organizowanym porzez Stowarzyszenie Koalicja Marek Ziem Górskich.

Więcej informacji na temat działalności SGB można znaleźć na stronie www.sgb.org.pl oraz na Facebooku: www.facebook.com/Stowarzyszenie-Gmin-Babiogórskich.

Zarząd Stowarzyszenia Gmin Babiogórskich zaprasza do współpracy wszystkich, którym zależy na pielęgnowaniu tradycji, rozwoju i promocji babiogórskich gmin.

Przedstawiciele SGB we Lwowie. Fot. Jan Motor

Pracami Stowarzyszenia kieruje **KRĄG GAZDÓW** (Zarząd), który jest organem wykonawczym, natomiast organem stanowiącym jest **RADA STARSZYCH**, w skład której wchodzą delegaci poszczególnych Gmin. Organem Kontrolującym prace Kręgu Gazdów jest Komisja Rewizyjna.

W obecnej kadencji (2015-2018) organy Stowarzyszenia działają w następującym składzie:

RADA STARSZYCH

Jan Najdek i Krystyna Szczepaniak (Budzów), Stanisław Talapka i Stanisław Tempka (Bystra-Sidzina), Antoni Karlak i Eugeniusz Moniak (Jabłonka), Iwona Bilska i Krystyna Firek (Jordanów Miasto), Mirosław Marek i Władysław Puda (Koszarawa), Ryszard Frączek i Tadeusz Łopata (Lanckorona), Bogusław Jerzy Jazowski i Marusz Wnenk (Lipnica Wielka), Henryk Bania i Paweł Sala (Maków Podhalański), Anna Fila i Wacław Wądolny (Mucharz), Marek Chorąży i Rafał Lasek (Stryszawa), Krzysztof Adamczyk i Jan Wacławski (Stryszów), Krystian Krzeszowiak i Stanisław Lichosyt (Sucha Beskidzka), Jan Borkowski i Marcin Pająk (Zawoja), Łukasz Palarski i Jolanta Żmija (Zembrzyce)

KRĄG GAZDÓW

Przewodniczący	Starszy Gazda Marek Listwan
I Zastępca Przewodniczącego	Gazda Antoni Karlak
II Zastępca Przewodniczącego	Gaździna Krystyna Szczepaniak
Sekretarz Stowarzyszenia i Rzecznik Prasowy	Gaździna Zofia Oszacka
Skarbnik Stowarzyszenia	Gaździna Halina Zielonka
Członek Kręgu Gazdów	Gazda Stanisław Tempka
Członek Kręgu Gazdów	Gazda Jan Wacławski
Członek Kręgu Gazdów	Gazda Wacław Wądolny
Członek Kręgu Gazdów	Gazda Łukasz Palarski

KOMISJA REWIZYJNA

Jan Najdek – Przewodniczacy, Rafał Lasek – Członek, Mariusz Wnenk – Członek

KALENDARZE SGB 2000–2018

2000
z informacjami o roku obrzędowym, parafiach, miastach i wsiach Stowarzyszenia Gmin Babiogórskich

2001
z informacjami o patronach i wezwaniach świątyń oraz strojach ludowych z okolic Babiej Góry

2002
Kapliczki i krzyże przydrożne u podnóża Babiej Góry

2003
z informacjami o tradycyjnych zajęciach i zawodach mieszkańców Babiej Góry oraz o świętych patronujących tym zajęciom i zawodom

2004
z informacjami o tym, co się dawniej jadło i piło, i z czego się pod Babią Górą strawę robiło oraz z przepisami kulinarnymi dawnymi i nowszymi

2005
Twórcy ludowi i nieprofesjonalni spod Babiej Góry oraz informacje o świętych, błogosławionych i kandydatach na ołtarze z miejscowości leżących pod Babią Górą

2006
Najważniejsze zabytki w miejscowościach leżących pod Babią Górą oraz sanktuaria i miejsca kultu na obszarze Stowarzyszenia Gmin Babiogórskich

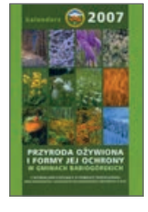

2007
Przyroda ożywiona i formy jej ochrony w gminach babiogórskich; z informacjami o roślinach w symbolice chrześcijańskiej oraz magicznych i leczniczych właściwościach niektórych z nich

2008
Cmentarze, mogiły, miejsca pamięci, pomniki, obeliski, tablice pamiątkowe w gminach babiogórskich

2009
z informacjami o gminach należących do SGB oraz legendami i podaniami z okolic Babiej Góry

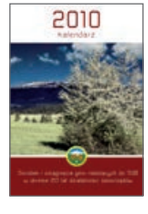

2010
Dorobek i osiągnięcia gmin należących do SGB w okresie 20 lat działalności samorządów

2011
Historia i działalność Ochotniczych Straży Pożarnych w gminach babiogórskich

2013
Wędrówki po babiogórskich gminach. Opis szlaków, mapy, informacje

2014
Babiogórscy zbójnicy. Historia – postacie – miejsca – pieśni

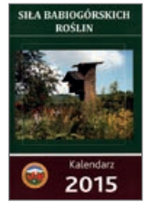

2015
Siła babiogórskich roślin

2016
Babiogórskie ptaki

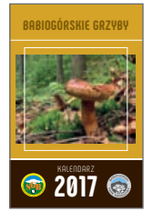

2017
Babiogórskie grzyby

2018
Babiogórskie ssaki

2019

STYCZEŃ / JANUARY

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
1		1	2	3	4	5	6
2	7	8	9	10	11	12	13
3	14	15	16	17	18	19	20
4	21	22	23	24	25	26	27
5	28	29	30	31			

LUTY / FEBRUARY

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
5					1	2	3
6	4	5	6	7	8	9	10
7	11	12	13	14	15	16	17
8	18	19	20	21	22	23	24
9	25	26	27	28			

MARZEC / MARCH

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
9					1	2	3
10	4	5	6	7	8	9	10
11	11	12	13	14	15	16	17
12	18	19	20	21	22	23	24
13	25	26	27	28	29	30	31

KWIECIEŃ / APRIL

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
14	1	2	3	4	5	6	7
15	8	9	10	11	12	13	14
16	15	16	17	18	19	20	21
17	22	23	24	25	26	27	28
18	29	30					

MAJ / MAY

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
18			1	2	3	4	5
19	6	7	8	9	10	11	12
20	13	14	15	16	17	18	19
21	20	21	22	23	24	25	26
22	27	28	29	30	31		

CZERWIEC / JUNE

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
22						1	2
23	3	4	5	6	7	8	9
24	10	11	12	13	14	15	16
25	17	18	19	20	21	22	23
26	24	25	26	27	28	29	30

LIPIEC / JULY

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
27	1	2	3	4	5	6	7
28	8	9	10	11	12	13	14
29	15	16	17	18	19	20	21
30	22	23	24	25	26	27	28
31	29	30	31				

SIERPIEŃ / AUGUST

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
31				1	2	3	4
32	5	6	7	8	9	10	11
33	12	13	14	15	16	17	18
34	19	20	21	22	23	24	25
35	26	27	28	29	30	31	

WRZESIEŃ / SEPTEMBER

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
35							1
36	2	3	4	5	6	7	8
37	9	10	11	12	13	14	15
38	16	17	18	19	20	21	22
39	23	24	25	26	27	28	29
40	30						

PAŹDZIERNIK / OCTOBER

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
40		1	2	3	4	5	6
41	7	8	9	10	11	12	13
42	14	15	16	17	18	19	20
43	21	22	23	24	25	26	27
44	28	29	30	31			

LISTOPAD / NOVEMBER

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
44					1	2	3
45	4	5	6	7	8	9	10
46	11	12	13	14	15	16	17
47	18	19	20	21	22	23	24
48	25	26	27	28	29	30	

GRUDZIEŃ / DECEMBER

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
48							1
49	2	3	4	5	6	7	8
50	9	10	11	12	13	14	15
51	16	17	18	19	20	21	22
52	23	24	25	26	27	28	29
1	30	31					

2020

STYCZEŃ / JANUARY

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
1		1	2	3	4	5	6
2	7	8	9	10	11	12	13
3	14	15	16	17	18	19	20
4	21	22	23	24	25	26	27
5	28	29	30	31			

LUTY / FEBRUARY

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
5						1	2
6	3	4	5	6	7	8	9
7	10	11	12	13	14	15	16
8	17	18	19	20	21	22	23
9	24	25	26	27	28	29	

MARZEC / MARCH

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
9							1
10	2	3	4	5	6	7	8
11	9	10	11	12	13	14	15
12	16	17	18	19	20	21	22
13	23	24	25	26	27	28	29
14	30	31					

KWIECIEŃ / APRIL

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
14		1	2	3	4	5	6
15	7	8	9	10	11	12	13
16	14	15	16	17	18	19	20
17	21	22	23	24	25	26	27
18	28	29	30				

MAJ / MAY

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
18					1	2	3
19	4	5	6	7	8	9	10
20	11	12	13	14	15	16	17
21	18	19	20	21	22	23	24
22	25	26	27	28	29	30	31

CZERWIEC / JUNE

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
23	1	2	3	4	5	6	7
24	8	9	10	11	12	13	14
25	15	16	17	18	19	20	21
26	22	23	24	25	26	27	28
27	29	30					

LIPIEC / JULY

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
27			1	2	3	4	5
28	6	7	8	9	10	11	12
29	13	14	15	16	17	18	19
30	20	21	22	23	24	25	26
31	27	28	29	30	31		

SIERPIEŃ / AUGUST

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
31						1	2
32	3	4	5	6	7	8	9
33	10	11	12	13	14	15	16
34	17	18	19	20	21	22	23
35	24	25	26	27	28	29	30
36	31						

WRZESIEŃ / SEPTEMBER

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
36		1	2	3	4	5	6
37	7	8	9	10	11	12	13
38	14	15	16	17	18	19	20
39	21	22	23	24	25	26	27
40	28	29	30				

PAŹDZIERNIK / OCTOBER

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
40				1	2	3	4
41	5	6	7	8	9	10	11
42	12	13	14	15	16	17	18
43	19	20	21	22	23	24	25
44	26	27	28	29	30	31	

LISTOPAD / NOVEMBER

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
44							1
45	2	3	4	5	6	7	8
46	9	10	11	12	13	14	15
47	16	17	18	19	20	21	22
48	23	24	25	26	27	28	29
49	30						

GRUDZIEŃ / DECEMBER

tydz.	pn	wt	śr	cz	pt	so	nd
49		1	2	3	4	5	6
50	7	8	9	10	11	12	13
51	14	15	16	17	18	19	20
52	21	22	23	24	25	26	27
1	28	29	30	31			

PLAN ROCZNY 2019

STYCZEŃ / JANUARY			LUTY / FEBRUARY			MARZEC / MARCH		
1	wt	1	1	pt		1	pt	
2	śr		2	so		2	so	
3	cz		3	nd		3	nd	
4	pt		4	pn	6	4	pn	10
5	so		5	wt		5	wt	
6	nd		6	śr		6	śr	
7	pn	2	7	cz		7	cz	
8	wt		8	pt		8	pt	
9	śr		9	so		9	so	
10	cz		10	nd		10	nd	
11	pt		11	pn	7	11	pn	11
12	so		12	wt		12	wt	
13	nd		13	śr		13	śr	
14	pn	3	14	cz		14	cz	
15	wt		15	pt		15	pt	
16	śr		16	so		16	so	
17	cz		17	nd		17	nd	
18	pt		18	pn	8	18	pn	12
19	so		19	wt		19	wt	
20	nd		20	śr		20	śr	
21	pn	4	21	cz		21	cz	
22	wt		22	pt		22	pt	
23	śr		23	so		23	so	
24	cz		24	nd		24	nd	
25	pt		25	pn	9	25	pn	13
26	so		26	wt		26	wt	
27	nd		27	śr		27	śr	
28	pn	5	28	cz		28	cz	
29	wt					29	pt	
30	śr					30	so	
31	cz					31	nd	

PLAN ROCZNY 2019

KWIECIEŃ / APRIL			MAJ / MAY			CZERWIEC / JUNE		
1	pn	14	1	śr		1	so	
2	wt		2	cz		2	nd	
3	śr		3	pt		3	pn	23
4	cz		4	so		4	wt	
5	pt		5	nd		5	śr	
6	so		6	pn	19	6	cz	
7	nd		7	wt		7	pt	
8	pn	15	8	śr		8	so	
9	wt		9	cz		9	nd	
10	śr		10	pt		10	pn	24
11	cz		11	so		11	wt	
12	pt		12	nd		12	śr	
13	so		13	pn	20	13	cz	
14	nd		14	wt		14	pt	
15	pn	16	15	śr		15	so	
16	wt		16	cz		16	nd	
17	śr		17	pt		17	pn	25
18	cz		18	so		18	wt	
19	pt		19	nd		19	śr	
20	so		20	pn	21	20	cz	
21	nd		21	wt		21	pt	
22	pn	17	22	śr		22	so	
23	wt		23	cz		23	nd	
24	śr		24	pt		24	pn	26
25	cz		25	so		25	wt	
26	pt		26	nd		26	śr	
27	so		27	pn	22	27	cz	
28	nd		28	wt		28	pt	
29	pn	18	29	śr		29	so	
30	wt		30	cz		30	nd	
			31	pt				

PLAN ROCZNY 2019

LIPIEC / JULY			SIERPIEŃ / AUGUST			WRZESIEŃ / SEPTEMBER		
1	pn	27	1	cz		1	nd	
2	wt		2	pt		2	pn	36
3	śr		3	so		3	wt	
4	cz		4	nd		4	śr	
5	pt		5	pn	32	5	cz	
6	so		6	wt		6	pt	
7	nd		7	śr		7	so	
8	pn	28	8	cz		8	nd	
9	wt		9	pt		9	pn	37
10	śr		10	so		10	wt	
11	cz		11	nd		11	śr	
12	pt		12	pn	33	12	cz	
13	so		13	wt		13	pt	
14	nd		14	śr		14	so	
15	pn	29	15	cz		15	nd	
16	wt		16	pt		16	pn	38
17	śr		17	so		17	wt	
18	cz		18	nd		18	śr	
19	pt		19	pn	34	19	cz	
20	so		20	wt		20	pt	
21	nd		21	śr		21	so	
22	pn	30	22	cz		22	nd	
23	wt		23	pt		23	pn	39
24	śr		24	so		24	wt	
25	cz		25	nd		25	śr	
26	pt		26	pn	35	26	cz	
27	so		27	wt		27	pt	
28	nd		28	śr		28	so	
29	pn	31	29	cz		29	nd	
30	wt		30	pt		30	pn	40
31	śr		31	so				

PLAN ROCZNY 2019

PAŹDZIERNIK / OCTOBER			LISTOPAD / NOVEMBER			GRUDZIEŃ / DECEMBER		
1	wt		1	pt		1	nd	
2	śr		2	so		2	pn	49
3	cz		3	nd		3	wt	
4	pt		4	pn	45	4	śr	
5	so		5	wt		5	cz	
6	nd		6	śr		6	pt	
7	pn	41	7	cz		7	so	
8	wt		8	pt		8	nd	
9	śr		9	so		9	pn	50
10	cz		10	nd		10	wt	
11	pt		11	pn	46	11	śr	
12	so		12	wt		12	cz	
13	nd		13	śr		13	pt	
14	pn	42	14	cz		14	so	
15	wt		15	pt		15	nd	
16	śr		16	so		16	pn	51
17	cz		17	nd		17	wt	
18	pt		18	pn	47	18	śr	
19	so		19	wt		19	cz	
20	nd		20	śr		20	pt	
21	pn	43	21	cz		21	so	
22	wt		22	pt		22	nd	
23	śr		23	so		23	pn	52
24	cz		24	nd		24	wt	
25	pt		25	pn	48	25	śr	
26	so		26	wt		26	cz	
27	nd		27	śr		27	pt	
28	pn	44	28	cz		28	so	
29	wt		29	pt		29	nd	
30	śr		30	so		30	pn	1
31	cz					31	wt	

31 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **07:39** ZACH: **15:49**

Sylwestra, Melanii, Mariusza

św. Sylwestra I, papieża
św. Katarzyny Labouré, dziewicy i zakonnicy

SYLWESTER

1 WTOREK

WSCH: **07:39** ZACH: **15:47**

Marii, Mieczysława, Mieszka

NOWY ROK
ŚWIĘTEJ BOŻEJ RODZICIELKI MARYI

ŚWIATOWY DZIEŃ POKOJU

1792 poświęcenie kościoła w Lachowicach

2016 na podstawie Rozporządzenia Ministra Administracji i Cyfryzacji została zmieniona urzędowa nazwa miejscowości Bystra na Bystra Podhalańska

2 ŚRODA

WSCH: **07:39** ZACH: **15:48**

Bazylego, Grzegorza, Makarego

św. Bazylego Wielkiego i św. Grzegorza z Nazjanzu, biskupów i doktorów Kościoła

3 CZWARTEK

WSCH: **07:39** ZACH: **15:49**

Danuty, Genowefy, Zdzisława

św. Genowefy, dziewicy
Najświętszego Imienia Jezus

4 PIĄTEK

WSCH: **07:39** ZACH: **15:50**

Anieli, Eugeniusza, Dobromira

św. Anieli z Foligno, zakonnicy

5 SOBOTA

WSCH: **07:39** ZACH: **15:51**

Edwarda, Szymona, Hanny

św. Edwarda Wyznawcy, króla
św. Szymona Słupnika

6 NIEDZIELA

●
WSCH: **07:38** ZACH: **15:52**

Kacpra, Melchiora, Baltazara

OBJAWIENIE PAŃSKIE (TRZECH KRÓLI)
MISYJNY DZIEŃ DZIECI
DZIEŃ MODLITW W INTENCJI MISJI
Dzień Filatelisty

1884 wielki pożar Jordanowa, podczas którego spłonął m.in. budynek szkoły

Symbole zodiaku

- ♑ Koziorożec
- ♒ Wodnik
- ♓ Ryby
- ♈ Baran
- ♉ Byk
- ♊ Bliźnięta
- ♋ Rak
- ♌ Lew
- ♍ Panna
- ♎ Waga
- ♏ Skorpion
- ♐ Strzelec

Oznaczenia faz księżyca

- ● nów Księżyca
- ◐ pierwsza kwadra
- ○ pełnia Księżyca
- ◑ trzecia kwadra

☀ Czasy astronomiczne wschodów i zachodów słońca podane dla Krakowa (CET)

Paź królowej

Papilio machaon (Linnaeus, 1758)

1

Rodzina: Papilionidae, paziowate

Ten piękny motyl występuje w całej Polsce i wbrew powszechnej opinii nie jest wcale rzadko spotykany. Samce skupiają się na lokalnych wzniesieniach, nieraz można obserwować loty kilkunastu osobników jednocześnie. Motyle pokolenia wiosennego mają nieco jaśniejsze ubarwienie niż osobniki pojawiające się latem. Pstrokate zielono-czerwono-czarne gąsienice żerują na różnych roślinach z rodziny baldaszkowatych, najczęściej na dzikiej marchwi i biedrzeńcu. Preferują kwiatostany, liście zjadają mniej chętnie. Poczwarki przytwierdzone są do łodyg roślin niewysoko nad ziemią, w związku z tym bardzo często giną podczas wypalania traw. Objęty ochroną gatunkową.

Rozpiętość skrzydeł 7-9 cm

Okres występowania motyla: kwiecień-czerwiec oraz lipiec-sierpień (dwa pokolenia)

7 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **07:38** ZACH: **15:54**

Lucjana, Rajmunda, Juliana

ŚWIĘTO CHRZTU PAŃSKIEGO

św. Lucjana, prezbitera i męczennika,
św. Rajmunda z Penyafort, prezbitera

Dzień Dziwaka

8 WTOREK

WSCH: **07:38** ZACH: **15:55**

Seweryna, Erharda, Mścisława

św. Seweryna z Noricum

9 ŚRODA

WSCH: **07:37** ZACH: **15:56**

Adriana, Juliana, Marceliny

św. Adriana, opata
św. Juliana, męczennika

Dzień Ligi Ochrony Przyrody

10 CZWARTEK

WSCH: **07:37** ZACH: **15:59**

Jana, Grzegorza, Wilhelma

św. Grzegorza z Nyssy, biskupa
i doktora Kościoła

1933 dekanalny zjazd Akcji Katolickiej w Suchej

11 PIĄTEK

WSCH: **07:36** ZACH: **16:00**

Honoraty, Matyldy, Feliksa

św. Honoraty, dziewicy

Polski Dzień Wegetarian

12 SOBOTA

WSCH: **07:36** ZACH: **16:00**

Arkadiusza, Benedykta, Czesławy

św. Arkadiusza, męczennika

13 NIEDZIELA

WSCH: **07:35** ZACH: **16:01**

Bogumiła, Weroniki, Hilarego

św. Hilarego z Poitiers, biskupa
i doktora Kościoła

Bielinek rzepnik

Pieris rapae (Linnaeus, 1758)

2

Rodzina: Pieridae, bielinkowate

Jeden z najpospolitszych motyli Polski, mylony z nieczęsto obecnie spotykanym bielinkiem kapustnikiem, od którego jest wyraźnie mniejszy i odróżnia się żółtawym odcieniem skrzydeł. Zielone gąsienice wyrządzają szkody w uprawach kapusty, chrzanu, kalafiora, spotkać je można nawet na nasturcji na balkonach i tarasach w centrach miast. Motyle występują w dwóch, a w ciepłe lata w trzech pokoleniach, od kwietnia do października. Gąsienica szuka osłoniętych miejsc w szczelinach murów, często na poddaszach i tam przytwierdza się do płaskiej powierzchni i zamienia w poczwarkę. Czasem zdarza się, że z poczwarki przebywającej w piwnicy czy na strychu, gdzie jest cieplej niż w naturze, motyl wylęgnie się w miesiącach zimowych.

Rozpiętość skrzydeł 4-4,5 cm

Okres występowania motyla: kwiecień-czerwiec oraz lipiec-wrzesień, czasem październik (dwa, w ciepłe lata trzy pokolenia)

14 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **07:35** ZACH: **16:03**

Feliksa, Hilarego, Niny

św. Feliksa z Noli, prezbitera

Dzień Sprzątania Biurka

Początek ferii zimowych w województwie małopolskim

1994 przekazanie do użytku nowych obiektów Technikum Rolniczego i Liceum Ekonomicznego na Chrobaczem w Jordanowie

15 WTOREK

WSCH: **07:34** ZACH: **16:04**

Pawła, Izydora, Dąbrówki

św. Pawła z Teb, pustelnika

Dzień Wikipedii

1968 otwarcie Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Makowie Podhalańskim

2012 utworzenie zespołu dziecięcego „Mali Stronianie"

16 ŚRODA

WSCH: **07:33** ZACH: **16:06**

Marcelego, Włodzimierza, Waldemara

św. Marcelego I, papieża i męczennika

1949 rozpoczęcie działalności Miejskiej Biblioteki Publicznej w Suchej i biblioteki gminnej w Białej (obecnie Białka)

Bielinek kapustnik

Pieris brassicae (Linnaeus, 1758)

3

Rodzina: Pieridae, bielinkowate

Wbrew powszechnej opinii nie jest to gatunek często spotykany. Do lat osiemdziesiątych XX wieku był to groźny szkodnik upraw roślin kapustnych, jednak obecnie spotyka się go dość rzadko. Mylony jest z blisko spokrewnionymi bielinkiem rzepnikiem i bielinkiem bytomkowcem. W odróżnieniu od innych gatunków gąsienice żerują gromadnie, a ich ubarwienie jest zielono-czarne z żółtawym rysunkiem. Duży odsetek gąsienic ginie zaatakowanych przez baryłkarza bieliniaka, błonkówki, której samica składa jaja w żywej gąsienicy. Z jaj wylęgają się larwy pasożytujące w ciele gąsienicy, które po wyrośnięciu wydostają się na zewnątrz i budują żółte kokony przytwierdzone do swojej martwej ofiary.

Rozpiętość skrzydeł 5-6 cm

Okres występowania motyla:
maj-czerwiec oraz lipiec-wrzesień, czasem październik
(dwa, w ciepłe lata trzy pokolenia)

17 CZWARTEK

WSCH: **07:33** ZACH: **16:07**

Antoniego, Jana, Rościsława

św. Antoniego, opata

Dzień Judaizmu

1959 oddanie do użytku nowego gmachu Liceum Ogólnokształcącego w Jabłonce

1977 nadanie przez UNESCO MAB statusu rezerwatu biosfery dla Babiogórskiego Parku Narodowego

18 PIĄTEK

WSCH: **07:32** ZACH: **16:09**

Małgorzaty, Piotra, Bogumiła

św. Małgorzaty Węgierskiej, dziewicy
bł. Reginy Protmann, dziewicy

Dzień Kubusia Puchatka

1907 rejestracja statutu suskiego Towarzystwa Spożywczego funkcjonariuszy c.k. kolei państwowych

1932 zmarł Piotr Borowy, działacz i pisarz ludowy

1946 zmiana statutu przedwojennej Kasy Stefczyka i powołanie Banku Spółdzielczego w Suchej

19 SOBOTA

WSCH: **07:31** ZACH: **16:10**

Henryka, Mariusza, Erwina

św. Józefa Sebastiana Pelczara, biskupa
św. Henryka, biskupa i męczennika
św. Mariusza, męczennika

1945 wkroczenie wojsk sowieckich do Lanckorony

2005 otwarcie krytej pływalni w Suchej Beskidzkiej

20 NIEDZIELA

WSCH: **07:30** ZACH: **16:12**

Fabiana, Sebastiana, Dobiegniewa

św. Fabiana, papieża i męczennika
św. Sebastiana, męczennika

21 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **07:29** ZACH: **16:13**

Agnieszki, Jarosławy, Epifaniego

św. Agnieszki, dziewicy i męczennicy

DZIEŃ BABCI

22 WTOREK

WSCH: **07:28** ZACH: **16:15**

Wincentego, Anastazji, Anastazego

św. Wincentego, diakona i męczennika
św. Wincentego Pallottiego, prezbitera

DZIEŃ DZIADKA

1945 zamordowanie przez hitlerowców pięcioosobowej rodziny Królikowskich z Bugaja Zakrzowskiego

1945 odzyskanie wolności przez Mucharz, likwidacja granicy na Skawie

1961 oddanie do użytku nowej szkoły w Baczynie

23 ŚRODA

WSCH: **07:27** ZACH: **16:17**

Ildefonsa, Rajmunda, Klemensa

bł. Wincentego Lewoniuka i 12 Towarzyszy męczenników z Pratulina

Dzień Bez Opakowań Foliowych

Zorzynek rzeżuchowiec

Anthocharis cardamines (Linnaeus, 1758)

4

Rodzina: Pieridae, bielinkowate

Samce tego gatunku wyróżniają się intensywnie pomarańczowymi plamami na wierzchołkach przednich skrzydeł, u samic brak takich plam. Motyle pojawiają się w kwietniu, często jeszcze przed rozwinięciem się liści na drzewach, a spotkać je można do końca czerwca. W odróżnieniu od większości krajowych przedstawicieli rodziny gatunek ten ma tylko jedno pokolenie w roku. Samice składają jaja pojedynczo, na roślinach takich jak rzeżucha, czosnaczek czy gęsiówka. Wydłużona poczwarka przyczepiona jest do łodygi rośliny żywicielskiej głową do góry. Gatunek zimuje w tym stadium.

Rozpiętość skrzydeł 3,5-4 cm

Okres występowania motyla: kwiecień-czerwiec

24 CZWARTEK

WSCH: **07:26** ZACH: **16:18**

Franciszka, Felicji, Mileny

św. Franciszka Salezego, biskupa i doktora Kościoła

Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu

2012 zmarł prof. Krzesław Stokłosa, Honorowy Obywatel Zawoi

25 PIĄTEK

WSCH: **07:25** ZACH: **16:20**

Pawła, Miłosza, Tatiany

NAWRÓCENIE ŚW. PAWŁA APOSTOŁA

Dzień Sekretarki i Asystentki

1868 utworzenie parafii w Budzowie

1939 zmarł Wendelin Dziubek, komendant Legii Orawskiej i TOW

2015 zmarła Urszula Janicka-Krzywda, etnograf, wybitna popularyzatorka kultury ludowej Karpat

26 SOBOTA

WSCH: **07:24** ZACH: **16:21**

Tytusa, Tymoteusza,Michała

św. Tymoteusza i Tytusa, biskupów

Światowy Dzień Celnictwa

27 NIEDZIELA

WSCH: **07:22** ZACH: **16:23**

Angeliki, Przybysława, Ilony

bł. Jerzego Matulewicza, biskupa

Międzynarodowy Dzień Pamięci o Ofiarach Holocaustu
Dzień Pracownika Publicznych Służb Zatrudnienia
Dzień Islamu
Światowy Dzień Trędowatych

Koniec ferii zimowych w województwie małopolskim

28 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **07:21** ZACH: **16:25**

Tomasza, Juliana, Karola

św. Tomasza z Akwinu, prezbitera i doktora Kościoła

Europejski Dzień Ochrony Danych Osobowych

29 WTOREK

WSCH: **07:20** ZACH: **16:26**

Franciszka, Zdzisława, Waleriana

bł. Bolesławy Marii Lament, dziewicy
św. Anieli Merici, dziewicy

1945 wkroczenie wojsk sowieckich do Jordanowa, Makowa Podhalańskiego i Suchej

30 ŚRODA

WSCH: **07:19** ZACH: **16:28**

Macieja, Martyny, Teofila

św. Hiacynty, dziewicy
św. Teofila, męczennika

31 CZWARTEK

WSCH: **07:17** ZACH: **16:30**

Ludwika, Marcelego, Cyrusa

św. Jana Bosko, prezbitera

1 PIĄTEK

WSCH: **07:16** ZACH: **16:32**

Brygidy, Dobrochny, Ignacego

św. Brygidy z Kildare, dziewicy

1976 utworzenie wspólnej Rady Narodowej oraz Urzędu Miasta i Gminy Maków Podhalański

2 SOBOTA

WSCH: **07:14** ZACH: **16:33**

Marii, Joanny, Korneliusza

OFIAROWANIE PAŃSKIE (MATKI BOŻEJ GROMNICZNEJ)

ŚWIATOWY DZIEŃ ŻYCIA KONSEKROWANEGO

Światowy Dzień Mokradeł

Dzień Handlowca

1879 zebranie Komitetu Założycielskiego Stowarzyszenia Pożyczkowego „Wzajemna Pomoc" w Makowie (późniejszy Bank Spółdzielczy)

1913 poświęcenie nowego kościoła w Zembrzycach

3 NIEDZIELA

WSCH: **07:13** ZACH: **16:35**

Błażeja, Oskara, Wawrzyńca

św. Błażeja, biskupa i męczennika
św. Oskara, biskupa

Bielinek rukiewnik

Pontia edusa (Fabricius, 1777)

Rodzina: Pieridae, bielinkowate

Motyle preferują bardziej suche siedliska, jak nasłonecznione zbocza, przytorza, ugory. Osobniki pierwszego pokolenia są wyraźnie mniejsze, niż te z pokolenia letniego. Latają bardzo szybko, często zmieniając kierunek. Jest to gatunek migrujący, motyle zdolne są do przemieszczania się na odległość setek kilometrów. Pomaga im to zachować rozległy zasięg występowania, zdarza się bowiem, że w chłodniejszej części areału występowania, poczwarki giną podczas szczególnie mroźnej zimy. Stadium poczwarki trwać może od kilku dni w przypadku poczwarek rozwijających się w lecie, do kilku miesięcy w przypadku poczwarek zimujących. Gąsienice żerują na niskich roślinach takich jak rezeda, rzodkiew, smagliczka, a także rdest.

Rozpiętość skrzydeł 3,5-4 cm

Okres występowania motyla: kwiecień-czerwiec oraz lipiec-wrzesień (dwa pokolenia)

4 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **07:12** ZACH: **16:37**

Joanny, Weroniki, Andrzeja

św. Joanny de Valois
św. Weroniki
św. Katarzyny Ricci, dziewicy

Międzynarodowy Dzień Walki z Rakiem

2012 zaprzysiężenie pierwszych członków Oddziału Związku Podhalan w Bystrej

5 WTOREK

WSCH: **07:10** ZACH: **16:38**

Agaty, Adelajdy, Agnieszki

św. Agaty, dziewicy i męczennicy

6 ŚRODA

WSCH: **07:08** ZACH: **16:40**

Bohdana, Doroty, Pawła

św. Pawła Miki i Towarzyszy męczenników
św. Doroty, dziewicy i męczennicy

Szlaczkoń siarecznik

Colias hyale (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Pieridae, bielinkowate

Motyl najczęściej spotykany w środowiskach łąk i pól, szczególnie w miejscach gdzie rośnie lucerna i koniczyna, których kwiaty chętnie odwiedza. Jest bardzo dobrym lotnikiem. Samce w poszukiwaniu samic poruszają się szybkim, zygzakowatym lotem kilkadziesiąt centymetrów nad ziemią. Dymorfizm płciowy jest wyraźny, samce mają intensywnie cytrynowożółte tło skrzydeł, natomiast samice są bladożółte z seledynowym odcieniem. Zielone gąsienice żerują pojedynczo przede wszystkim na lucernie. Te z pokolenia jesiennego zimują we wczesnym etapie rozwoju, w ściółce pod śniegiem. W mroźne zimy większość ginie. Część motyli pierwszego pokolenia przylatuje do nas z południa.

Rozpiętość skrzydeł 4-4,5 cm

Okres występowania motyla:
maj-czerwiec oraz lipiec-wrzesień, czasem jeszcze w październiku
(dwa, w ciepłe lata trzy pokolenia)

7 CZWARTEK

WSCH: **07:07** ZACH: **16:42**

Ryszarda, Eugenii, Romana

św. Ryszarda, króla
św. Teodora, żołnierza i męczennika

1906 urodziła się Dorota Lampart, artystka, malarka ludowa z Zawoi

1945 wkroczenie wojsk sowieckich do Koszarawy

2015 10-lecie Gminnej Orkiestry Dętej w Stryszawie

8 PIĄTEK

WSCH: **07:05** ZACH: **16:44**

Sebastiana, Jana, Hieronima

św. Hieronima Emilianiego
św. Józefiny Bakhity, dziewicy

Dzień Bezpiecznego Internetu
Święto Służby Więziennej

1554 Kasper Castiglione nabywa Suchą i Stryszawę od Stanisława Słupskiego

9 SOBOTA

WSCH: **07:04** ZACH: **16:45**

Cyryla, Eryki, Apolonii

św. Apolonii, dziewicy i męczennicy

Międzynarodowy Dzień Pizzy

1976 powstanie Stowarzyszenia Miłośników Ziemi Makowskiej

10 NIEDZIELA

WSCH: **07:02** ZACH: **16:47**

Jacentego, Elwiry, Jacka

św. Scholastyki, dziewicy

11 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **07:00** ZACH: **16:49**

Lucjana, Marii, Olgierda

św. Grzegorza II, papieża
NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY Z LOURDES

ŚWIATOWY DZIEŃ CHOREGO
Międzynarodowy Dzień Dokarmiania Zwierzyny Leśnej

Początek ferii zimowych w województwie śląskim

1761 drugi przywilej targowy króla Augusta III dla Suchej

1993 zmarł Władysław Midowicz, geograf i meteorolog, działacz turystyczny i krajoznawczy

12 WTOREK

WSCH: **06:59** ZACH: **16:51**

Eulalii, Modesta, Benedykta

św. Benedykta z Amiani, opata
Dzień Darwina
Międzynarodowy Dzień Dzieci-Żołnierzy

1910 podjęcie uchwały o utworzeniu Męskiego Seminarium Nauczycielskiego przez Radę Miejską Jordanowa

13 ŚRODA

WSCH: **06:57** ZACH: **16:52**

Grzegorza, Katarzyny, Jordana

bł. Jordana z Saksonii, zakonnika, prezbitera
Światowy Dzień Radia

Szlaczkoń torfowiec

Colias palaeno (Linnaeus, 1761)

Rodzina: Pieridae, bielinkowate

Gatunek objęty ochroną, wymieniony w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt. W przeszłości szeroko rozprzestrzeniony na obszarze Polski, obecnie występujący już tylko lokalnie i bardzo zagrożony wyginięciem. Ściśle związany z torfowiskami wysokimi, których jest coraz mniej, głównie z powodu budowy sieci melioracyjnej i postępującego osuszania gruntów. Jedna z większych populacji krajowych zachowała się na torfowiskach wysokich, pomiędzy Czarnym Dunajcem, Jabłonką a Chyżnem. Samce mają żółte tło skrzydeł, podczas gdy samice bladożółte z zielonkawym odcieniem. Samica składa jaja pojedynczo na wierzchniej stronie liści borówki bagiennej, która jest jedyną rośliną pokarmową gąsienic.

Rozpiętość skrzydeł 4-5 cm

Okres występowania motyla:
czerwiec-lipiec (jedno pokolenie)

14 CZWARTEK

WSCH: **06:55** ZACH: **16:54**

Walentego, Cyryla, Metodego

św. Cyryla, mnicha, św. Metodego, biskupa – patronów Europy
św. Walentego, biskupa i męczennika
DZIEŃ ZAKOCHANYCH (WALENTYNKI)

1776 król Jan III Sobieski uwalnia mieszczan lanckorońskich od podatku powyżej 3 łanów

2015 tragiczną śmiercią na Babiej Górze zginął pochodzący ze Skawinek Lucjan Chorąży, biegacz i miłośnik Babiej Góry

15 PIĄTEK

WSCH: **06:53** ZACH: **16:56**

Faustyna, Jowity, Klaudii

św. Klaudiusza de la Colombiere, prezbitera
Dzień Singla

1896 przeniesienie jordanowskiego sądu oraz urzędu podatkowego i katastralnego z budynku szkolnego do nowo oddanego gmachu

16 SOBOTA

WSCH: **06:52** ZACH: **16:57**

Danuty, Julianny, Daniela

św. Danieli, męczennika
św. Juliany, dziewicy i męczennicy
Dzień Poczty Polskiej

1759 konsekracja kościoła w Zawoi jako świątyni filialnej parafii makowskiej

17 NIEDZIELA

WSCH: **06:50** ZACH: **16:59**

Donata, Łukasza, Zbigniewa

Świętych Siedmiu Założycieli Zakonu Serwitów NMP
Światowy Dzień Kota

1766 król Stanisław August Poniatowski potwierdza wszystkie poprzednie przywileje dla mieszkańców Lanckorony

18 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **06:48** ZACH: **17:01**

Konstancji, Szymona, Alberta

bł. Jana z Fiesoli (Fra Angelico), prezbitera

1983 zmarła Stanisława Dziubkowa, działaczka orawska

19 WTOREK

WSCH: **06:46** ZACH: **17:03**

Konrada, Arnolda, Henryka

św. Konrada z Piacenzy, pustelnika

20 ŚRODA

WSCH: **06:44** ZACH: **17:04**

Leona, Ludomiła, Lubomira

św. Zenobiusza, prezbitera i męczennika

Światowy Dzień Sprawiedliwości Społecznej

1880 zatwierdzenie statutu oddziału Krajowego Towarzystwa Rybackiego w Suchej

21 CZWARTEK

WSCH: **06:42** ZACH: **17:06**

Eleonory, Kiejstuta, Feliksa

św. Piotra Damianiego, biskupa i doktora Kościoła

Międzynarodowy Dzień Języka Ojczystego

1564 nobilitacja Kaspra Castiglione na Sejmie w Warszawie – od tej pory używał on nazwiska „Suski"

1771 odparcie przez Konfederatów Barskich szturmu wojsk rosyjskich na zamek lanckoroński

22 PIĄTEK

WSCH: **06:40** ZACH: **17:08**

Małgorzaty, Marty, Piotra

Katedry św. Piotra, Apostoła

Dzień Ofiar Przestępstw

23 SOBOTA

WSCH: **06:38** ZACH: **17:09**

Izabeli, Damiana, Romany

św. Polikarpa, biskupa i męczennika

św. Izabeli Francuskiej, dziewicy

bł. Stefana Wincentego Frelichowskiego, męczennika

Międzynarodowy Dzień Pomocy Potrzebującym

Ogólnopolski Dzień Walki z Depresją

1967 pożar kościoła parafialnego w Jordanowie

2005 zmarł Emil Kowalczyk, zasłużony działacz regionalny, znawca i miłośnik Orawy

2011 otwarcie Przedszkola Samorządowego w Stroniu

24 NIEDZIELA

WSCH: **06:36** ZACH: **17:11**

Macieja, Bogusza, Marka

św. Marka Marconiego, zakonnika

Koniec ferii zimowych w województwie śląskim

1908 w Świnnej Porębie zorganizowano jednoklasową szkołę ludową pospolitą

Latolistek cytrynek

Gonepteryx rhamni (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Pieridae, bielinkowate

Motyle tego gatunku mogą żyć prawie rok, są zatem jednymi z najdłużej żyjących spośród przedstawicieli polskiej lepidofauny. W lipcu z poczwarek wylęgają się osobniki dorosłe, które przez kilka tygodni latają, odwiedzając kwiaty w poszukiwaniu nektaru. Jesienią szukają kryjówek w dziuplach, pod stertami gałęzi, a nawet w szopach, czy stosach liści, gdzie zapadają w sen zimowy. Budzą się wraz z pierwszym wiosennym ciepłem, nieraz już na początku marca i są jednymi z pierwszych zwiastunów wiosny. Po przezimowaniu samice składają jaja na kruszynie i szakłaku. Z jaj wylęgają się zielone gąsienice, których rozwój trwa około czterech tygodni.

Rozpiętość skrzydeł 5-5,5 cm

Okres występowania motyla: od lipca do jesieni, zimowanie i w następnym roku od przedwiośnia do czerwca

25 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **06:34** ZACH: **17:13**

Cezarego, Wiktora, Donata

św. Cezarego z Nazjanzu, pustelnika

1880 zmarł śmiercią tragiczną (samobójstwo) Antoni Schneider, autor pierwszych, obszernych, encyklopedycznych haseł omawiających kulturę Górali Babiogórskich (Babigórcy) oraz Babią Górę (Babigora)

1907 zmarł Edward Drapella, administrator dóbr suskich

26 WTOREK

WSCH: **06:32** ZACH: **17:15**

Aleksandra, Mirosława, Dionizego

św. Aleksandra, biskupa

1635 wydanie dla Jordanowa przywileju na cztery jarmarki przez Władysława IV

27 ŚRODA

WSCH: **06:30** ZACH: **17:16**

Anastazji, Gabriela, Gabrieli

św. Gabriela od Matki Bożej Bolesnej, zakonnika

1888 proboszcz parafii w Zembrzycach ks. Stanisław Heumann odnalazł w dzwonnicy łaskami słynący obraz Matki Bożej Zembrzyckiej

1894 zmarł Józef Łepkowski, archeolog i historyk

Pazik brzozowiec

Thecla betulae (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Lycaenidae, modraszkowate

Motyle te na jesieni często odwiedzają ogrody i sady. Szczególnie chętnie spijają sok z opadłych śliwek. Samica wyróżnia się dużą, intensywnie pomarańczową plamą, o nerkowatym kształcie, mieszczącą się na wierzchu przedniego skrzydła. Można ją zaobserwować, kiedy chodzi ze złożonymi skrzydłami po gałązkach śliwy i składa pojedynczo białe, karbowane jaja. Z jaj tych po przezimowaniu, kiedy na roślinie żywicielskiej pojawiają się młode liście, wylęgają się zielone gąsienice. Po około miesiącu żerowania schodzą na ziemię, gdzie zamieniają się w brązowe poczwarki. Motyle wylęgają się w połowie lipca, spotykane są pojedynczo, ale czasami pojawiają się w dużych ilościach.

Rozpiętość skrzydeł 3-4 cm

Okres występowania motyla: lipiec-wrzesień

28 CZWARTEK

WSCH: **06:28** ZACH: **17:18**

Romana, Makarego, Józefa

św. Hilarego I, papieża

TŁUSTY CZWARTEK

1873 zmarł ks. Franciszek Ksawery Pniewko-Ciesielski, wieloletni proboszcz parafii suskiej

1 PIĄTEK

WSCH: **06:26** ZACH: **17:20**

Antoniego, Radosława, Feliksa

św. Feliksa III, papieża

Narodowy Dzień Pamięci Żołnierzy Wyklętych
Dzień Służby Zagranicznej
Światowy Dzień Obrony Cywilnej

1983 powstanie Zespołu Regionalnego „Polana Makowska" w Makowie Podhalańskim

2004 zmarł Jan Świderski, plastyk, twórca i teoretyk sztuki, którego jedną z inspiracji była Babia Góra

2 SOBOTA

WSCH: **06:24** ZACH: **17:21**

Heleny, Pawła, Halszki

św. Agnieszki z Pragi, ksieni bł. Karola, męczennika

Ostatnia sobota karnawału

1905 początek trzydniowego pożaru zamku w Suchej

1958 założenie Ochotniczej Straży Pożarnej na Błądzonce w Suchej

3 NIEDZIELA

WSCH: **06:22** ZACH: **17:23**

Kunegundy, Maryny, Hieronima

św. Kunegundy, zakonnicy

Międzynarodowy Dzień Pisarza

4 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **06:20** ZACH: **17:25**

Kazimierza, Eugeniusza, Łucji

św. Kazimierza, królewicza

Światowy Dzień Tenisa

2002 rejestracja Stowarzyszenia „Tradycja i Natura" w Bystrej-Sidzinie

5 WTOREK

WSCH: **06:18** ZACH: **17:26**

Adriana, Fryderyka, Oliwii

św. Jana Józefa od Krzyża, zakonnika

OSTATKI

Dzień Teściowej

Dzień Dentysty

6 ŚRODA

WSCH: **06:16** ZACH: **17:28**

Agnieszki, Róży, Wiktora

św. Olegariusza, biskupa

św. Róży z Viterbo, zakonnicy

POPIELEC

Europejski Dzień Logopedy

1929 przybycie na stałe do Stryszawy-Siwcówki czterech sióstr Zmartwychwstanek

7 CZWARTEK

WSCH: **06:14** ZACH: **17:30**

Pawła, Tomasza, Felicyty

św. Perpetuy i Felicyty, męczennic

1920 powstanie Legii Spisko-Orawskiej

2014 zmarł Andrzej Jazowski, publicysta, regionalista, naukowiec i samorządowiec, popularyzator kultury Podhala, Spisza i Orawy

8 PIĄTEK

WSCH: **06:12** ZACH: **17:31**

Beaty, Wincentego, Jana

św. Jana Bożego, zakonnika

św. Beaty, dziewicy i męczennicy

Międzynarodowy Dzień Kobiet

Międzynarodowy Dzień Praw Kobiet i Pokoju na Świecie

9 SOBOTA

WSCH: **06:10** ZACH: **17:33**

Franciszki, Katarzyny, Dominika

św. Franciszki Rzymianki

św. Dominika Savio, zakonnika

Dzień Statystyki Polskiej

10 NIEDZIELA

WSCH: **06:08** ZACH: **17:34**

Marcelego, Aleksandra, Cypriana

św. Symplicjusza I, papieża

I NIEDZIELA WIELKIEGO POSTU

Międzynarodowy Dzień Mężczyzn

2007 zmarł Marian Reciak, radny powiatu suskiego

Pazik dębowiec

Favonius quercus (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Lycaenidae, modraszkowate

Gatunek ma jedno pokolenie w roku. Zwykle nie jest łatwy do zaobserwowania, ponieważ większą część dnia spędza wysoko w koronach dębów. Może wcale nie zlatywać na ziemię, ponieważ chętnie spija spadź z mszyc wysysających soki z liści dębów. Z pomocą niewielkiej lornetki można na początku lipca dostrzec nieraz dziesiątki osobników szybko przelatujących ponad górnymi gałązkami wysokich dębów. Na kwiatach, których nektarem się pożywia w towarzystwie innych motyli można go spotkać przeważnie rano. Samce mają tło wierzchniej strony skrzydeł ciemnoniebieskie z fioletowym połyskiem, samice natomiast brązowe z rozwidloną niebieską plamą od strony nasady. Składają jaja na gałązkach dębu szypułkowego, którego liśćmi żywią się jego brązowe, karbowane gąsienice.

Rozpiętość skrzydeł 3 cm

Okres występowania motyla: czerwiec-lipiec

11 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **06:05** ZACH: **17:36**

Benedykta, Konstantego, Edwina

św. Konstantyna, prezbitera

Dzień Sołtysa

1568 zmarł założyciel Jordanowa – Wawrzyniec Spytko Jordan

12 WTOREK

WSCH: **06:03** ZACH: **17:38**

Grzegorza, Józefiny, Justyny

św. Maksymiliana, męczennika
św. Alojzego Orione, prezbitera

Światowy Dzień Drzemki w Pracy

1975 ze stacji kolejowej w Suchej Beskidzkiej odjechał pierwszy pociąg elektryczny do Zakopanego

13 ŚRODA

WSCH: **06:01** ZACH: **17:39**

Krystyny, Bożeny, Ernesta

św. Krystyny, męczennicy
św. Patrycji z Nikomedii, męczennicy

Zieleńczyk ostrężyniec

Callophrys rubi (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Lycaenidae, modraszkowate

Motyle te pojawiają się jako jedne z pierwszych zwiastunów wiosny, nieraz już w połowie kwietnia. Szczególnie upodobały sobie lasy sosnowe i torfowiska wysokie, gdzie czasem pojawiają się bardzo licznie. Można je zaobserwować gdy odwiedzają kwiaty borówek i jeżyn, ale też poziomek czy wierzb. Nierzadko siadają na wilgotnej ziemi spijając wodę z solami mineralnymi. Zielone gąsienice żerują na kruszynie pospolitej, borówkach, ale też na roślinach motylkowych, przede wszystkim żarnowcu i janowcu. Gatunek zimuje w stadium poczwarki, podczas gdy większość rodzimych przedstawicieli rodziny modraszkowatych zimuje w stadium jaja lub gąsienicy.

Rozpiętość skrzydeł 2,5 cm

Okres występowania motyla: kwiecień-czerwiec

14 CZWARTEK

WSCH: **05:59** ZACH: **17:41**

Leona, Matyldy, Jakuba

św. Matyldy von Ringelheim, cesarzowej

Dzień Liczby *Pi*

15 PIĄTEK

WSCH: **05:57** ZACH: **17:43**

Longina, Klemensa, Ludwiki

św. Klemensa Marii Hofbauera, prezbitera
św. Ludwiki de Marillac, zakonnicy

Światowy Dzień Konsumenta

16 SOBOTA

WSCH: **05:55** ZACH: **17:44**

Herberta, Izabeli, Henryki

św. Gabriela Lalemanta, zakonnika i męczennika

1885 przyjęcie statutu Stowarzyszenia Przemysłowego Rzeźników i Restauratorów w Suchej

17 NIEDZIELA

WSCH: **05:52** ZACH: **17:46**

Patryka, Gertrudy, Reginy

św. Patryka, biskupa
św. Gertrudy, ksieni

II NIEDZIELA WIELKIEGO POSTU

Światowy Dzień Morza
Międzynarodowy Dzień Inwalidów

1774 starostwo lanckorońskie przeszło na własność rządu austriackiego

18 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **05:50** ZACH: **17:47**

Cyryla, Edwarda, Narcyza

św. Cyryla Jerozolimskiego, biskupa i doktora Kościoła
św. Edwarda, męczennika

1907 zmarła hrabina Aleksandra Anna Branicka

19 WTOREK

WSCH: **05:48** ZACH: **17:49**

Józefa, Bogdana, Nataszy

ŚW. JÓZEFA OBLUBIEŃCA NMP
Dzień Wędkarza

1890 przybycie Marii Konopnickiej na wypoczynek do Suchej

20 ŚRODA

WSCH: **05:46** ZACH: **17:51**

Klaudii, Eufemii, Maurycego

św. Aleksandry, męczennicy
św. Maurycego Csaka, męczennika
POCZĄTEK ASTRONOMICZNEJ WIOSNY
Międzynarodowy Dzień Słońca
Międzynarodowy Dzień Astrologii
Światowy Dzień Wróbla
Międzynarodowy Dzień Szczęścia
Dzień bez Mięsa

1945 powstanie prywatnego Gimnazjum Koedukacyjnego w Suchej

21 CZWARTEK

WSCH: **05:44** ZACH: **17:52**

Benedykta, Lubomiry, Mikołaja

św. Mikołaja z Flüe, pustelnika
Światowy Dzień Lasu
Światowy Dzień Leśnika
Dzień Wierzby
Międzynarodowy Dzień Poezji
Dzień Wagarowicza
Międzynarodowy Dzień Walki z Dyskryminacją Rasową

1933 powstanie straży pożarnej w Bystrej

22 PIĄTEK

WSCH: **05:42** ZACH: **17:54**

Katarzyny, Bogusława, Kazimierza

św. Zachariasza, papieża
Światowy Dzień Wody
Dzień Ochrony Morza Bałtyckiego

1914 utworzenie Ochotniczej Straży Pożarnej w Zembrzycach

23 SOBOTA

WSCH: **05:39** ZACH: **17:55**

Pelagii, Feliksa, Zbysława

św. Józefa Oriola
św. Turybiusza z Mongrovejo
Dzień Meteorologii

1906 rejestracja statutu suskiego oddziału Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół"

1956 przekształcenie Miejskiej Biblioteki Publicznej w Suchej w Powiatową i Miejską Bibliotekę Publiczną

24 NIEDZIELA

WSCH: **05:37** ZACH: **17:57**

Katarzyny, Marka, Gabriela

św. Katarzyny Szwedzkiej, zakonnicy
III NIEDZIELA WIELKIEGO POSTU
Narodowy Dzień Życia
Międzynarodowy Dzień Prawa do Prawdy Dotyczącej Poważnych Naruszeń Praw Człowieka i Godności Ofiar
Światowy Dzień Walki z Gruźlicą

Czerwończyk nieparek

Lycaena dispar (Haworth, 1802)

Rodzina: Lycaenidae, modraszkowate

Gatunek chroniony, do niedawna zagrożony w Polsce. Występuje głównie w wilgotnych siedliskach takich jak rozlewiska nieuregulowanych rzek, tereny podmokłe, wilgotne łąki. Na skutek melioracji terenu jeszcze w latach 90-tych był w Polsce bardzo lokalny, jednak po roku 2000 rozpowszechnił się, zwłaszcza w południowej części kraju. Obecnie można go spotkać nawet na terenach ruderalnych i w niekoszonych ogrodach, w miejscach niezbyt suchych, tam gdzie rosną szczaw tępolistny i kędzierzawy, będące roślinami żywicielskimi gąsienic. Gatunek ujęty w II załączniku Dyrektywy siedliskowej jako, że w Europie Zachodniej jest bioindykatorem występującym w zanikających typach siedlisk.

Rozpiętość skrzydeł 3-4 cm

Okres występowania motyla: czerwiec-lipiec, na południu Polski czasem drugie częściowe pokolenia w sierpniu

25 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **06:35** ZACH: **17:58**

Marioli, Ireneusza, Marii

ZWIASTOWANIE PAŃSKIE
(Matki Bożej Roztwornej)

DZIEŃ ŚWIĘTOŚCI ŻYCIA

26 WTOREK

WSCH: **05:33** ZACH: **18:00**

Emanuela, Larysy, Teodora

św. Dobrego Łotra (Dyzmy)
św. Ludgera, biskupa

Dzień Modlitw za Więźniów

27 ŚRODA

WSCH: **05:31** ZACH: **18:02**

Ernesta, Lidii, Ruperta

św. Ernesta, opata i męczennika

Międzynarodowy Dzień Teatru

2007 założenie Oddziału Związku Podhalan w Makowie Podhalańskim

28 CZWARTEK

WSCH: **05:28** ZACH: **18:03**

Anieli, Jana, Joanny

bł. Joanny Marii de Maille, wdowy

29 PIĄTEK

WSCH: **05:26** ZACH: **18:05**

Eustachego, Wiktoryna, Helmuta

św. Stefana IX, papieża

Dzień Metalowca

1613 wmurowanie kamienia węgielnego pod budowę kościoła w Suchej

30 SOBOTA

WSCH: **05:24** ZACH: **18:06**

Amelii, Anieli, Amadeusza

bł. Amadeusza IX Sabaudzkiego, księcia

Godzina dla Ziemi

1366 nadanie Lanckoronie prawa magdeburskiego przez Kazimierza Wielkiego

Początek czasu letniego (+1 godzina)

31 NIEDZIELA

WSCH: **06:22** ZACH: **19:08**

Beniamina, Kornelii, Balbiny

św. Beniamina, diakona i męczennika

IV NIEDZIELA WIELKIEGO POSTU

Zmiana czasu z zimowego na letni

Czerwończyk żarek

Lycaena phlaeas (Linnaeus, 1761)

Rodzina: Lycaenidae, modraszkowate

Jeden z najczęściej spotykanych czerwończyków, można go spotkać w bardzo zróżnicowanych siedliskach, od łąk przez ugory, polany leśne, aż po ogrody i przytorza. Najłatwiej go zaobserwować, kiedy siada na wilgotnej ziemi albo na kwiatach macierzanki piaskowej, krwawnika pospolitego czy roślin motylkowych. Motyle latają w dwóch lub trzech pokoleniach od kwietnia do września, w ciepłe lata można je zobaczyć nawet pod koniec października. Samce niewiele różnią się od samic, co wyróżnia ten gatunek spośród innych modraszkowatych. Gąsienica żeruje na różnych gatunkach szczawiu. Prowadzi ukryty tryb życia i nierzadko można ją znaleźć, kiedy pomiędzy okresami żerowania chowa się w ściółce obok rośliny żywicielskiej.

Rozpiętość skrzydeł 2,5-3 cm

Okres występowania motyla:
maj-czerwiec, lipiec-wrzesień, czasem jeszcze w październiku (2-3 pokolenia)

1 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **06:20** ZACH: **19:10**

Grażyny, Hugona, Teodory

św. Hugona, biskupa

PRIMA APRILIS

Międzynarodowy Dzień Ptaków

2 WTOREK

WSCH: **06:18** ZACH: **19:11**

Franciszka, Władysława, Urbana

św. Franciszka z Pauli, pustelnika

ROCZNICA ŚMIERCI JANA PAWŁA II

Międzynarodowy Dzień Książki dla Dzieci

2005 zmarł papież Jan Paweł II

1992 powstanie samodzielnej gminy Bystra-Sidzina

3 ŚRODA

WSCH: **06:15** ZACH: **19:13**

Ryszarda, Antoniego, Pankracego

św. Ryszarda de Wyche, biskupa

4 CZWARTEK

WSCH: **06:13** ZACH: **19:14**

Izydora, Benedykta, Wacława

św. Izydora z Sewilli, biskupa i doktora Kościoła

Święto Wojskowej Służby Zdrowia

Międzynarodowy Dzień Wiedzy o Minach i Działań Zapobiegających Minom

1944 pacyfikacja osiedla Zagórze w Makowie Podhalańskim

1999 erygowanie parafii w Śleszowicach

2016 Gmina Sucha Beskidzka zakupiła zespół zamkowo-parkowy

5 PIĄTEK

WSCH: **06:11** ZACH: **19:16**

Ireny, Wincentego, Julianny

św. Wincentego Ferreriusza, prezbitera bł. Julianny z Mont Cornillon

Polski Dzień Leśnika i Drzewiarza

1908 akt erygujący parafię zakrzowską

1920 powstanie na Orawie Tajnej Organizacji Wojskowej, odtworzonej po raz drugi w 1937 r.

6 SOBOTA

WSCH: **06:09** ZACH: **19:17**

Celestyny, Wilhelma, Ady

św. Prudencjusza, biskupa

7 NIEDZIELA

WSCH: **06:07** ZACH: **19:19**

Donata, Jana, Rufina

św. Jana Chrzciciela de la Salle, prezbitera

V NIEDZIELA WIELKIEGO POSTU

Światowy Dzień Zdrowia

Dzień Pracownika Służby Zdrowia

1626 erygowanie parafii w Suchej

1991 powstanie Klubu Przyjaciół Zembrzyc w Chicago (USA)

Czerwończyk zamgleniec

Lycaena alciphron (Rottemburg, 1775)

Rodzina: Lycaenidae, modraszkowate

Gatunek charakteryzuje się wyraźnym dymorfizmem płciowym. Samice są nieco większe od samców i mają brązowe tło skrzydeł z pomarańczowymi plamkami, podczas gdy samce wyróżniają się tłem pomarańczowym z wyraźnym fioletowym połyskiem. Jest to jeden z większych krajowych przedstawicieli rodziny modraszkowatych, samice mogą osiągać 4 cm rozpiętości skrzydeł. Jest bardzo dobrym lotnikiem i trudno uchwycić go w obiektywie. Samce są terytorialne i często przysiadają na szczytach źdźbeł traw, a gdy w zasięgu wzroku pojawi się inny samiec natychmiast zrywają się do lotu i próbują go przegonić. Zdarza się, że atakują nawet dwukrotnie większe od siebie motyle należące do rodziny rusałkowatych. Pojawia się w najrozmaitszych siedliskach, od wilgotnych łąk po suche ugory i przytorza.

Rozpiętość skrzydeł 3,5-4 cm

Okres występowania motyla:
czerwiec-lipiec (jedno pokolenie)

8 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **06:05** ZACH: **19:21**

Dionizego, Januarego, Radosława

św. Dionizego, biskupa i męczennika

Międzynarodowy Dzień Romów
Międzynarodowy Dzień Opozycji Przeciw GMO

9 WTOREK

WSCH: **06:02** ZACH: **19:22**

Mai, Dymitra, Dobrosławy

św. Marii, żony Kleofasa

1845 rozpoczęcie budowy Szkoły Trywialnej w Zembrzycach

1937 zatwierdzenie przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych herbu Jordanowa

2006 utworzenie Oddziału Gminnego Związku OSP RP Bystra-Sidzina

10 ŚRODA

WSCH: **06:00** ZACH: **19:24**

Michała, Makarego, Antoniego

św. Fulberta, biskupa

11 CZWARTEK

WSCH: **05:58** ZACH: **19:25**

Filipa, Leona, Jaromira

św. Gemmy Galgani, dziewicy

Polski Dzień Radia
Ogólnopolski Dzień Walki z Bezrobociem

12 PIĄTEK

WSCH: **05:56** ZACH: **19:27**

Juliusza, Zenona, Wiktora

św. Zenona z Werony, biskupa
św. Juliusza I, papieża

Dzień Lotnictwa i Kosmonautyki
Międzynarodowy Dzień Załogowych Lotów Kosmicznych

1914 zmarł Władysław Branicki, właściciel dóbr suskich

1998 erygowanie parafii Kojszówka-Wieprzec

13 SOBOTA

WSCH: **05:54** ZACH: **19:28**

Przemysława, Marcina, Idy

św. Marcina I, papieża i męczennika

Światowy Dzień Pamięci Ofiar Zbrodni Katyńskiej

14 NIEDZIELA

WSCH: **05:52** ZACH: **19:30**

Bereniki, Waleriana, Jadwigi

NIEDZIELA PALMOWA

św. Waleriana, męczennika

Dzień Ludzi Bezdomnych

Czerwończyk płomieniec

Lycaena hippothoe (Linnaeus, 1761)

Rodzina: Lycaenidae, modraszkowate

Samce mają bardzo charakterystyczny czerwony wierzch skrzydeł przechodzący w kierunku zewnętrznej krawędzi w odcień niebiesko-fioletowy. Z wiekiem motyla barwy blakną, łuski na skrzydłach ścierają się, a kontrast staje się mniej wyraźny. Stare samce w wieku kilku tygodni, pod koniec życia są bladopomarańczowe. Gatunek preferuje wilgotne, kwieciste łąki. Samce są terytorialne i zajmują miejsca szczególnie obfite w kwiaty, do których nektaru przylatują samice. Kiedy w pobliżu pojawia się samica inicjują zaloty, podlatując do niej jak najbliżej i trzepocząc szybko skrzydłami. Potencjalnych rywali przeganiają.

Rozpiętość skrzydeł 3-3,5 cm

Okres występowania motyla:
czerwiec-lipiec (jedno pokolenie)

15 WSCH: 05:50 ZACH: 19:32
PONIEDZIAŁEK

Anastazji, Wacława, Leonida

św. Anastazji i Bazylissy, męczennic

Światowy Dzień Sztuki
Międzynarodowy Dzień Kombatanta
Światowy Dzień Trzeźwości
Ogólnopolski Dzień Trzeźwości

1983 erygowanie parafii w Toporzysku

2014 zmarła Aniela Kochaniewicz, Przewodnicząca Rady Gminy Budzów

16 WSCH: 05:48 ZACH: 19:33
WTOREK

Bernadetty, Cecyliana, Kseni

św. Marii Bernadetty Soubirous, dziewicy i zakonnicy
św. Benedykta Józefa Labre, wyznawcy

1955 zmarł ks. Karol Machay, proboszcz Lipnicy Wielkiej, działacz orawski

17 WSCH: 05:46 ZACH: 19:35
ŚRODA

Roberta, Rudolfa, Stefana

św. Katarzyny Tekakwitha
bł. Baptysty Spagnoli, prezbitera

18 WSCH: 05:44 ZACH: 19:36
CZWARTEK

Apoloniusza, Bogusławy, Alicji

WIELKI CZWARTEK

św. Ryszarda Pampuri, zakonnika

Międzynarodowy Dzień Ochrony Zabytków
Światowy Dzień Krótkofalowca

19 WSCH: 05:42 ZACH: 19:38
PIĄTEK

Adolfa, Tymona, Leona

WIELKI PIĄTEK

św. Leona IX, papieża

20 WSCH: 05:40 ZACH: 19:39
SOBOTA

Agnieszki, Czesława, Amalii

WIELKA SOBOTA

św. Agnieszki z Montepulciano, dziewicy i zakonnicy

Międzynarodowy Dzień Wolnej Prasy
Dzień Pracownika Przemysłu Włókienniczego, Odzieżowego i Skórzanego

21 WSCH: 05:38 ZACH: 19:41
NIEDZIELA

Anzelma, Bartosza, Feliksa

WIELKANOC
ZMARTWYCHWSTANIE PAŃSKIE

św. Anzelma, biskupa i doktora Kościoła

Czerwończyk uroczek

Lycaena tityrus (Poda, 1761)

Rodzina: Lycaenidae, modraszkowate

Pospolity motyl spotykany w różnych siedliskach, także w ogrodach przy osadach ludzkich. Motyle charakteryzują się wyraźnym dymorfizmem płciowym, samce są brązowe z zielono-fioletowym połyskiem, a samice na brązowym tle wierzchniej strony skrzydeł mają pomarańczowe plamy. Zielone gąsienice żerują na szczawiu polnym i zwyczajnym. Kiedy jest ciepło zamieniają się w jasnobrązowe poczwarki przytwierdzone do suchych liści i łodyg przy roślinie pokarmowej. W chłodniejsze miesiące młode gąsienice przestają żerować i wchodzą w diapauzę. Samce tego gatunku wykazują zachowania terytorialne.

Rozpiętość skrzydeł 3-3,5 cm

Okres występowania motyla:
maj-wrzesień (dwa do trzech pokoleń)

22 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **05:36** ZACH: **19:43**

Leona, Kai, Łukasza

PONIEDZIAŁEK WIELKANOCNY

św. Agapita I, papieża

Międzynarodowy Dzień Matki Ziemi

2010 zmarł Antoni Mazur, rzeźbiarz ludowy z Zawoi

23 WTOREK

WSCH: **05:34** ZACH: **19:44**

Jerzego, Wojciecha, Gerarda

św. Wojciecha, biskupa i męczennika, patrona Polski
bł. Idziego z Asyżu, mnicha

Światowy Dzień Książki i Praw Autorskich
Dzień Geografa

1563 założenie wsi Miłoszowa (obecnie Sidzina)

1941 w obozie koncentracyjnym w Oświęcimiu zginął Jan Wójcik, dyrektor szkoły w Bieńkówce

2009 utworzenie Skansenu – Muzeum Kultury Ludowej w Sidzinie

24 ŚRODA

WSCH: **05:32** ZACH: **19:46**

Aleksandra, Horacego, Grzegorza

św. Jerzego, męczennika
św. Fidelisa z Sigmaringen, prezbitera i męczennika

Światowy Dzień Zwierząt Laboratoryjnych

25 CZWARTEK

WSCH: **05:30** ZACH: **19:47**

Jarosława, Marka, Elwiry

św. Marka, Ewangelisty

Międzynarodowy Dzień Świadomości Zagrożenia Hałasem
Międzynarodowy Dzień Sekretarki

1991 przyznanie gen. Stanisławowi Maczkowi przez Radę Miasta Jordanów tytułu „Honorowego Obywatela Miasta Jordanowa" oraz odznaczenia regionalnego „Zasłużony dla Ziemi Jordanowskiej"

2010 oficjalne otwarcie nowego schroniska PTTK na Markowych Szczawinach

26 PIĄTEK

WSCH: **05:28** ZACH: **19:49**

Marzeny, Klaudiusza, Marceliny

św. Kleta, papieża

Światowy Dzień Własności Intelektualnej
Dzień Transportowca i Drogowca

1757 wydanie przez króla Augusta III przywileju uwalniającego grunt przeznaczony pod budowę kościoła w Zawoi od wszelkich ciężarów i danin dworskich

27 SOBOTA

WSCH: **05:26** ZACH: **19:50**

Teofila, Zyty, Felicji

św. Zyty, dziewicy

Światowy Dzień Grafika

28 NIEDZIELA

WSCH: **05:24** ZACH: **19:52**

Walerii, Witalisa, Ludwika

ŚWIĘTO BOŻEGO MIŁOSIERDZIA

św. Piotra Chanela, prezbitera i męczennika
św. Ludwika Marii Grignon de Montfort, prezbitera

Dzień Bezpieczeństwa i Ochrony Zdrowia w Pracy
Międzynarodowy Dzień Pamięci Ofiar Wypadków przy Pracy

1928 Zawoja została członkiem Związku Uzdrowisk i Letnisk Państwa Polskiego

Czerwończyk dukacik

Lycaena virgaureae (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Lycaenidae, modraszkowate

Samce tego gatunku mają podobne ubarwienie do czerwończyka nieparka, ale różnią się brakiem plamki dyskoidalnej na przednim skrzydle. Samice mają rude tło skrzydeł upstrzone licznymi czarnymi plamkami. Gatunek preferujący skraje lasów, polany, leśne drogi. Motyle często można zaobserwować na kwiatach jeżyn, nierzadko gromadnie, po kilkanaście osobników. Gąsienice żerują na różnych gatunkach szczawiu. Zimują w młodym wieku przytwierdzone do poduszeczki z przędzy sporządzonej na opadłych liściach. Na wiosnę żerują jeszcze przez około 6 tygodni, po czym zamieniają się w jasnobrązowe poczwarki, które w odróżnieniu od poczwarek większości rodzimych czerwończyków nie są przepasane nicią.

Rozpiętość skrzydeł 3-3,5 cm

Okres występowania motyla: czerwiec-sierpień (jedno pokolenie)

29 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **05:22** ZACH: **19:53**

Katarzyny, Rity, Angeliny

św. Katarzyny ze Sieny, dziewicy i doktora Kościoła, patronki Europy

Dzień Męczeństwa Duchowieństwa Polskiego
Międzynarodowy Dzień Tańca

1913 Namiestnictwo Galicyjskie zawiadamia o zarejestrowaniu Związku Strzeleckiego w Suchej

30 WTOREK

WSCH: **05:20** ZACH: **19:55**

Mariana, Bartłomieja, Lilii

św. Józefa Benedykta Cottolengo, prezbitera
bł. Marii od Wcielenia Guyard-Martin, zakonnicy
św. Piusa V, papieża

Międzynarodowy Dzień Jazzu

1984 powstanie Kręgu Przyjaciół Orawy (z inicjatywy Tomasza Nowalnickiego, miłośnika Orawy i Babiej Góry, działacza turystycznego)

1 ŚRODA

WSCH: **05:19** ZACH: **19:57**

Józefa, Jeremiego, Lubomira

św. Józefa, Rzemieślnika
św. Augusta Schoefflera, męczennika
Jeremiasza, proroka

MIĘDZYNARODOWE ŚWIĘTO PRACY

1825 konsekracja kościoła w Zawoi jako świątyni parafialnej

Modraszek wieszczek

Celastrina argiolus (Linnaeus, 1758)

18

Rodzina: Lycaenidae, modraszkowate

Motyle spotykane są już od połowy kwietnia, szczególnie łatwe do zaobserwowania są samce patrolujące teren w poszukiwaniu samic. Należą do jednych z częściej obserwowanych gatunków. Wyróżniają się bladobłękitnym, lekko połyskującym wierzchem skrzydeł. Samica ma bardzo wyraźne czarne brzegi zewnętrzne na wierzchu przedniego skrzydła. Gąsienice żerują na wielu roślinach, między innymi kruszynie, malinach, jeżynach, wrzosie, a nawet robinii akacjowej, co jest ewenementem wśród polskich gatunków motyli. Posiadają gruczoły wydzielające słodką substancję atrakcyjną dla mrówek z rodzajów *Myrmica* ssp i *Lasius* ssp, jednak mrówki nie tworzą z nimi ścisłych związków i gąsienice nie są zabierane do mrowisk.

Rozpiętość skrzydeł 2,5-3 cm

Okres występowania motyla:
kwiecień-czerwiec i lipiec-sierpień (dwa pokolenia)

2 CZWARTEK

WSCH: **05:17** ZACH: **19:58**

Zygmunta, Atanazego, Anatola

św. Atanazego Wielkiego, biskupa i doktora Kościoła
św. Zygmunta, króla i męczennika

DZIEŃ FLAGI RP
Dzień Polonii i Polaków za Granicą

1623 wytyczenie granicy pomiędzy „państwami": suskim i żywieckim

1999 30 rocznica powstania OSP w Kozińcu

3 PIĄTEK

WSCH: **05:15** ZACH: **20:00**

Marii, Marioli, Antoniny

NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY KRÓLOWEJ POLSKI, głównej patronki Polski

ŚWIĘTO KONSTYTUCJI 3 MAJA

Światowy Dzień Wolności Prasy

4 SOBOTA

WSCH: **05:13** ZACH: **20:01**

Floriana, Moniki, Michała

św. Floriana, żołnierza i męczennika

Międzynarodowy Dzień Strażaka i Straży Pożarnej
Dzień Kominiarza, Garncarza, Piekarza i Hutnika

1882 poświęcenie sztandaru OSP w Makowie

1920 powstanie OSP Koszarawa

5 NIEDZIELA

WSCH: **05:11** ZACH: **20:03**

Ireny, Waldemara, Teodora

św. Stanisława Kazimierczyka, prezbitera

2018 65-lecie Ochotniczej Straży Pożarnej w Jachówce

2018 60-lecie Koła Gospodyń Wiejskich w Jachówce

6 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **05:10** ZACH: **20:04**

Filipa, Jakuba, Judyty

św. Jakuba i Filipa Młodszego, Apostołów

Europejski Dzień Bezpiecznego Ruchu Drogowego

1819 erygowanie parafii w Osielcu

7 WTOREK

WSCH: **05:08** ZACH: **20:06**

Gustawy, Ludmiły, Sawy

bł. Gizeli, ksieni
Matki Bożej Pośredniczki Łask

8 ŚRODA

WSCH: **05:06** ZACH: **20:07**

Stanisława, Lizy, Wiktora

św. Stanisława, biskupa i męczennika głównego patrona Polski

Dzień Bibliotekarza i Bibliotek
Światowy Dzień Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca
Polski Dzień Położnej

1993 I Międzynarodowy Bieg Uliczny po Ziemi Makowskiej

9 CZWARTEK

WSCH: **05:05** ZACH: **20:09**

Grzegorza, Bożydara, Karoliny

św. Pachomiusza Starszego, pustelnika
św. Katarzyny Mammolini, dziewicy

Dzień Unii Europejskiej
Dzień Europy

1908 konsekracja kościoła w Łękawicy

1993 konsekracja kościoła w Kojszówce

10 PIĄTEK

WSCH: **05:03** ZACH: **20:10**

Izydora, Antonina, Symeona

bł. Beatrycze d'Este, mniszki
św. Antonina z Florencji, biskupa

1908 konsekracja nowego kościoła w Suchej

11 SOBOTA

WSCH: **05:02** ZACH: **20:12**

Igi, Ignacego, Miry

św. Mamerta, biskupa

Światowy Dzień Sprawiedliwego Handlu

1887 rozpoczęcie działalności suskiego Towarzystwa Ochotniczej Związkowej Straży Ogniowej

12 NIEDZIELA

WSCH: **05:00** ZACH: **20:13**

Dominika, Joanny, Domiceli

św. Nereusza i Achillesa, męczenników
św. Pankracego, męczennika

Światowy Dzień Ptaków Wędrownych
Międzynarodowy Dzień Pielęgniarek i Położnych

Modraszek argus

Plebejus argus (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Lycaenidae, modraszkowate

Jak u większości modraszków charakteryzuje się dużym dymorfizmem płciowym, samce mają wierzch skrzydeł intensywnie niebieski, z wyraźną czarną obwódką, samice natomiast są ciemnobrązowe, z rzędem rudych plamek po zewnętrznej stronie. Występuje w miejscach ciepłych i nasłonecznionych takich jak łąki, pastwiska i murawy kserotermiczne. Rozpowszechniony na obszarze całego kraju, jednak motyle występujące na poszczególnych stanowiskach są do nich przywiązane i rzadko odlatują na odległość większą niż kilometr. Wieczorami zbierają się w jednym miejscu, najczęściej na źdźbłach traw i innych wyniesionych częściach roślin, nieraz w ilości kilkunastu osobników na metr kwadratowy.

Rozpiętość skrzydeł 2,5-3 cm

Okres występowania motyla:
czerwiec-sierpień (jedno pokolenie)

13 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **04:59** ZACH: **20:15**

Roberta, Serwacego, Glorii

św. Serwacego, biskupa

MATKI BOŻEJ FATIMSKIEJ

14 WTOREK

WSCH: **04:57** ZACH: **20:16**

Bonifacego, Macieja, Dobiesława

św. Macieja Apostoła

Dzień Farmaceuty

15 ŚRODA

WSCH: **04:56** ZACH: **20:17**

Zofii, Nadziei, Berty

św. Zofii, wdowy i męczennicy
św. Izydora Oracza

Święto Polskiej Muzyki i Plastyki
Międzynarodowy Dzień Rodzin
Święto Polskiej Niezapominajki

1369 nadanie przez króla Kazimierza Wielkiego sołectwa w Budzowie niejakiemu Wyszowi i jego synowi

1978 powołanie do życia Towarzystwa Miłośników Ziemi Jordanowskiej

Modraszek bagniczek

Agriades optilete (Knoch, 1781)

20

Rodzina: Lycaenidae, modraszkowate

Lokalnie występujący i zagrożony wyginięciem motyl, wymieniony w Polskiej czerwonej księdze zwierząt i objęty ochroną gatunkową. Jest ściśle związany z borówką bagienną, będącą rośliną żywicielską jego gąsienic, tym samym siedliskami w których występuje są bory bagienne i torfowiska wysokie. W XX wieku jego populacja bardzo się skurczyła, na skutek melioracji torfowisk i zarastania torfowisk lasami. Gąsienice żerują początkowo na kwiatach, a w późniejszym wieku na liściach borówki bagiennej. Zimują w ściółce, wokół rośliny żywicielskiej. Na wiosnę dorastają i zamieniają się w poczwarki, najczęściej u podnóża rośliny żywicielskiej.

Rozpiętość skrzydeł 2,5-3 cm

Okres występowania motyla:
czerwiec-lipiec (jedno pokolenie)

16 CZWARTEK

WSCH: **04:54** ZACH: **20:19**

Andrzeja, Jędrzeja, Szymona

św. Andrzeja Boboli, kapłana i męczennika, patrona Polski
św. Szymona Stocka, zakonnika

Dzień Straży Granicznej

2007 utworzenie Stryszowskiego Przedsiębiorstwa Wodociągowo-Kanalizacyjnego „Środowisko" w Stryszowie

17 PIĄTEK

WSCH: **04:53** ZACH: **20:20**

Sławomira, Weroniki, Brunona

św. Paschalisa Baylona, zakonnika

Światowy Dzień Społeczeństwa Informacyjnego

1923 zawarcie w Warszawie tzw. Paktu Lanckorońskiego – przygotowanego w Lanckoronie w majątku senatora Hammerlinga

2010 początek katastrofalnego procesu osuwiskowego wywołanego przez gwałtowne opady deszczu, wskutek którego zostało zniszczonych kilkadziesiąt domów na terenie gmin Lanckorona i Zembrzyce

18 SOBOTA

WSCH: **04:51** ZACH: **20:22**

Eryka, Feliksa, Jan

św. Jana I, papieża i męczennika
św. Eryka IX Jedvardssona, króla

19 NIEDZIELA

WSCH: **04:50** ZACH: **20:23**

Iwa, Piotra, Celestyna

św. Urbana I, papieża
św. Iwa Helory, prezbitera

Dzień Pracownika Komunalnego
Dzień Dobrych Uczynków

1908 zmarł Wawrzyniec Szkolnik, jeden z pierwszych przewodników po Babiej Górze

20 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **04:49** ZACH: **20:24**

Bazylego, Bernardyna, Aleksandry ♉

św. Bernardyna ze Sieny, prezbitera

1769 bitwa konfederatów barskich z Rosjanami na Kamionce w Stroniu

1906 przejęcie przez Hugona Zapałowicza funkcji prezesa Oddziału Babiogórskiego Towarzystwa Tatrzańskiego i przeniesienie jego siedziby z Makowa do Zawoi

21 WTOREK

WSCH: **04:48** ZACH: **20:26**

Kryspina, Wiktora, Jana ♊

NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY, MATKI KOŚCIOŁA

św. Krzysztofa Magallanesa, prezbitera, i Towarzyszy, męczenników

św. Jana Nepomucena, prezbitera i męczennika

Światowy Dzień Kosmosu

Światowy Dzień Różnorodności Kulturowej

1742 pierwszy przywilej targowy króla Augusta III dla Suchej

2013 zmarł Wojciech Pazdur, makowski poeta, dziennikarz, konferansjer, działacz opozycji, długoletni rzecznik prasowy SGB

22 ŚRODA

WSCH: **04:46** ZACH: **20:27**

Rity, Heleny, Wiesława ♊

św. Rity z Cascii, zakonnicy

Dzień Praw Zwierząt

Światowy Dzień Różnorodności Biologicznej

1576 zdobycie zamku w Lanckoronie przez wojska króla Stefana Batorego i przywrócenie zarządu dóbr Barbarze Wolskiej

Modraszek semiargus

Cyaniris semiargus (Rottemburg, 1775)

Rodzina: Lycaenidae, modraszkowate

Samce mają ciemnoniebieskie tło wierzchniej strony skrzydeł, podczas gdy samice są jednorodnie brązowe z czarną nerkowatą plamką na przednim skrzydle. Zasiedla rozmaite środowiska łąkowe, najczęściej wilgotne, przede wszystkim z dużą ilością kwiatów. Motyle chętnie siadają na wilgotnej ziemi. Samica składa jaja w kwiatostanach roślin motylkowych, najczęściej koniczyny. Młode gąsienice pozostają wewnątrz kwiatostanu w którym żerują, zimę spędzają w ściółce, zazwyczaj na częściach roślin żywicielskich. Na wiosnę zaczynają obgryzać liście, a po kilku tygodniach przyczepiają się do roślin tuż nad ziemią i zamieniają w poczwarkę przepasaną przędzą.

Rozpiętość skrzydeł 3-3,5 cm

Okres występowania motyla: maj-lipiec (jedno pokolenie)

23 CZWARTEK

WSCH: **04:45** ZACH: **20:28**

Iwony, Emilii, Dezyderiusza ♊

św. Leoncjusza z Rostowa, biskupa

Światowy Dzień Żółwia

1771 bitwa konfederatów barskich z wojskami rosyjskimi płk. Aleksandra Suworowa stoczona na polach Palczy

1999 jubileusz 90-lecia OSP (obchodzony w Skawcach)

24 PIĄTEK

WSCH: **04:44** ZACH: **20:30**

Joanny, Marii, Zuzanny ♊

św. Donacjana i Rogacjana, męczenników

MATKI BOŻEJ WSPOMOŻENIA WIERNYCH

Europejski Dzień Parków Narodowych

1721 usunięcie ze stanowiska wójta Lachowic wskutek pijatyki w karczmie w Kurowie, w której wzięło udział 11 mieszkańców Lachowic

1907 powstanie OSP w Sidzinie

2003 otwarcie i poświęcenie nowej strażnicy Powiatowej Komendy Państwowej Straży Pożarnej i jednostki Ratowniczo-Gaśniczej w Suchej Beskidzkiej

25 SOBOTA

WSCH: **04:43** ZACH: **20:31**

Grzegorza, Magdy, Urbana ♊

św. Bedy Czcigodnego, prezbitera i doktora Kościoła

św. Grzegorza VII, papieża

św. Marii Magdaleny de Pazzi

Światowy Dzień Mleka

Międzynarodowy Dzień Dziecka Zaginionego

1819 uzyskanie przez Zawoję statusu samodzielnej parafii

1930 uruchomienie ochronki w Zembrzycach

26 NIEDZIELA

WSCH: **04:42** ZACH: **20:32**

Filipa, Pauliny, Eweliny ♊

św. Filipa Nereusza, prezbitera

DZIEŃ MATKI

27 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **04:41** ZACH: **20:33**

Jana, Magdaleny, Izydora

św. Augustyna z Canterbury, biskupa

Dzień Samorządu Terytorialnego

1537 przywilej Zygmunta I Starego przenoszący targi tygodniowe w Lanckoronie z czwartku na niedzielę i zezwalający na dwa coroczne jarmarki

28 WTOREK

WSCH: **04:40** ZACH: **20:35**

Augustyna, Jaromira, Justyny

św. Germana z Paryża, biskupa

1988 erygowanie nowej parafii w Zawoi Wilcznej

29 ŚRODA

WSCH: **04:39** ZACH: **20:36**

Magdaleny, Teodozji, Urszuli

św. Urszuli Ledóchowskiej, dziewicy

Dzień Działacza Kultury i Drukarza

Dzień Weterana Działań poza Granicami Państwa

Dzień Uczestników Misji Pokojowych ONZ

1410 powstanie starostwa lanckorońskiego

1960 w obszar administracyjny gromady Mucharz włączono przysiółek wsi Zagórze Wodniakówka

30 CZWARTEK

WSCH: **04:38** ZACH: **20:37**

Feliksa, Ferdynanda, Zdzisława

św. Joanny d'Arc, dziewicy
św. Jana Sarkandra, męczennika
św. Zdzisławy Czeskiej

Dzień Rodzicielstwa Zastępczego

1988 ostatni przejazd pociągu na trasie Wadowice – Skawce

31 PIĄTEK

WSCH: **04:37** ZACH: **20:38**

Anieli, Petroneli, Kamili

bł. Kamili Baptysty Verano, dziewicy i zakonnicy

NAWIEDZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY (Matki Bożej Jagodnej)

Dzień Bociana Białego

Światowy Dzień bez Tytoniu

Dzień Pracowników Przemysłu Spożywczego

Europejski Dzień Sąsiada

2004 odsłonięcie zrekonstruowanego pomnika Konfederata Barskiego na Zwalisku w Żarnówce

1 SOBOTA

WSCH: **04:36** ZACH: **20:39**

Jakuba, Justyna, Konrada

św. Justyna, męczennika

ŚWIATOWY DZIEŃ MISYJNY DZIECI

MIĘDZYNARODOWY DZIEŃ DZIECKA

Dzień bez Alkoholu

2 NIEDZIELA

WSCH: **04:36** ZACH: **20:40**

Erazma, Marianny, Marzanny

WNIEBOWSTĄPIENIE PAŃSKIE

św. Marcelina i Piotra, męczenników
bł. Sadoka i Towarzyszy

Dzień bez Krawata

1929 oddanie do użytku nowego gmachu Seminarium Nauczycielskiego w Jordanowie

1963 otwarcie Muzeum Regionalnego w Sidzinie

2018 Stowarzyszenie Gmin Babiogórskich zostało laureatem Konkursu „Osobowość Ziem Górskich" organizowanego przez Stowarzyszenie Koalicja Marek Ziem Górskich w kategorii „Organizacja Pozarządowa Ziem Górskich"

Modraszek ikar

Polyommatus icarus (Rottemburg, 1775)

22

Rodzina: Lycaenidae, modraszkowate

Najpospolitszy modraszek i jeden z najczęściej obserwowanych motyli Polski. Występuje na obszarze całego kraju, w bardzo różnorodnych siedliskach takich jak pastwiska, łąki zarówno świeże jak i wilgotne, polany leśne, miedze, skraje pól, a nawet ogrody i ugory. Samce są terytorialne i przeganiają inne modraszki ze swoich areałów. Chętnie odwiedzają kwiaty roślin motylkowych takich jak lucerna i koniczyna, są to również preferowane rośliny pokarmowe tych gąsienic. Młode gąsienice początkowo wygryzają otwory w spodzie liści, a z czasem zaczynają zjadać liście w całości. Wydzielają substancję przywabiającą mrówki, które zapewniają gąsienicy ochronę przed parazytoidami i drapieżnikami.

Rozpiętość skrzydeł 2,5-3 cm

Okres występowania motyla:
maj-czerwiec, lipiec-wrzesień, czasem październik (dwa do trzech pokoleń)

3 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **04:35** ZACH: **20:41**

Karola, Leszka, Tamary

św. Karola Lwangi i Towarzyszy, męczenników
św. Klotyldy, królowej

Dzień Dobrej Oceny

1959 otwarcie nowej szkoły w Bystrej

4 WTOREK

WSCH: **04:34** ZACH: **20:42**

Franciszka, Karola, Kwiryny

św. Franciszka Caracciolo, prezbitera

Dzień Wolności i Praw Obywatelskich

5 ŚRODA

WSCH: **04:34** ZACH: **20:43**

Waltera, Bonifacego, Dobromira

św. Bonifacego, biskupa i męczennika
Dzień Dziękczynienia

Światowy Dzień Ochrony Środowiska

1994 poświęcenie kamienia węgielnego pod budowę kościoła w Naprawie

6 CZWARTEK

WSCH: **04:33** ZACH: **20:44**

Dominiki, Norberta, Pauliny

św. Norberta biskupa
bł. Marii Karłowskiej, zakonnicy

Światowy Dzień Pocałunku

1926 powstanie suskiego oddziału Związku Strzeleckiego

2013 zmarł ks. kanonik Erwin Kliś, proboszcz parafii św. Jadwigi Królowej w Lipnicy Wielkiej Murowanicy

7 PIĄTEK

WSCH: **04:32** ZACH: **20:45**

Jarosława, Roberta, Wiesława

św. Roberta, opata

Dzień Chemika

1929 otwarcie przez siostry Zmartwychwstanki ochronki dla dzieci w Stryszawie-Siwcówce

8 SOBOTA

WSCH: **04:32** ZACH: **20:46**

Maksyma, Medarda, Seweryna

św. Jadwigi, królowej

Światowy Dzień Oceanów
Dzień Cyrku bez Zwierząt

1772 poddanie wojskom austriackim zamku w Lanckoronie

9 NIEDZIELA

WSCH: **04:31** ZACH: **20:46**

Felicjana, Pelagii, Efrema

ZESŁANIE DUCHA ŚWIĘTEGO
(Zielone Świątki)

św. Efrema, diakona i doktora Kościoła

Międzynarodowy Dzień Archiwów
Dzień Pracowników Archiwów i Bibliotek
Dzień Przyjaciela
Dzień Księgowego

2006 uroczystość poświęcenia Sztandaru i nadania Szkole Podstawowej nr 4 w Lipnicy Wielkiej – Przewarówce imienia dr. Emila Kowalczyka oraz wmurowanie i odsłonięcie tablicy pamiątkowej

Mieniak strużnik

Apatura ilia (Denis & Schiffermüller, 1775)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Jeden z naszych największych i najpiękniejszych motyli. Jest doskonałym lotnikiem i widuje się go nawet w centrach dużych miast. Najczęściej można go spotkać, kiedy przysiada na wilgotnej ziemi wzdłuż dróg leśnych, zwłaszcza tych biegnących w pobliżu zbiorników wodnych. Nie gardzi też odchodami i padliną. Bardzo rzadko odwiedza natomiast kwiaty. Samice składają jaja na wierzchniej powierzchni liścia topoli osiki i niektórych wierzb, najczęściej iwy. Wyrośnięta gąsienica ma zieloną barwę i dwa wyrostki na głowie, przez co przypomina pozbawionego muszli ślimaka. Można ją zaobserwować na wierzchu liści niżej położonych gałęzi.

Rozpiętość skrzydeł 6-7 cm

Okres występowania motyla:
czerwiec-lipiec

10 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **04:31** ZACH: **20:47**

Bogumiła, Małgorzaty, Edgara

bł. Bogumiła, biskupa

Międzynarodowy Dzień Heraldyki

1979 koronacja obrazu Matki Bożej Makowskiej przez Jana Pawła II

2012 otwarcie Gminnego Centrum Informacji Turystycznej w Stryszowie oraz Galerii Produktu Lokalnego

11 WTOREK

WSCH: **04:31** ZACH: **20:48**

Barnaby, Feliksa, Radomiła

św. Barnaby, Apostoła

2008 zmarł ks. prałat Stanisław Kania, proboszcz w Suchej Beskidzkiej i Lipnicy Wielkiej

12 ŚRODA

WSCH: **04:30** ZACH: **20:49**

Janiny, Onufrego, Leona

bł. 108 męczenników z czasów II wojny światowej
św. Onufrego Wielkiego, pustelnika
św. Leona III, papieża

(12–13) 2012 organizacja pierwszego „Święta Bystrej" – imprezy modlitewno-rozrywkowej związanej ze wspomnieniem bł. Stanisława Pyrtka pochodzącego z Bystrej

Mieniak tęczowiec

Apatura iris (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Mieniak tęczowiec różni się od stróżnika wyraźnie zaznaczoną przepaską środkową na spodniej stronie tylnego skrzydła i bardziej kontrastowym, ciemniejszym ubarwieniem z białymi plamami bez fioletowego odcienia. Podobnie jak u stróżnika skrzydła samców odznaczają się wyraźnym niebieskim połyskiem, którego natężenie zmienia się w zależności od kąta patrzenia, stąd też wzięła się polska nazwa tego motyla. Samce wykazują silny terytorializm. Zajmują wyeksponowane gałęzie drzew, najczęściej wysoko nad ziemią i czekają na przelatujące samice, co chwilę zrywając się do lotu w poszukiwaniu konkurencji, którą przeganiają. Oba gatunki zimują w stadium młodej gąsienicy.

Rozpiętość skrzydeł 6-7,5 cm

Okres występowania motyla: czerwiec-lipiec, sporadycznie osobniki drugiego pokolenia w sierpniu

13 CZWARTEK

WSCH: **04:30** ZACH: **20:49**

Antoniego, Lucjana, Hermanai

JEZUSA CHRYSTUSA NAJWYŻSZEGO I WIECZNEGO KAPŁANA

św. Antoniego Padewskiego, prezbitera i doktora Kościoła

Święto Żandarmerii Wojskowej

1999 wyniesienie na ołtarze dwóch księży wywodzących się z jordanowskiej parafii – Piotra Dańkowskiego i Stanisława Pyrtka

2002 wizyta następcy tronu brytyjskiego, księcia Walii Karola, na ekologicznej farmie w Stryszowie

14 PIĄTEK

WSCH: **04:30** ZACH: **20:50**

Michała, Elizy, Elwiry

bł. Michała Kozala, biskupa i męczennika
św. Metodego Wyznawcy, patriarchy
Elizeusza, proroka

Narodowy Dzień Pamięci Ofiar Nazistowskich Obozów Koncentracyjnych
Światowy Dzień Krwiodawcy
Dzień Dziennikarza Obywatelskiego

2000 podpisanie umowy o współpracy pomiędzy Stowarzyszeniem Gmin Babiogórskich a słowackim Združeniem Babia hora

15 SOBOTA

WSCH: **04:30** ZACH: **20:50**

Jolanty, Wita, Bernarda

bł. Jolanty, księżnej i zakonnicy
św. Wita, męczennika
św. Bernarda, zakonnika

Dzień Wiatru
Światowy Dzień Praw Osób Starszych

1590 przejęcie przez ród Zebrzydowskich zarządu nad zamkiem i starostwem lanckorońskim

1614 zakończenie budowy kościoła w Suchej

(15-17) 2018 wycieczka przedstawicieli Stowarzyszenia Gmin Babiogórskich do Archidiecezji Lwowskiej

16 NIEDZIELA

WSCH: **04:30** ZACH: **20:51**

Aliny, Anety, Benona

UROCZYSTOŚĆ NAJŚWIĘTSZEJ TRÓJCY

św. Lutgardy, dziewicy

1996 konsekracja kościoła w Żarnówce

2010 nadanie imienia Piotra Borowego Gimnazjum w Lipnicy Wielkiej

17 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **04:30** ZACH: **20:51**

Laury, Alberta, Marcjana

św. Alberta Chmielowskiego, zakonnika
św. Aliny z Forest, męczennicy

Dzień Walki z Pustynnieniem i Suszą

18 WTOREK

WSCH: **04:30** ZACH: **20:52**

Elżbiety, Marka, Amandy

św. Elżbiety z Schonau, dziewicy i zakonnicy

Dzień Europejskiego Protestu Przeciw GMO

(18–19) 2011 otwarcie Beskidzkiego Centrum Zabawki Drewnianej w Stryszawie

19 ŚRODA

WSCH: **04:30** ZACH: **20:52**

Romualda, Gerwazego, Protazego

św. Romualda z Camaldoli, opata
św. Gerwazego i Protazego, męczenników

Pokłonnik osinowiec

Limenitis populi (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Piękny motyl związany z wilgotnymi lasami występuje coraz rzadziej w naszym kraju. Jest to związane z systematycznym usuwaniem osik i zastępowaniem ich innymi gatunkami drzew. Motyle żyją krótko, zwykle okres lotów na danym stanowisku mieści się w dwóch tygodniach, przy czym samce pojawiają się kilka dni przed samicami. Motyle najłatwiej zaobserwować w godzinach porannych, kiedy spijają wodę z wysychających kałuż, padliny i odchodów zwierząt. Nie odwiedzają kwiatów. W późniejszej porze dnia wzlatują wysoko w korony drzew, gdzie pozostają do późnych godzin popołudniowych. Gąsienice żerują pojedynczo na osice. Młoda gąsienica sporządza z nadgryzionej blaszki liściowej charakterystyczną tutkę, przytwierdzoną do gałązki w pobliżu pąka. W tym schronieniu spędza zimę.

Rozpiętość skrzydeł 6,5-8 cm

Okres występowania motyla:
czerwiec-lipiec

20 CZWARTEK

WSCH: **04:30** ZACH: **20:53**

Bogny, Florentyny, Bożeny

NAJŚWIĘTSZEGO CIAŁA I KRWI CHRYSTUSA (BOŻE CIAŁO)

bł. Benigny, dziewicy i męczennicy

Światowy Dzień Uchodźcy

21 PIĄTEK

WSCH: **04:30** ZACH: **20:53**

Alicji, Alojzego, Marty

św. Alojzego Gonzagi, zakonnika

PIERWSZY DZIEŃ LATA

Najdłuższy Dzień Roku
Święto Muzyki
Światowy Dzień Deskorolki

Koniec roku szkolnego

22 SOBOTA

WSCH: **04:30** ZACH: **20:53**

Jana, Pauliny, Tomasza

św. Paulina z Noli, biskupa
św. Jana Fishera, biskupa, męczennika
św. Tomasza More'a, męczennika

Dzień Kultury Fizycznej

1757 dokument wydany przez Sąd Konsystorski w Krakowie, potwierdzający wszelkie zobowiązania fundatorów i zatwierdzający pozwolenie na budowę kościoła w Zawoi

23 NIEDZIELA

WSCH: **04:30** ZACH: **20:53**

Wandy, Zenona, Józefa

św. Józefa Cafasso, prezbitera

DZIEŃ OJCA
NOC ŚWIĘTOJAŃSKA

Dzień Służby Publicznej
Międzynarodowy Dzień Wdów

1984 zmarł Tomasz Nowalnicki, działacz PTTK, przewodniczący Rady Programowej Ośrodka Kultury Górskiej na Babiej Górze

24 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **04:30** ZACH: **20:53**

Jana, Danuty, Emilii

NIEPOKALANEGO SERCA MARYI
Narodzenie św. Jana Chrzciciela

25 WTOREK

WSCH: **04:31** ZACH: **20:54**

Doroty, Łucji, Wilhelma

bł. Doroty z Mątowów, wdowy

26 ŚRODA

WSCH: **04:31** ZACH: **20:54**

Jana, Pawła, Dawida

św. Zygmunta Gorazdowskiego, prezbitera
św. Jana i Pawła, męczenników

Międzynarodowy Dzień Zapobiegania Narkomanii

1987 erygowanie parafii pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Zawoi Górnej

27 CZWARTEK

WSCH: **04:31** ZACH: **20:54**

Cyryla, Władysława, Maryli

św. Cyryla Aleksandryjskiego, biskupa i doktora Kościoła
Matki Bożej Nieustającej Pomocy

Światowy Dzień Rybołówstwa

1955 zmarła w opinii świętości Sługa Boża Kunegunda Siwiec ze Stryszawy-Siwcówki, kandydatka na ołtarze

28 PIĄTEK

WSCH: **04:32** ZACH: **20:54**

Ireneusza, Leona, Józefa

św. Ireneusza, biskupa i męczennika

Narodowy Dzień Pamięci Poznańskiego Czerwca 1956

1987 konsekracja kościoła w Zawoi Górnej

2003 poświęcenie Ośrodka Wczasowo-Rekolekcyjnego „Caritas" w Zakrzowie

29 SOBOTA

WSCH: **04:32** ZACH: **20:53**

Piotra, Pawła, Benedykty

św. Piotra i Pawła, Apostołów
NAJŚWIĘTSZEGO SERCA PANA JEZUSA

Światowy Dzień Modlitw o Uświęcenie Kapłanów
Dzień Ratownika WOPR

1984 utworzenie parafii w Białce

30 NIEDZIELA

WSCH: **04:33** ZACH: **20:53**

Emilii, Lucyny, Cyryla

Świętych Pierwszych Męczenników Kościoła Rzymskiego
św. Władysława, króla

Dzień Motyla Kapustnika

1948 aresztowanie w Osielcu przez UB mjr. Zygmunta Szendzielorza ps. Łupaszka, dowódcy 5 Wileńskiej Brygady AK

1988 uzyskanie przez Towarzystwo Przyjaciół Orawy osobowości prawnej

2018 uroczyste obchody „640 lat Makowa Podhalańskiego"

06

Rusałka żałobnik

Nymphalis antiopa (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Motyl wyróżnia się ciemnoczekoladowym tłem skrzydeł i kremowymi obrzeżami, wzdłuż których umiejscowione są połyskujące niebieskie plamki. Dymorfizm płciowy jest niewielki, samce nieznacznie różnią się od samic kształtem skrzydeł. Motyle odżywiają się sokami cieknącymi z drzew, spadzią, siadają na opadłych sfermentowanych owocach, padlinie. Na wiosnę odwiedzają kwiaty kwitnących wierzb. Gatunek zimuje w stadium motyla. Na jesieni osobniki szukają sobie miejsca w dziuplach, pod stertami gałęzi i w takich kryjówkach spędzają zimę. Na wiosnę, zwykle w kwietniu, odbywają gody, a samica składa jaja w skupiskach po 50-200 na gałązkach brzóz i wierzb.

Rozpiętość skrzydeł 6,5-7 cm

Okres występowania motyla: lipiec-czerwiec (zimuje motyl)

1 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **04:33** ZACH: **20:53**

Haliny, Mariana, Bogusława

św. Ottona z Bambergu, biskupa

Światowy Dzień Architektury
Dzień Psa

1949 powstanie samodzielnej gminy Zembrzyce (odłączonej od Budzowa)

1985 rozpoczęcie budowy zbiornika „Świnna Poręba"

2 WTOREK

WSCH: **04:34** ZACH: **20:53**

Jagody, Marii, Urbana

św. Bernardyna Realino, prezbitera

Światowy Dzień UFO

3 ŚRODA

WSCH: **04:35** ZACH: **20:53**

Anatola, Jacka, Tomasza

św. Tomasza, Apostoła

1896 ustawa gminna oficjalnie potwierdzająca prawa miejskie Suchej

1941 rozstrzelanie pod ścianą śmierci w Oświęcimiu Romana Jabłońskiego, dyrektora Szkoły Podstawowej w Łękawicy

1945 powstanie OSP Stryszawa

Rusałka pawik

Aglais io (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Ten chyba najbardziej rozpoznawalny z motyli polskich jest rozpowszechniony na całym obszarze naszego kraju. Spotkać go można w najrozmaitszych siedliskach, od wczesnej wiosny do jesieni. Nierzadko widywany jest także zimą, kiedy hibernuje na strychach i w piwnicach ludzkich osiedli. Zdarza się, że motyle wybudzają się w zimie, gdy w pomieszczeniu, które wybrały za kryjówkę zrobi się zbyt ciepło. Mają wtedy mniejszą szansę na dotrwanie do wiosny. Po przezimowaniu motyle kopulują, a samice składają jaja w złożach do 250 na spodniej stronie liści pokrzyw. Czarne gąsienice z kolczastymi wyrostkami na całym ciele żerują gromadnie na pokrzywach, snując przędzę przypominającą pajęczyny.

Rozpiętość skrzydeł 6-6,5 cm

Okres występowania motyla:
lipiec-czerwiec (zimuje motyl)

4 CZWARTEK

WSCH: **04:35** ZACH: **20:52**

Elżbiety, Malwiny, Teodora

św. Elżbiety Portugalskiej

1964 uroczyste obchody 600-lecia Bieńkówki i uruchomienie linii autobusowej do Suchej Beskidzkiej

5 PIĄTEK

WSCH: **04:37** ZACH: **20:52**

Karoliny, Antoniego, Marii

św. Antoniego Marii Zaccarii, prezbitera i zakonnika
św. Marii Goretti, dziewicy i męczennicy

6 SOBOTA

WSCH: **04:37** ZACH: **20:51**

Dominiki, Łucji, Teresy

bł. Marii Teresy Ledóchowskiej, dziewicy

Dzień Wypadów do Parku

1808 konsekracja kościoła w Bieńkówce

7 NIEDZIELA

WSCH: **04:38** ZACH: **20:51**

Estery, Metodego, Kiry

bł. Benedykta XI, papieża

1797 powstanie parafii w Bieńkówce

(7–8) 1970 wielka powódź w gminie Mucharz, uszkodzenie nasypu kolejowego w Zagórzu

2005 początek uroczystych obchodów jubileuszu 600-lecia lokacji Suchej

2013 odsłonięcie pomnika 450-lecia lokacji Sidziny

07

8 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **04:39** ZACH: **20:50**

Elżbiety, Eugeniusza, Adrianny

św. Jana z Dukli, prezbitera
św. Edgara Spokojnego, króla

9 WTOREK

WSCH: **04:39** ZACH: **20:50**

Weroniki, Zenona, Anatolii

św. Augustyna Zhao Rong, prezbitera i Towarzyszy, męczenników
św. Weroniki Giuliani, dziewicy

10 ŚRODA

WSCH: **04:40** ZACH: **20:49**

Amelii, Filipa, Januarego

św. Antoniego Peczerskiego, opata

(10-17) 2016
uroczyste obchody 450-lecia Jabłonki

11 CZWARTEK

WSCH: **04:41** ZACH: **20:49**

Olgi, Kaliny, Benedykta

św. Benedykta z Nursji, opata, patrona Europy
Światowy Dzień Ludności

1950 powstanie Spółdzielni Pracy „Podhalanka" w Makowie Podhalańskim

1981 zmarł Andrzej Pilch – działacz orawski, żołnierz AK, opiekun Orawskiego Parku Etnograficznego w Zubrzycy Górnej

2016 konferencja z okazji XX-lecia Stowarzyszenia Gmin Babiogórskich w Orawskim Centrum Kultury w Jabłonce

12 PIĄTEK

WSCH: **04:42** ZACH: **20:48**

Brunona, Bonifacego, Andrzeja

św. Brunona Bonifacego z Kwerfurtu, biskupa i męczennika

1921 urodziła się Janina Barbara Górkiewiczowa, poetka i pisarka z Mucharza

13 SOBOTA

WSCH: **04:43** ZACH: **20:47**

Ernesta, Andrzeja, Sary

św. Andrzeja Świerada i Benedykta, pustelników
Joela, proroka

1933 utrata przez Lanckoronę statusu miasta

14 NIEDZIELA

WSCH: **04:44** ZACH: **20:46**

Izabeli, Kamila, Stelli

św. Kamila de Lellis, prezbitera
św. Henryka, cesarza
bł. Jakuba de Voragine, biskupa

1929 przyłączenie do Jordanowa gminy Malejowa oraz przysiółka Chrobacze

07

Rusałka admirał

Vanessa atalanta (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Gatunek migrujący, na wiosnę z południa Europy przylatują do nas osobniki pokolenia wiosennego. Składają jaja pojedynczo na pokrzywach. Gąsienice żyją samotnie w schronieniach z liści splecionych przędzą. Tam też zamieniają się w poczwarki. Od końca lipca, aż do października następuje wylęg motyli drugiego pokolenia. Osobniki te pozostają u nas kilka tygodni, po czym odlatują na południe, najczęściej w okolice Morza Śródziemnego. Znane są obserwacje migrujących motyli tego gatunku, na przykład w okolicy Bramy Morawskiej. W ostatnich latach coraz częściej widuje się osobniki tego gatunku wczesną wiosną, wraz z pierwszymi ciepłymi dniami. Są to osobniki, które zdołały u nas przezimować.

Rozpiętość skrzydeł 6-6,5 cm

Okres występowania motyla:
maj-czerwiec, lipiec-październik (dwa pokolenia)

15 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **04:45** ZACH: **20:45**

Włodzimierza, Henryka, Dawida

św. Bonawentury, biskupa i doktora Kościoła

Światowy Dzień bez Telefonu Komórkowego

1843 nabycie suskich dóbr przez hr. Aleksandra Branickiego od Jana Kantego Wielopolskiego

1966 obchody milenijne w Sidzinie (1000-lecia chrześcijaństwa w Polsce i 100-lecia śmierci ks. Blaszyńskiego, nazwanego apostołem Podhala)

1966 Koronacja Cudownego Obrazu Matki Bożej Sidzińskiej

16 WTOREK

WSCH: **04:46** ZACH: **20:44**

Ruty, Marii Magdaleny

MATKI BOŻEJ Z GÓRY KARMEL (Matki Bożej Szkaplerznej)

17 ŚRODA

WSCH: **04:48** ZACH: **20:44**

Anety, Bogdana, Jadwigi

św. Aleksego, wyznawcy

1929 wizyta prezydenta RP Ignacego Mościckiego na Orawie

1934 początek wielkiej, trzydniowej powodzi na rzece Skawie

1974 wjazd na stację Sucha Beskidzka pierwszego pociągu elektrycznego z Krakowa

18 CZWARTEK

WSCH: **04:49** ZACH: **20:43**

Erwina, Kamila, Szymona

św. Szymona z Lipnicy, prezbitera

Międzynarodowy Dzień Nelsona Mandeli

2015 zmarł Andrzej Chowaniec, wieloletni prezes Jednostki OSP Błądzonka, uhonorowany tytułem „Zasłużony dla Miasta Sucha Beskidzka"

19 PIĄTEK

WSCH: **04:50** ZACH: **20:42**

Alfreda, Wincentego, Wodzisława

św. Makryny Młodszej

2012 początek I Światowego Zjazdu Orawian w Jabłonce (19–22.07.2012)

20 SOBOTA

WSCH: **04:51** ZACH: **20:41**

Czesława, Hieronima, Eliasza

bł. Czesława, prezbitera

Eliasza, proroka

21 NIEDZIELA

WSCH: **04:52** ZACH: **20:39**

Daniela, Andrzeja, Benedykta

św. Wawrzyńca z Brindisi, prezbitera i doktora Kościoła

św. Apolinarego, biskupa i męczennika

Daniela, proroka

07

Rusałka osetnik

Vanessa cardui (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Jest doskonałym lotnikiem i można go spotkać niemal wszędzie. Preferuje jednak nasłonecznione łąki. Podobnie jak admirał, ten gatunek również zasiedla południe Europy i przylatuje do nas na wiosnę. Dymorfizm płciowy jest bardzo słabo zaznaczony. Samice składają pojedynczo zielonkawe jaja na wierzchniej stronie liści ostów, ostrożni a nawet dziewięćsiłów. Gąsienice budują schronienia z przędzy, splatając ze sobą liście roślin na których żerują. Po około miesiącu przytwierdzają się do rośliny żywicielskiej, albo w jej pobliżu tylnymi posuwkami i zamieniają w poczwarkę wiszącą głową w dół za kremaster. Motyle drugiego pokolenia wylęgłe z tych poczwarek odlatują jesienią na południe Europy i do Afryki Północnej. Czasem kiedy warunki w miejscu zimowania sprzyjają rozwojowi gąsienic do Polski przylatuje więcej osobników niż zwykle i zdarzają się masowe pojawienia się tego gatunku, ostatnio notowane w 2009 roku.

Rozpiętość skrzydeł 5,5-6 cm

Okres występowania motyla: maj-czerwiec, lipiec-październik (dwa pokolenia)

22 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **04:53** ZACH: **20:38**

Magdaleny, Bolesławy, Marii

św. Marii Magdaleny

1974 uroczystość otwarcia linii elektrycznej Kraków–Zakopane, która odbyła się w Skawcach

23 WTOREK

WSCH: **04:55** ZACH: **20:37**

Bogny, Apolinarego, Brygidy

św. Brygidy Szwedzkiej, zakonnicy, patronki Europy

2001 początek wielkiej powodzi w powiecie suskim

24 ŚRODA

WSCH: **04:56** ZACH: **20:36**

Kingi, Krystyny, Olgi

św. Kingi, dziewicy

Dzień Policjanta

25 CZWARTEK

WSCH: **04:57** ZACH: **20:35**

Krzysztofa, Walentyny, Jakuba

św. Jakuba Starszego, Apostoła
św. Krzysztofa, męczennika

Dzień Bezpiecznego Kierowcy

1855 szczyt Babiej Góry zdobyła Maria Steczkowska, jedna z pierwszych kobiet-turystek, w towarzystwie rodziny i księdza wikarego z parafii w Zawoi

1880 utworzenie dekanatu suskiego

26 PIĄTEK

WSCH: **04:59** ZACH: **20:33**

Anny, Mirosławy, Joachima

św. Joachima i Anny, rodziców Najświętszej Maryi Panny

Dzień Administratora

27 SOBOTA

WSCH: **05:00** ZACH: **20:32**

Natalii, Julii, Lilli

św. Innocentego I, papieża

2002 rozpoczęcie I Międzynarodowego Pleneru Rzeźbiarsko-Malarskiego w Makowie Podhalańskim

28 NIEDZIELA

WSCH: **05:01** ZACH: **20:31**

Wiktora, Aidy, Marceli

św. Sarbeliusza Makhluf, prezbitera
św. Wiktora I, papieża

1768 bitwa konfederatów barskich z Rosjanami pod Makowem

1920 uzyskanie przez Polskę płn.-wsch. część Orawy na mocy decyzji Rady Ambasadorów w Paryżu

1935 konsekrowanie nowego kościoła w Zakrzowie

Rusałka pokrzywnik

Aglais urticae (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Jeden z najbardziej znanych motyli, występujący w różnorodnych siedliskach takich jak polany, tereny ruderalne, parki, ogrody, tereny zalewowe. Nie jest gatunkiem rzadkim, chociaż w ostatnich dwóch dekadach stał się mniej liczny. Przyczyną tego stanu rzeczy jest ubytek terenów ruderalnych porośniętych pokrzywami, głównie na skutek porządkowania nieużytków i wykaszania terenów zielonych. Gąsienice żerują gromadnie, w luźnych oprzędach zjadając liście pokrzyw. Duży odsetek ginie w wyniku ataku parazytoidów, najczęściej much rączyc. Poczwarki mają charakterystyczny złotawy połysk i wiszą głową w dół na płotach, murach i łodygach rozmaitych roślin. Motyle drugiego pokolenia wylęgłe latem w większości nie mają w pełni rozwiniętych jajników i do rozrodu przystępują dopiero na wiosnę następnego roku, po przezimowaniu w załomkach kory, dziuplach i jaskiniach.

Rozpiętość skrzydeł 4,5-5,5 cm

Okres występowania motyla:
lipiec-czerwiec (zimuje motyl)

29 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **05:03** ZACH: **20:29**

Marty, Marii, Olafa

św. Marty z Betanii

Światowy Dzień Tygrysa

1931 założenie Związku Spisko-Orawskiego z siedzibą w Jabłonce

30 WTOREK

WSCH: **05:04** ZACH: **20:28**

Piotra, Julity, Ludmiły

św. Piotra Chryzologa, biskupa i doktora Kościoła

Międzynarodowy Dzień Koleżeństwa

31 ŚRODA

WSCH: **05:05** ZACH: **20:26**

Ignacego, Ernesty, Lubomira

św. Ignacego z Loyoli, prezbitera

Dzień Skarbowości

1943 drugie wysiedlenie ludności Śleszowic na Śląsk Cieszyński i Czeski oraz do Generalnego Gubernatorstwa

1967 zmarł ks. Ferdynand Machay, działacz orawski, budziciel polskości na Orawie, proboszcz kościoła Mariackiego w Krakowie, senator RP

Rusałka ceik

Polygonia c-album (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Nazwa gatunku wzięła się od charakterystycznego wzoru na spodzie tylnych skrzydeł motyla, który przypomina białą literę c. Motyl wyróżnia się też głęboko powcinanymi brzegami skrzydeł. Jest dość pospolity i występuje nawet w dużych miastach. Preferuje jednak wilgotne zadrzewienia wokół zbiorników wodnych, tereny ruderalne z pokrzywą, niekoszone ogrody i parki oraz siedliska przyleśne. Motyle po przezimowaniu w różnych kryjówkach takich jak dziuple i sterty gałęzi wylatują w czasie pierwszych słonecznych wiosennych dni, czasem już w marcu, jednak zwykle dopiero w kwietniu. Pożywiają się nektarem kwiatów wierzb, sokiem z cieknących pni i sfermentowanych owoców. Kolczaste gąsienice wyróżniają się dużą białą plamą na grzbietowej stronie ciała. Żerują na pokrzywach, porzeczce czerwonej, chmielu i wielu innych roślinach.

Rozpiętość skrzydeł 4,5-5 cm

Okres występowania motyla: lipiec-czerwiec (zimuje motyl)

1 CZWARTEK

WSCH: **05:07** ZACH: **20:25**

Justyna, Nadii, Piotra

św. Alfonsa Marii Liguoriego, biskupa i doktora Kościoła

Narodowy Dzień Pamięci Powstania Warszawskiego (Dzień Pamięci Warszawy)

1576 ufundowanie drewnianego kościoła w Jordanowie przez Annę z Sieniawskich

1976 rozpoczęcie Tygodnia Kultury Beskidzkiej (po raz pierwszy na scenie w Makowie Podhalańskim)

2 PIĄTEK

WSCH: **05:08** ZACH: **20:23**

Kariny, Gustawa, Euzebiusza

NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY ANIELSKIEJ (odpust Porcjunkuli)

1838 wmurowanie kamienia węgielnego pod kościół w Osielcu

3 SOBOTA

WSCH: **05:110** ZACH: **20:22**

Lidii, Augusta, Nikodema

św. Lidii z Filippi

4 NIEDZIELA

WSCH: **05:11** ZACH: **20:20**

Dominika, Protazego, Jana

św. Jana Marii Vianneya, prezbitera

1916 pożar w Makowie

5 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **05:12** ZACH: **20:19**

Marii, Oswalda, Stanisławy

św. Oswalda, króla
Matki Bożej Śnieżnej (rocznica poświęcenia rzymskiej Bazyliki NMP)

Międzynarodowy Dzień Piwa i Piwowarów

6 WTOREK

WSCH: **05:14** ZACH: **20:17**

Jakuba, Sławy, Sykstusa

PRZEMIENIENIE PAŃSKIE
św. Oktawiana, biskupa

7 ŚRODA

WSCH: **05:15** ZACH: **20:15**

Doroty, Kajetana, Donata

św. Sykstusa II, papieża, i Towarzyszy męczenników
św. Kajetana, prezbitera
bł. Edmunda Bojanowskiego

Rusałka kratkowiec

Araschnia levana (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Najmniejsza z naszych rusałek wyróżnia się bardzo wyraźnym dymorfizmem sezonowym. Motyle pokolenia wiosennego, które wylęgają się w kwietniu z przezimowanych poczwarek mają rdzawe tło skrzydeł z siatkowatym czarnym wzorem. Od niego gatunek wziął swoją polską nazwę, jak również łacińską nazwę rodzajową. Z jaj składanych przez samicę w kładkach, w postaci łańcuszków na spodniej stronie liścia pokrzywy wylęgają się czarne gąsienice pokryte kolcami. Po około 3 tygodniach zamieniają się w poczwarki wiszące głową w dół, najczęściej na roślinie żywicielskiej. Z tych poczwarek po kolejnych 2 tygodniach wylęgają się motyle pokolenia letniego, które w odróżnieniu od formy wiosennej mają czarne tło skrzydeł z wyraźną białą przepaską. W ciepłe lata można spotkać we wrześniu motyle częściowego trzeciego pokolenia, które przypominają motyle pokolenia letniego, ale z elementami rysunku formy wiosennej. Motyle pokolenia wiosennego i letniego różnią się tak bardzo, że Linneusz początkowo opisał je jako dwa różne gatunki.

Rozpiętość skrzydeł 3-3,5 cm

Okres występowania motyla: maj-czerwiec, lipiec-sierpień, sporadycznie we wrześniu (dwa pokolenia, w ciepłe lata częściowe trzecie)

8 CZWARTEK

WSCH: **05:17** ZACH: **20:14**

Cypriana, Dominika, Emila

św. Dominika Guzmana, prezbitera

Dzień Transportu
Wielki Dzień Pszczół

1666 powstanie Bractwa św. Szkaplerza przy kościele w Zembrzycach

1997 powiększenie obszaru Babiogórskiego Parku Narodowego

9 PIĄTEK

WSCH: **05:18** ZACH: **20:12**

Romana, Edyty, Rolanda

św. Teresy Benedykty od Krzyża (Edyty Stein), dziewicy i męczennicy patronki Europy

Międzynarodowy Dzień Ludności Tubylczej na Świecie

2014 obchody 50-lecia Ochotniczej Straży Pożarnej w Targoszowie

10 SOBOTA

WSCH: **05:20** ZACH: **20:10**

Bogdana, Borysa, Wawrzyńca

św. Wawrzyńca, diakona i męczennika

Dzień Przewodników i Ratowników Górskich

11 NIEDZIELA

WSCH: **05:21** ZACH: **20:08**

Klary, Ligii, Zuzanny

św. Klary, dziewicy

Dzień Konserwatora Zabytków

1574 zajęcie przez Alberta Łaskiego zamku i starostwa lanckorońskiego

1982 erygowanie parafii w Bystrej

2018 20. Międzynarodowy Wyścig Kolarski Memoriał Henryka Łasaka

12 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **05:23** ZACH: **20:07**

Lecha, Euzebii, Hilarii

św. Joanny Franciszki de Chantal, zakonnicy
bł. Innocentego XI, papieża

Międzynarodowy Dzień Młodzieży

1989 zmarł Emil Wacyk, działacz regionalny z Makowa Podhalańskiego

13 WTOREK

WSCH: **05:24** ZACH: **20:05**

Diany, Gertrudy, Hipolita

świętych męczenników Poncjana, papieża i Hipolita, prezbitera
św. Maksyma, wyznawcy
MATKI BOŻEJ KALWARYJSKIEJ

Międzynarodowy Dzień Osób Leworęcznych

14 ŚRODA

WSCH: **05:26** ZACH: **20:03**

Euzebiusza, Maksymiliana, Alfreda

św. Maksymiliana Marii Kolbego, prezbitera i męczennika

Dzień Energetyka

15 CZWARTEK

WSCH: **05:27** ZACH: **20:01**

Marii, Napoleona, Stelii

WNIEBOWZIĘCIE NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY (Matki Bożej Zielnej)
Matki Bożej Zwycięskiej

ŚWIĘTO WOJSKA POLSKIEGO

1886 powstanie orkiestry dętej w Sidzinie

1899 oddanie do użytku linii kolejowej Wadowice–Skawce przez Towarzystwo Akcyjne Kolei Lokalnej Trzebinia-Skawce (właściciela linii)

16 PIĄTEK

WSCH: **05:29** ZACH: **19:59**

Joachima, Rocha, Stefana

św. Stefana Węgierskiego, króla
św. Rocha z Montpellier

17 SOBOTA

WSCH: **05:30** ZACH: **19:57**

Jacka, Anity, Elizy

św. Jacka, prezbitera

1995 rejestracja Stowarzyszenia Gmin Babiogórskich

1996 I Babiogórski Złaz Samorządowców Gmin Babiogórskich i odsłonięcie na szczycie Babiej Góry słowackiego pomnika poświęconego Janowi Pawłowi II

18 NIEDZIELA

WSCH: **05:31** ZACH: **19:56**

Heleny, Bronisława, Ilony

bł. Sancji Szymkowiak, zakonnicy
św. Heleny, cesarzowej

Dostojka malinowiec

Argynnis paphia (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Motyl związany z różnymi siedliskami w pobliżu lasów takich jak polany leśne, łąki przy lasach czy doliny rzeczne. Ma wyraźny dymorfizm płciowy, samce są jaśniejsze od samic i wyróżniają się podłużnymi skupiskami łusek zapachowych na wierzchu przedniego skrzydła, które przybierają formę wydłużonych, czarnych plam. Samica jest ciemniejsza z oliwkowym odcieniem, pozbawiona łusek zapachowych. Zdarzają się też dość rzadko samice należące do bardzo ciemnej formy valesina. Motyle chętnie odwiedzają fioletowe kwiaty macierzanki zwyczajnej, oregano i ostrożni. Gąsienice wylęgają się w sierpniu, prawie nie żerują i wchodzą w diapauzę. Po przezimowaniu żerują na różnych gatunkach fiołków.

Rozpiętość skrzydeł 6-6,5 cm

Okres występowania motyla: lipiec-sierpień

19 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **05:33** ZACH: **19:54**

Bolesława, Jana, Ludwika

św. Jana Eudesa, prezbitera

Światowy Dzień Pomocy Humanitarnej

1951 otwarcie szkoły w Zachełmnej

20 WTOREK

WSCH: **05:34** ZACH: **19:52**

Bernarda, Sobiesława, Samuela

św. Bernarda z Clairvaux, opata i doktora Kościoła

1985 odprawienie pierwszej mszy św. w kaplicy w Marcówce

21 ŚRODA

WSCH: **05:36** ZACH: **19:50**

Joanny, Kazimiery, Emiliana

św. Piusa X, papieża

22 CZWARTEK

WSCH: **05:37** ZACH: **19:48**

Cezarego, Zygfryda, Marii

NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY KRÓLOWEJ

Dzień Pracownika Ochrony

23 PIĄTEK

WSCH: **05:39** ZACH: **19:46**

Apolinarego, Filipa, Róży

św. Róży z Limy, dziewicy

Europejski Dzień Pamięci Ofiar Nazizmu i Stalinizmu

Międzynarodowy Dzień Pamięci o Handlu Niewolnikami i jego Zniesieniu

2000 odsłonięcie Pomnika Szczerej Wdzięczności w Stryszawie-Siwcówce

24 SOBOTA

WSCH: **05:40** ZACH: **19:44**

Bartłomieja, Haliny, Jerzego

św. Bartłomieja, Apostoła

1999 1. Międzynarodowy Wyścig Kolarski Memoriał Henryka Łasaka

2010 otwarcie nowego mostu na Skawie i obwodnicy w Zembrzycach

25 NIEDZIELA

WSCH: **05:42** ZACH: **19:42**

Józefa, Ludwika, Luizy

św. Ludwika IX, króla

św. Józefa Kalasantego, prezbitera

08

Dostojka aglaja

Argynnis aglaja (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Dostojka zwana również perłowcem ze względu na wygląd plamek na spodzie tylnych skrzydeł. Motyla można spotkać najczęściej na kwietnych łąkach, murawach kserotermicznych, skrajach lasów czy rozległych polanach śródleśnych. Samce mają dynamiczny i szybki lot, podczas którego penetrują siedliska w poszukiwaniu samic. Karbowane jaja składane są w lipcu i sierpniu pojedynczo, na różnych gatunkach fiołków lub w ich pobliżu, najczęściej na wyschniętych fragmentach roślin. Gąsienice wkrótce po wylęgu wchodzą w diapauzę. Na wiosnę można je spotkać, gdy wygrzewają się na słońcu. Żerują w dzień i często przemieszczają się z miejsca na miejsce.

Rozpiętość skrzydeł 5-5,5 cm

Okres występowania motyla: czerwiec-sierpień

26 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **05:43** ZACH: **19:40**

Marii, Natalii, Sandry

ŚWIĘTO MATKI BOŻEJ CZĘSTOCHOWSKIEJ

27 WTOREK

WSCH: **05:45** ZACH: **19:38**

Józefa, Moniki, Cezarego

św. Moniki z Tagasty

28 ŚRODA

WSCH: **05:46** ZACH: **19:35**

Augustyna, Patrycji, Aleksandra

św. Augustyna, biskupa i doktora Kościoła

Święto Lotnictwa Polskiego

29 CZWARTEK

WSCH: **05:48** ZACH: **19:33**

Jana, Sabiny, Beaty

Męczeństwo św. Jana Chrzciciela

Dzień Straży Gminnej i Dzień Strażnika Gminnego i Miejskiego

Międzynarodowy Dzień Sprzeciwu wobec Prób Jądrowych

30 PIĄTEK

WSCH: **05:49** ZACH: **19:31**

Szczęsnego, Róży, Mirona

św. Małgorzaty Ward, męczennicy

Międzynarodowy Dzień Osób Zaginionych

31 SOBOTA

WSCH: **05:51** ZACH: **19:29**

Rajmunda, Bohdana, Ramony

św. Józefa z Arymatei

św. Nikodema

Dzień Solidarności i Wolności

Święto Kawalerii Polskiej

1767 przekazanie relikwii św. Jana Kantego kościołowi w Stryszowie

1852 oddanie do użytku tzw. Losertówki, schronu wzniesionego na szczycie Diablaka

2000 V Babiogórski Zlaz Samorządowców, będący zarazem I Międzynarodowym Złazem Poznawczo-Integracyjnym z metą w Orawskiej Półgórze (Słowacja)

1892 początek trzydniowych manewrów wojsk austriackich w Zembrzycach

1953 konsekracja kościoła w Skawicy

1836 urzędowa zmiana nazwy Górnej Skawicy na Zawoję

1906 konsekracja kościoła w Krzeszowie

2014 otwarcie certyfikowanych tras „Nordic Walking Park Stryszów"

1 NIEDZIELA

WSCH: **05:52** ZACH: **19:27**

Bronisławy, Idziego, Bronisza

bł. Bronisławy, dziewicy

Dzień Kombatanta i Weterana

Międzynarodowy Dzień Solidarności z Ofiarami Faszyzmu i Terroryzmu

Święto Wojsk Obrony Przeciwlotniczej

1 WRZEŚNIA

1333 książę oświęcimski Jan I Scholastyk zezwala Mikołajowi z Benkowic na lokację wsi w okolicach Zembrzyc; pierwsza wzmianka o Zembrzycach

1842 założenie pierwszej szkoły w Koszarawie

1939 pierwszy dzień walk na Wysokiej

1950 założenie przedszkola w Bystrej z inicjatywy „Chłopskiego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci w Bystrej"

2000 powstanie Liceum Ogólnokształcącego w Zawoi

2005 oddano do użytku nowy obiekt szkolny z zapleczem sportowym w Świnnej Porębie

2008 rozpoczęcie działalności Technikum Budowlanego w Lipnicy Wielkiej

2012 rozpoczęcie działalności Szkoły Muzycznej I stopnia w Suchej Beskidzkiej

2015 rozpoczęcie działalności filii w Bystrej Szkoły Muzycznej I stopnia w Suchej Beskidzkiej

2015 otwarcie nowej sali gimnastycznej przy Szkole Podstawowej nr 2 w Suchej Beskidzkiej

2016 otwarcie Zespołu Szkół w Zawoi Centrum

Dostojka latonia

Issoria lathonia (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Dość pospolity i w całym kraju spotykany motyl związany jest szczególnie z pastwiskami, przytorzami, ugorami, suchymi łąkami i terenami ruderalnymi. Osobniki obojga płci mają na spodniej stronie tylnych skrzydeł duże plamy, do złudzenia przypominające perły, stąd też wzięła się nazwa rodzajowa tego motyla. Latają bardzo szybko patrolując siedlisko. Często można je spotkać kiedy przysiadują na ziemi. Gatunek charakteryzuje się nierównomiernym wzrostem gąsienic. Jedne rosną szybciej, dając osobniki kolejnych pokoleń jeszcze tego samego roku, inne rosną powoli i wchodzą w diapauzę. Zimują gąsienice w różnych stadiach, od małych po wyrośnięte, jednak najlepiej przeżywają gąsienice młode.

Rozpiętość skrzydeł 4-5 cm

Okres występowania motyla: kwiecień-maj, czerwiec-wrzesień, w ciepłe lata październik

2 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **05:54** ZACH: **19:25**

Stefana, Juliana, Wilhelma

św. Wilhelma, biskupa

Początek roku szkolnego

3 WTOREK

WSCH: **05:55** ZACH: **19:23**

Grzegorza, Izabeli, Szymona

św. Grzegorza Wielkiego, papieża i doktora Kościoła

1939 wkroczenie Niemców do Bystrej

4 ŚRODA

WSCH: **05:57** ZACH: **19:21**

Rozalii, Rózy, Idy

bł. Marii Stelli i Towarzyszek z Nowogródka, dziewic i męczennic
św. Rozalii, dziewicy

1939 wkroczenie Niemców do Suchej i Koszarawy

5 CZWARTEK

WSCH: **05:58** ZACH: **19:19**

Doroty, Wawrzyńca, Teodora

św. Wiktoryna, męczennika

1823 zmarł ks. Ignacy Machayski, wieloletni proboszcz parafii suskiej

1881 konsekracja kościoła w Mucharzu

1922 uroczyste poświęcenie kaplicy i sierocińca w Sidzinie Górnej

1948 zmarł ks. Marcin Jabłoński, proboszcz Orawki, działacz orawski, autor poematu sławiącego Orawę

6 PIĄTEK

WSCH: **06:00** ZACH: **19:16**

Beaty, Eugeniusza, Albina

św. Magnusa z Füssen

7 SOBOTA

WSCH: **06:01** ZACH: **19:14**

Marka, Melchiora, Reginy

św. Melchiora Grodzieckiego, prezbitera i męczennika

8 NIEDZIELA

WSCH: **06:03** ZACH: **19:12**

Marii, Adrianny, Radosława

NARODZENIE NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY (Matki Bożej Siewnej)
bł. Serafina de Montefeltro

Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy
Międzynarodowy Dzień Alfabetyzacji
Dzień Dobrej Wiadomości

1988 I Sejmik Kultury Orawskiej w Jabłonce

2011 utworzenie Stowarzyszenia Koła Gospodyń Wiejskich w Łękawicy

09

Dostojka ino

Brenthis ino (Rottemburg, 1775)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Występujący lokalnie, ale w odpowiednich siedliskach pospolity gatunek. Preferuje siedliska wilgotne, szczególnie polany w lasach nadrzecznych, tereny zalewowe, wilgotne łąki. Związany z siedliskami przekształconymi przez człowieka w nieznacznym stopniu. Motyle chętnie przysiadają na fioletowych kwiatach. Lot mają niezbyt szybki i często przysiadają na roślinach. Samce podrywają się, gdy w pobliżu przelatuje samica i rozpoczynają zaloty. Po kopulacji samica składa jaja pojedynczo na roślinach żywicielskich, przede wszystkim wiązówce błotnej. Samica preferuje uszkodzone liście i często wykorzystuje takie uszkodzenia do składania jaj. Zimują młode gąsienice. Na wiosnę przystępują do żerowania i w maju zamieniają się w wiszące głową w dół poczwarki.

Rozpiętość skrzydeł 3,5-4 cm

Okres występowania motyla:
czerwiec-lipiec

9 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **06:04** ZACH: **19:10**

Sergiusza, Piotra, Jacka

bł. Anieli Salawy, dziewicy
św. Piotra Klawera, prezbitera

1955 oddanie do użytku schroniska PTTK im. Kazimierza Sosnowskiego na Hali Krupowej

1978 piesza wycieczka kard. Karola Wojtyły ze Skawicy przez Policę na przełęcz Krowiarki

2000 odznaczenie Jordanowa Orderem Krzyża Grunwaldu „Za wybitne zasługi w walce z hitlerowskim okupantem w latach II wojny światowej"

10 WTOREK

WSCH: **06:06** ZACH: **19:08**

Aldony, Łukasza, Mikołaja

św. Pulcherii, cesarzowej
Światowy Dzień Zapobiegania Samobójstwom

11 ŚRODA

WSCH: **06:07** ZACH: **19:06**

Jacka, Dagny, Prota

św. Prota i Hiacynta, męczenników

1945 utworzenie Towarzystwa Sportowego „Halniak" w Makowie Podhalańskim

12 CZWARTEK

WSCH: **06:09** ZACH: **19:03**

Marii, Gwidona, Radzimira

św. Gwidona z Anderlecht
NAJŚWIĘTSZEGO IMIENIA MARYI
Święto Wojsk Lądowych

1772 zamordowanie przez zbójców proboszcza stryszowskiego ks. Józefa Dębińskiego (w lesie, w miejscu zwanym Mogiłą)

13 PIĄTEK

WSCH: **06:10** ZACH: **19:01**

Eugenii, Aureliusza, Jana

św. Jana Chryzostoma, biskupa i doktora Kościoła
Dzień Programisty

1944 zmarła Służebnica Boża Rozalia Celakówna z Jachówki

14 SOBOTA

WSCH: **06:12** ZACH: **18:59**

Bernarda, Roksany, Cypriana

PODWYŻSZENIE KRZYŻA ŚWIĘTEGO
św. Alberta, biskupa

1906 otwarcie schroniska turystycznego na Markowych Szczawinach

2007 otwarcie Muzeum Miejskiego Suchej Beskidzkiej

2016 zakończono prace modernizacyjne obiektów lekkoatletycznych na stadionie miejskim w Suchej Beskidzkiej. Bieżnia lekkoatletyczna uzyskała świadectwo PZLA kat. VB

15 NIEDZIELA

WSCH: **06:13** ZACH: **18:57**

Albina, Nikodema, Marii

MATKI BOŻEJ BOLESNEJ
św. Katarzyny Genueńskiej
Międzynarodowy Dzień Demokracji
Dzień Opakowań

09

Dostojka dia

Boloria dia (Linnaeus, 1767)

37

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Występuje w miejscach bardziej suchych, takich jak pastwiska, suche ugory, przytorza, murawy. Chętnie odwiedza kwiaty jeżyn, można go również spotkać na macierzance, jastrzębcach czy ostrożniach. Często przesiaduje też na źdźbłach traw, wygrzewając się w słońcu z rozpostartymi skrzydłami. Jaja składane są pojedynczo w sąsiedztwie roślin żywicielskich, którymi są różne gatunki fiołków. Czarne gąsienice z czerwonymi wyrostkami żerują najpierw na kwiatach, a kiedy stają się większe na liściach. Rosną bardzo szybko, w sprzyjających warunkach zamieniają się w poczwarkę po 16 dniach. Na jesieni kiedy temperatura spada wchodzą w diapauzę, jako małe gąsienice i pozostają w niej aż do wiosny.

Rozpiętość skrzydeł 3-3,5 cm

Okres występowania motyla:
maj-czerwiec, lipiec-sierpień

16 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **06:15** ZACH: **18:55**

Edyty, Kornela, Kamili

św. Korneliusza, papieża
i św. Cypriana, biskupa, męczenników

Międzynarodowy Dzień Ochrony Warstwy Ozonowej
Dzień Bluesa

17 WTOREK

WSCH: **06:16** ZACH: **18:52**

Justyny, Adriany, Hildegardy

św. Zygmunta Szczęsnego Felińskiego, biskupa
św. Roberta Bellarmina, biskupa i doktora Kościoła

Światowy Dzień Sybiraka
Dzień Pamięci Ofiar Agresji Sowieckiej

1909 zmarł burmistrz Suchej Antoni Pawluszkiewicz, poseł do Rady Państwa w Wiedniu

18 ŚRODA

WSCH: **06:18** ZACH: **18:50**

Stefanii, Irmy, Stanisława

św. Stanisława Kostki, zakonnika, patrona Polski

Światowy Dzień Monitoringu Wody
Międzynarodowy Dzień Geologa

1797 zatwierdzenie dawnych przywilejów Lanckorony i nadanie miastu herbu przez cesarza Franciszka II

19 CZWARTEK

WSCH: **06:19** ZACH: **18:48**

Januarego, Konstancji, Teodora

św. Januarego, biskupa i męczennika
Matki Bożej z La Salette

Dzień Dzikiej Flory, Fauny i Naturalnych Siedlisk

1655 poddanie Szwedom załogi zamku w Lanckoronie pod dowództwem Jakuba Wilkońskiego

20 PIĄTEK

WSCH: **06:21** ZACH: **18:46**

Mieczysławy, Filipiny, Faustyny

świętych męczenników Andrzeja Kima Taegona, prezbitera, Pawła Chonga Hasanga i Towarzyszy

21 SOBOTA

WSCH: **06:22** ZACH: **18:43**

Jonasza, Mateusza, Hipolita

św. Mateusza, Apostoła i Ewangelisty
MIĘDZYNARODOWY DZIEŃ POKOJU I MODLITWY O POKÓJ
Dzień Służby Celnej

1985 rozpoczęcie I „Babiogórskiej Jesieni" w Zawoi

(19-21) 2001 zaakceptowanie przez UNESCO MAB powiększenia rezerwatu biosfery „Babia Góra"

22 NIEDZIELA

WSCH: **06:24** ZACH: **18:41**

Joachima, Maurycego, Darii

św. Maurycego, męczennika
Europejski Dzień bez Samochodu

09

Dostojka selene

Boloria selene (Denis & Schiffermüller, 1775)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Pospolity i w wielu siedliskach spotykany motyl. Nie unika podmokłych łąk i torfowisk niskich, częściej jednak można go spotkać na leśnych polanach, skrajach lasów, łąkach i przydrożach śródleśnych. Motyle chętnie odwiedzają kwiaty o barwie fioletowej, na przykład świerzbnicę i ostrożeń polny. Samce przysiadają na źdźbłach traw i co chwilę zrywają się do lotu, patrolując otoczenie w poszukiwaniu samic. Często wracają w to samo miejsce z którego wystartowały. Jaja są składane w pobliżu roślin żywicielskich, którymi są fiołki. Zimują młode gąsienice.

Rozpiętość skrzydeł 3-3,5 cm

Okres występowania motyla:
maj-lipiec, lipiec-wrzesień

23 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **06:25** ZACH: **18:39**

Bogusława, Tekli, Boguchwały

św. o. Pio z Pietrelciny, prezbitera
bł. Bernardyny Marii Jabłońskiej, zakonnicy

PIERWSZY DZIEŃ JESIENI

1549 sprzedaż Krzeszowa przez dziedzica wsi Jana Porębskiego Janowi i Wawrzyńcowi Komorowskim

1972 otwarcie Muzeum Regionalnego Ziemi Suskiej w salach suskiego zamku

1982 oddanie do użytku Szpitala Rejonowego w Suchej Beskidzkiej

24 WTOREK

WSCH: **06:27** ZACH: **18:37**

Gerarda, Teodora, Marii

św. Gerarda, biskupa i męczennika
bł. Kolumby Gabriel, zakonnicy

Międzynarodowy Dzień Głuchych

25 ŚRODA

WSCH: **06:28** ZACH: **18:35**

Aurelii, Kleofasa, Władysława

bł. Władysława z Gielniowa, prezbitera

Dzień Budowlanych

1966 otwarcie Ośrodka Muzealnego PTTK na Markowych Szczawinach

1994 koronacja cudownego obrazu Matki Bożej Trudnego Zawierzenia – Pani Jordanowskiej

26 CZWARTEK

WSCH: **06:30** ZACH: **18:32**

Justyny, Cypriana, Euzebiusza

św. Kosmy i Damiana, męczenników
św. Wawrzyńca Ruiz i Towarzyszy, męczenników

Dzień Aptekarza
Europejski Dzień Języków Obcych
Dzień Polskiej Wikipedii

1940 wysiedlenie tysiąca mieszkańców Lachowic

2005 zmarła Dorota Lampart, artystka, malarka ludowa z Zawoi

27 PIĄTEK

WSCH: **06:31** ZACH: **18:30**

Damiana, Amadeusza, Mirabelli

św. Wincentego a Paulo, prezbitera

Światowy Dzień Turystyki
Dzień Podziemnego Państwa Polskiego

1998 poświęcenie pomnika Jana Pawła II w Mucharzu

2003 konsekracja kościoła w Stryszawie Dolnej

28 SOBOTA

WSCH: **06:33** ZACH: **18:28**

Luby, Wacława, Salomona

św. Wacława, męczennika

Światowy Dzień Walki z Wścieklizną

29 NIEDZIELA

WSCH: **06:34** ZACH: **18:26**

Michała, Rafała, Michaliny

św. Gabriela, Michała, Rafała, Archaniołów

Dzień Kuriera i Przewoźnika

1839 nabycie na licytacji przez hr. Feliksa Saint-Genois d'Anneacourt dóbr makowskich

09

Przeplatka atalia

Melitaea athalia (Rottemburg, 1775)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Jeden z najbardziej rozpowszechnionych gatunków przeplatek, występuje w całym kraju. W niektórych miejscach pojawia się licznie. Preferuje leśne łąki, polany, zbocza, murawy. Motyle w poszukiwaniu nektaru odwiedzają wiele różnych roślin. Spotkać je można, gdy siedzą na świerzbnicy, ostach, ostrożeniach, jeżynie czy krwawniku. Często kilkanaście osobników siada na wilgotnej ziemi, padlinie lub odchodach zwierzęcych. Jaja składane są w kupkach, od kilkudziesięciu do 200 na spodniej stronie roślin żywicielskich, którymi mogą być babka lancetowata, świetlik łąkowy lub przetacznik ożankowy. Gąsienice żerują początkowo gromadnie we wspólnych oprzędach. Zimują w oprzędzie wzmocnionym zeschłymi liśćmi. Na wiosnę rozchodzą się i żerują pojedynczo.

Rozpiętość skrzydeł 3,5-4 cm

Okres występowania motyla:
maj-lipiec, lipiec-wrzesień

30 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **06:36** ZACH: **18:24**

Wery, Hieronima, Soni

św. Hieronima, prezbitera i doktora Kościoła

Dzień Chłopaka
Międzynarodowy Dzień Tłumacza
Światowy Dzień Rzek

1989 poświęcenie kaplicy Matki Bożej Opiekunki Turystów na Okrąglicy

1 WTOREK

WSCH: **06:38** ZACH: **18:21**

Danuty, Igora, Remigiusza

św. Teresy od Dzieciątka Jezus, dziewicy i doktora Kościoła

Międzynarodowy Dzień Pracowników Ochrony Zdrowia
Międzynarodowy Dzień Osób Starszych
Europejski Dzień Ptaków
Międzynarodowy Dzień Muzyki
Światowy Dzień Wegan i Wegetarianizmu

1881 otwarcie szkoły w Mucharzu

2 ŚRODA

WSCH: **06:39** ZACH: **18:19**

Teofila, Dionizego, Stanimira

Świętych Aniołów Stróżów

Światowy Dzień Zwierząt Hodowlanych
Międzynarodowy Dzień bez Przemocy

3 CZWARTEK

WSCH: **06:41** ZACH: **18:17**

Gerarda, Józefy, Ewalda

św. Jana z Dukli, prezbitera

1929 uroczyste poświęcenie kaplicy w Stryszawie-Siwcówce i oddanie jej pod patronat św. Teresy od Dzieciątka Jezus

2014 80-lecie założenia ochronki w Mucharzu (ob. przedszkole prowadzone przez Zgromadzenie Sióstr Pasjonistek); odsłonięcie tablicy pamiątkowej poświęconej fundatorowi ks. dr. Czesławowi Wądolnemu

2015 otwarcie stadionu sportowego w Skawcach

4 PIĄTEK

WSCH: **06:42** ZACH: **18:15**

Rozalii, Franciszka, Konrada

św. Franciszka z Asyżu

Światowy Dzień Zwierząt

1911 rozpoczęcie roku szkolnego w pierwszej publicznej Szkole Ludowej w Dąbrówce

5 SOBOTA

WSCH: **06:44** ZACH: **18:13**

Igora, Apolinarego, Flawii

św. Faustyny Kowalskiej, zakonnicy

Dzień Tkaczki

6 NIEDZIELA

WSCH: **06:45** ZACH: **18:11**

Artura, Brunona, Bronisława

św. Brunona Kartuza, prezbitera

Polowiec szachownica

Melanargia galathea (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Bardzo charakterystyczny motyl o kontrastowym ubarwieniu, od którego wziął swoją polską nazwę. Kilkadziesiąt lat temu nie występował w południowo-wschodniej Polsce. Od około 3 dekad trwa ekspansja tego gatunku i obecnie jest pospolity w wielu miejscach. Występuje w różnych siedliskach łąkowych, przydrożach, murawach kserotermicznych. Gąsienice żerują na trawach, przede wszystkim kostrzewie i kłosownicy. Po wylęgu z jaj, co następuje późnym latem nie żerują i wchodzą pomiędzy zwinięte liście roślin żywicielskich i tak zimują. Zaczynają żerować dopiero na wiosnę, początkowo w dzień, po osiągnięciu ostatniego stadium prawie wyłącznie w nocy, na dzień chowając się w ściółce. Pękata poczwarka leży w ściółce bez oprzędu.

Rozpiętość skrzydeł 4,5-5 cm

Okres występowania motyla: lipiec-sierpień

7 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **06:47** ZACH: **18:08**

Marii, Marka, Amalii

NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY RÓŻAŃCOWEJ

Światowy Dzień Uśmiechu

1990 konsekracja kościoła na Wysokiej

2000 konsekracja kościoła w Kurowie

8 WTOREK

WSCH: **06:48** ZACH: **18:06**

Pelagii, Brygidy, Laurencji

św. Ludwika Bertranda, prezbitera

9 ŚRODA

WSCH: **06:50** ZACH: **18:04**

Arnolda, Dionizego, Sybilii

bł. Wincentego Kadłubka, biskupa

Światowy Dzień Poczty i Znaczka Pocztowego

1916 zmarł Bronisław Gustawicz, krajoznawca, taternik, przyrodnik

2010 koronacja obrazu Matki Bożej Trudnego Zawierzenia koronami papieskimi w Jordanowie

Górówka boruta

Erebia ligea (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Gatunek jak sugeruje nazwa rodzaju występuje w górach i na obszarach podgórskich, w miejscach tych bywa liczny. Pojawia się na polanach, w cienistych lasach, skrajach lasów górskich, przydrożach, wzdłuż potoków górskich. Motyle chętnie odwiedzają żółte kwiaty starców. Jaja składane są w lipcu na trawach. Gąsienice rozwijają się w nich jeszcze przed jesienią, ale osłonki jajowe opuszczają dopiero wiosną następnego roku. Żerują całą wiosnę i lato na różnych trawach takich jak kostrzewy czy stokłosa, wchodząc w diapauzę drugi raz, jako niemal w pełni wyrośnięte. Przepoczwarczają się dopiero kolejną wiosną.

Rozpiętość skrzydeł 4,5-5 cm

Okres występowania motyla: czerwiec-sierpień

10 CZWARTEK

WSCH: **06:52** ZACH: **18:02**

Franciszka, Pauliny, Daniela

świętych męczenników Dionizego, biskupa, i Towarzyszy
św. Jana Leonardiego, prezbitera
bł. Marii Angeli Truszkowskiej

Dzień Drzewa
Światowy Dzień Przeciw Karze Śmierci

11 PIĄTEK

WSCH: **06:53** ZACH: **18:00**

Aldony, Emila, Aleksandra

św. Jana XXIII, papieża
św. Aleksandra Sauli, biskupa

Międzynarodowy Dzień Dziewczynek
Światowy Dzień Jajka

12 SOBOTA

WSCH: **06:55** ZACH: **17:58**

Eustachego, Maksymiliana, Serafina

bł. Jana Beyzyma, prezbitera

Dzień Bezpiecznego Komputera

13 NIEDZIELA

WSCH: **06:56** ZACH: **17:56**

Edwarda, Geralda, Teofila

bł. Honorata Koźmińskiego, prezbitera

Dzień Ratownictwa Medycznego
Dzień Zapobiegania Klęskom Żywiołowym

1920 powstanie koła Towarzystwa Szkoły Ludowej w Gęstych Domach w Jabłonce

1944 spalenie przez Niemców osiedla Malinowe w Sidzinie podczas pacyfikacji Pasma Policy

(13–14) 1944 pacyfikacja przez hitlerowców polany Matyasikowej w Bystrej

14 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **06:58** ZACH: **17:54**

Bernarda, Alana, Kaliksta

św. Kaliksta I, papieża i męczennika
św. Małgorzaty Marii Alacoque
bł. Radzima Gaudentego, biskupa

ŚWIĘTO KOMISJI EDUKACJI NARODOWEJ
DZIEŃ NAUCZYCIELA
Światowy Dzień Normalizacji

15 WTOREK

WSCH: **06:59** ZACH: **17:52**

Jadwigi, Teresy, Aurelii

św. Teresy z Ávila, dziewicy i doktora Kościoła

Międzynarodowy Dzień Kobiet Wiejskich
Światowy Dzień Mycia Rąk

1967 odsłonięcie pomnika na Polanie Malinowe w Sidzinie

1988 I Walny Zjazd Towarzystwa Przyjaciół Orawy

2016 powstanie nowej jednostki bużetowej Gminy Sucha Beskidzka pn. Miejskie Centrum Sportu i Rekreacji „Babia Góra" w Suchej Beskidzkiej

16 ŚRODA

WSCH: **07:01** ZACH: **17:49**

Gawła, Florentyny, Grzegorza

św. Jadwigi Śląskiej

ROCZNICA PONTYFIKATU JANA PAWŁA II
Światowy Dzień Żywności

1930 decyzją Ministerstwa Spraw Wewnętrznych wprowadzono urzędową formę nazwy Makowa – Maków Podhalański

2005 poświęcenie pomnika w Sidzinie dedykowanego pamięci Ojca Świętego Jana Pawła II

17 CZWARTEK

WSCH: **07:03** ZACH: **17:47**

Lucyny, Wiktora, Ignacego

św. Ignacego Antiocheńskiego, biskupa i męczennika

Międzynarodowy Dzień Walki z Ubóstwem

1908 poświęcenie kamienia węgielnego pod nowy kościół w Jordanowie

1937 oddanie do użytku betonowego mostu na rzece Skawie w Makowie Podhalańskim

1971 otwarcie szkoły im. Dzieci Zamojszczyzny w Sidzinie

18 PIĄTEK

WSCH: **07:04** ZACH: **17:45**

Juliana, Łukasza, Bogumiła

św. Łukasza, Ewangelisty

1944 pacyfikacja Zachełmnej przez hitlerowców

1996 obchody 100-lecia Zespołu Szkół w Makowie Podhalańskim

2000 konsekracja kościoła w Świnnej Porębie

19 SOBOTA

WSCH: **07:06** ZACH: **17:43**

Jana, Pawła, Ziemowita

św. Jana de Brebeuf, Izaaka Jogues, prezbiterów, oraz Towarzyszy męczenników
św. Pawła od Krzyża, prezbitera
bł. Jerzego Popiełuszki, prezbitera i męczennika

1997 konsekracja kościoła w Juszczynie

20 NIEDZIELA

WSCH: **07:07** ZACH: **17:41**

Ireny, Kleopatry, Wendelina

św. Jana Kantego, prezbitera

Światowy Dzień Misyjny
Europejski Dzień Seniora

Przestrojnik jurtina

Maniola jurtina (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Jeden z najpospolitszych motyli Polski. Występuje w całym kraju, w niemal każdym typie siedlisk otwartych, jak łąki, przytorza, brzegi lasów, polany, pastwiska, ugory, tereny ruderalne, a nawet parki i koszone ogródki. U tego gatunku występuje wyraźny dymorfizm płciowy, samice są większe i mają na wierzchniej stronie przedniego skrzydła dużą, rdzawą plamę z czarnym oczkiem. Samce są jednorodnie brązowe z czarnym oczkiem na wierzchniej stronie przedniego skrzydła. Pojawiają się nieco wcześniej od samic. Roślinami żywicielskimi są różne trawy, przede wszystkim kostrzewy i życice. Samice rozrzucają jaja przy ziemi. Ich rozwój trwa do 4 tygodni. Zimuje młoda gąsienica. Po przezimowaniu żeruje jeszcze kilka tygodni i zamienia się w wiszącą głową w dół zieloną lub białawą poczwarkę.

Rozpiętość skrzydeł 4-5,5 cm

Okres występowania motyla:
czerwiec-wrzesień

21 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **07:09** ZACH: **17:39**

Urszuli, Hilarego, Celiny

bł. Jakuba Strzemię, biskupa

22 WTOREK

WSCH: **07:11** ZACH: **17:37**

Filipa, Kordiana, Marka

św. Donata, biskupa
św. Jana Pawła II, papieża

23 ŚRODA

WSCH: **07:12** ZACH: **17:36**

Marleny, Seweryna, Jana

św. Jana Kapistrana, prezbitera

24 CZWARTEK

WSCH: **07:14** ZACH: **17:34**

Marcina, Rafała, Arety

św. Antoniego Marii Claret, biskupa
bł. Jana Balickiego, prezbitera

Międzynarodowe Święto Roweru
Dzień Narodów Zjednoczonych

1776 poświęcenie kościoła w Łętowni

1963 doprowadzenie prądu elektrycznego do Zachełmnej

2000 powstanie w Stryszowie Międzynarodowej Koalicji dla Ochrony Polskiej Wsi

25 PIĄTEK

WSCH: **07:16** ZACH: **17:32**

Darii, Bonifacego Ingi

świętych męczenników Chryzanta i Darii

Dzień Kundelka
Dzień Ustawy o Ochronie Zwierząt

26 SOBOTA

WSCH: **07:17** ZACH: **17:30**

Ewarysta, Lucjana, Damiana

św. Lucjana i Marcjana, męczenników

1530 Stanisław i Piotr Porębscy rezygnują ze wsi Grzechynia na rzecz króla polskiego

2015 zmarł ks. Władysław Pilarczyk z Kiczor, działacz społeczny, animator przedsięwzięć kulturalnych i wydawniczych

Początek czasu zimowego (-1 godzina)

27 NIEDZIELA

WSCH: **06:19** ZACH: **16:28**

Iwony, Sabiny, Wincentego

UROCZYSTOŚĆ ROCZNICY POŚWIĘCENIA KOŚCIOŁA WŁASNEGO

św. Sabiny, męczennicy

Zmiana czasu z letniego na zimowy

1844 założenie Towarzystwa Wstrzemięźliwości w Suchej

Przestrojnik trawnik

Aphantopus hyperantus (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Pospolity w całym kraju motyl zasiedla różne siedliska, przede wszystkim wilgotne łąki, tereny ruderalne, ugory, parki i ogrody. Samice są większe od samców i mają rząd wyraźnych oczek na wierzchniej stronie skrzydeł, podczas gdy u samców oczka te są prawie niewidoczne. Nie pokonują dużych odległości podczas swoich lotów, niezapłodnione samice oczekują na samce siedząc na trawach. Jaja są przyklejane do traw żywicielskich lub rozrzucane w ich pobliżu. Gatunek zimuje w stadium młodej gąsienicy. Po przezimowaniu gąsienice zaczynają prowadzić nocny tryb życia. Dnie spędzają ukryte w ściółce, w pobliżu rośliny żywicielskiej, a wieczorem wychodzą na wierzchołki liści. Żerują na różnych trawach takich jaka stokłosa, kostrzewa, rajgras, śmiałek, a nawet na trzcinniku.

Rozpiętość skrzydeł 3,5-4,5 cm

Okres występowania motyla:
czerwiec-lipiec

28 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **06:21** ZACH: **16:26**

Szymona, Tadeusza, Judy

św. Szymona i Judy Tadeusza, Apostołów

29 WTOREK

WSCH: **06:22** ZACH: **16:24**

Euzebii, Wiloletty, Felicjana

św. Felicjana, męczennika

30 ŚRODA

WSCH: **06:24** ZACH: **16:22**

Zenobii, Przemysława, Edmunda

bł. Benwenuty Bojani

1910 pożar kościoła parafialnego w Budzowie

1954 utworzenie Babiogórskiego Parku Narodowego

Strzępotek perełkowiec

Coenonympha arcania (Linnaeus, 1761)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Ten niewielki motyl jest szeroko rozprzestrzeniony na obszarze naszego kraju. W niektórych miejscach występuje dość licznie. Związany jest z leśnymi drogami, polanami i skrajami lasów liściastych i mieszanych. Dymorfizm płciowy jest niewielki. Samce często siadają na wyeksponowanych gałęziach i oczekują, aż w pobliżu pojawi się samica. Są terytorialne i przeganiają konkurentów. Jaja składane są na trawach lub w ich pobliżu. Gąsienice żerują najczęściej na kłosówce i kłosownicy. Zimują jako wyrośnięte. Zielona lub brunatna poczwarka najczęściej zawieszona jest na roślinie żywicielskiej.

Rozpiętość skrzydeł 3,5-4 cm

Okres występowania motyla: czerwiec-lipiec

31 CZWARTEK

WSCH: **06:26** ZACH: **16:21**

Alfonsa, Urbana, Krzysztofa

św. Alfonsa Rodrigueza

Światowy Dzień Oszczędzania

1 PIĄTEK

WSCH: **06:27** ZACH: **16:19**

Wszystkich Świętych

Światowy Dzień Wegan

2 SOBOTA

WSCH: **06:29** ZACH: **16:17**

Bohdany, Tobiasza, Ambrożego

WSZYSTKICH WIERNYCH ZMARŁYCH (DZIEŃ ZADUSZNY)

św. Malachiasza, biskupa

1851 wizyta w Suchej podróżującego ze Lwowa cesarza Franciszka Józefa I

1873 otwarcie szkoły w Bieńkówce

3 LISTOPADA

1912 powstanie w Chicago Towarzystwa Synów Gór znad Skawy założone przez emigrantów z Zembrzyc

1998 poświęcenie kaplicy w Marcówce

2006 rozpoczęcie w Lipnicy Wielkiej sesji naukowej zorganizowanej z okazji 400-lecia wsi

3 NIEDZIELA

WSCH: **06:31** ZACH: **16:15**

Huberta, Sylwii, Marcina

św. Marcina de Porres, zakonnika

św. Huberta, biskupa

„Hubertus"

Święto Myśliwych, Leśników i Jeźdźców

2017 Jabłonka – forum w sprawie sprzeciwu wobec planów utworzenia parków krajobrazowych na terenie gmin oraz zmienionego przebiegu planowanej drogi ekspresowej S7 Rabka – Chyżne. Udział wzięły samorządy Gmin: Bystra-Sidzina, Czarny Dunajec, Jabłonka, Jordanów, Maków Podhalański, Raba Wyżna, Spytkowice i Zawoja

4 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **06:32** ZACH: **16:14**

Karola, Olgierda, Emeryka

św. Karola Boromeusza, biskupa

5 WTOREK

WSCH: **06:34** ZACH: **16:12**

Elżbiety, Sławomira, Zachariasza

św. Elżbiety i Zachariasza, rodziców św. Jana Chrzciciela

1533 pozwolenie na utworzenie parafii w Zembrzycach

1947 zmarł prof. Eugeniusz Machay, biolog, żołnierz AK, działacz orawski

6 ŚRODA

WSCH: **06:36** ZACH: **16:11**

Feliksa, Leonarda, Jacka

św. Kalinika, męczennika

Międzynarodowy Dzień Zapobiegania Eksploatacji Środowiska Naturalnego podczas Wojen i Konfliktów Zbrojnych

7 CZWARTEK

WSCH: **06:37** ZACH: **16:09**

Antoniego, Ernesta, Achillesa

św. Willibrorda, biskupa

1564 lokacja Jordanowa

1695 Breve papieża Innocentego XII, nadające wiernym nawiedzającym siedem ołtarzy w Suchej takie same odpusty, jakie uzyskiwali pielgrzymi nawiedzający siedem ołtarzy w watykańskiej Bazylice św. Piotra

8 PIĄTEK

WSCH: **06:39** ZACH: **16:07**

Klaudiusza, Seweryna, Adriana

św. Godfryda z Amiens, biskupa

Dzień Zdrowego Śniadania
Europejski Dzień Zdrowego Jedzenia i Gotowania

1923 utworzenie powiatu makowskiego

2006 otwarcie oczyszczalni ścieków w Stryszowie

9 SOBOTA

WSCH: **06:41** ZACH: **16:06**

Teodora, Ursyna, Genowefy

bł. Joanny z Signy

ROCZNICA POŚWIĘCENIA BAZYLIKI LATERAŃSKIEJ W RZYMIE

Międzynarodowy Dzień Walki z Faszyzmem i Antysemityzmem
Europejski Dzień Wynalazcy

1669 potwierdzenie przez króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego dawnych przywilejów Lanckorony i zezwolenie na trzy nowe jarmarki w mieście (na św. Agnieszkę, św. Stanisława i św. Franciszka)

1869 wielki pożar Lanckorony

10 NIEDZIELA

WSCH: **06:42** ZACH: **16:04**

Leny, Leona, Andrzeja

św. Leona Wielkiego, papieża i doktora Kościoła

Dzień Jeża
Światowy Dzień Nauki dla Pokoju i Rozwoju

DZIEŃ SOLIDARNOŚCI Z KOŚCIOŁEM PRZEŚladowanym

1855 konsekracja kościoła w Koszarawie

1905 zmarł ks. Józef Procner, proboszcz parafii suskiej, budowniczy nowego kościoła w Suchej

2013 zmarł ks. kanonik Bolesław Kołacz, proboszcz parafii św. Łukasza Ewangelisty w Lipnicy Wielkiej

Strzępotek glicerion

Coenonympha glycerion (Borkhausen, 1788)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Gatunek rozpowszechniony i licznie występujący. Związany ze środowiskami trawiastymi, polanami, łąkami, ugorami. Występuje wyraźny dymorfizm płciowy. Samce mają jednorodnie brunatny wierzch obu par skrzydeł, natomiast wierzch przednich skrzydeł samic jest wyraźnie jaśniejszy niż tylnych, przy brzegu tylnych skrzydeł samic znajduje się też rząd rudo obrzeżonych oczek. Podobnie jak u innych gatunków jaja składane są na roślinach żywicielskich, którymi są różne gatunki traw, najczęściej stokłosa i kłosownica. Zimuje młoda gąsienica. Na wiosnę wznawia żerowanie, dorasta i zamienia się w zieloną poczwarkę zawieszoną głową w dół.

Rozpiętość skrzydeł 3-3,5 cm

Okres występowania motyla: czerwiec-lipiec

11 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **06:44** ZACH: **16:03**

Marcina, Bartłomieja, Teodora

św. Marcina z Tours, biskupa

ŚWIĘTO NIEPODLEGŁOŚCI

Dzień Służby Cywilnej

1445 sprzedaż Zembrzyc Janowi Cieślińskiemu przez księcia zatorskiego Wacława

1988 odsłonięcie Obelisku Niepodległości w Mucharzu

1994 konsekracja kościoła w Bystrej

2002 oficjalne otwarcie makowskiego Rynku, odrestaurowanego po powodzi w 2001 r., połączone z odsłonięciem nowego wizerunku Pomnika Nieznanego Żołnierza i Ofiar Wojny

2013 odsłonięcie Pomnika Wdzięczności w Kukowie

12 WTOREK

WSCH: **06:46** ZACH: **16:01**

Mateusza, Renaty, Witolda

św. Jozafata Kuncewicza, biskupa i męczennika

13 ŚRODA

WSCH: **06:47** ZACH: **16:00**

Stanisława, Mikołaja, Benedykta

św. Benedykta, Jana, Mateusza, Izaaka i Krystyna, pierwszych męczenników Polski

Międzynarodowy Dzień Niewidomych

2012 nadanie Szkole Podstawowej w Kiczorach imienia bł. Jana Pawła II

14 CZWARTEK

WSCH: **06:49** ZACH: **15:59**

Agaty, Judyty, Damiana

św. Mikołaja Tavelića, męczennika

Ogólnopolski Dzień Seniora

Światowy Dzień Rzucania Palenia Tytoniu

15 PIĄTEK

WSCH: **06:51** ZACH: **15:57**

Alberta, Artura, Leopolda

św. Alberta Wielkiego, biskupa i doktora Kościoła

św. Leopolda III

1918 utworzenie Rady Narodowej Polaków na Górnej Orawie

1918 powstanie I Kompanii Spisko-Orawskiej

1955 powstanie Oddziału Ziemi Babiogórskiej PTTK w Suchej

16 SOBOTA

WSCH: **06:52** ZACH: **15:56**

Edmunda, Marii, Gertrudy

św. Małgorzaty Szkockiej

św. Gertrudy, dziewicy

MATKI BOŻEJ OSTROBRAMSKIEJ

MATKI MIŁOSIERDZIA

Międzynarodowy Dzień Tolerancji

17 NIEDZIELA

WSCH: **06:54** ZACH: **15:55**

Grzegorza, Salomei, Elżbiety

św. Grzegorza Cudotwórcy, biskupa

św. Grzegorza z Tours, biskupa

św. Elżbiety Węgierskiej, zakonnicy

Międzynarodowy Dzień Studenta

Dzień bez Długów

Światowy Dzień Pamięci o Ofiarach Wypadków Drogowych

11

Strzępotek ruczajnik

Coenonympha pamphilus (Borkhausen, 1788)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Bardzo pospolity i wszędzie spotykany gatunek, występuje na łąkach, polach, polanach, ugorach, terenach ruderalnych, parkach, ogrodach, nawet w miejscach regularnie koszonych. Słabo zaznaczony dymorfizm płciowy, samce są podobne do samic. Do południa można zaobserwować motyle tego gatunku odżywiające się nektarem różnych kwiatów takich jak macierzanka, lebiodka, świerzbnica, komonica, jasieniec i koniczyna. Samica składa jaja na suchych źdźbłach traw lub na suchych fragmentach roślin w ich pobliżu. Gąsienica żeruje głównie nocą na trawach z rodzaju kostrzewa i stokłosa. W pokoleniu zimującym diapauzę przechodzi młoda gąsienica. Zielone poczwarki wiszą głową w dół.

Rozpiętość skrzydeł 3-3,5 cm

Okres występowania motyla:
maj-czerwiec, lipiec-wrzesień

18 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **06:55** ZACH: **15:54**

Klaudyny, Romana, Ottona

bł. Karoliny Kózkówny, dziewicy i męczennicy

1647 wskutek wypadku podczas polowania zmarł właściciel dóbr suskich Krzysztof Komorowski

19 WTOREK

WSCH: **06:57** ZACH: **15:52**

Elżbiety, Seweryny, Maksyma

bł. Salomei, zakonnicy

Międzynarodowy Dzień Zapobiegania Przemocy Wobec Dzieci

20 ŚRODA

WSCH: **06:59** ZACH: **15:51**

Anatola, Rafała, Edmunda

św. Rafała Kalinowskiego, prezbitera

Powszechny Dzień Dziecka i Dzień Ochrony Praw Dziecka

1738 nadanie przez Augusta III przywileju na dwanaście jarmarków w Jordanowie

1917 zmarł Hugon Zapałowicz, badacz Karpat, prekursor turystyki babiogórskiej

21 CZWARTEK

WSCH: **07:00** ZACH: **15:50**

Janusza, Konrada, Oliwiera

OFIAROWANIE NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY

Dzień Pracownika Socjalnego
Światowy Dzień Życzliwości
Światowy Dzień Filozofii

1951 utworzenie parafii w Skawicy

1998 I Sympozjum „Dziedzictwo kulturowe obszaru Babiej Góry" zorganizowane przez Stowarzyszenie Gmin Babiogórskich

2007 erygowano parafię pw. Świętej Królowej Jadwigi w Lipnicy Wielkiej – Murowanicy

22 PIĄTEK

WSCH: **07:02** ZACH: **15:49**

Cecylii, Marka, Stefana

św. Cecylii, dziewicy i męczennicy

23 SOBOTA

WSCH: **07:03** ZACH: **15:48**

Adeli, Klemensa, Felicyty

św. Klemensa I, papieża i męczennika
św. Kolumbana, opata

24 NIEDZIELA

WSCH: **07:05** ZACH: **15:47**

Emmy, Jana, Aleksandry

UROCZYSTOŚĆ JEZUSA CHRYSTUSA, KRÓLA WSZECHŚWIATA

św. Andrzeja Dung-Lac, prezbitera i Towarzyszy, męczenników

ŚWIĘTO PATRONALNE AKCJI KATOLICKIEJ I KATOLICKIEGO STOWARZYSZENIA MŁODZIEŻY

Osadnik egeria

Pararge aegeria (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Motyl związany z lasami mieszanymi i liściastymi, spotykany w prześwitach pomiędzy drzewami, na polanach, wzdłuż leśnych dróg i ścieżek. Samce wykazują terytorializm. Obierają sobie niewielki obszar w plamach słońca między drzewami, zwykle poniżej jednego ara, który patrolują, a kiedy pojawi się inny samiec próbują go przegonić. Czasem można zaobserwować kilka samców dzielących jedną większą powierzchnię. W takiej sytuacji każdy zajmuje swoją część i broni jej przed innymi. Gąsienice żerują na różnych trawach leśnych, preferują gatunki z szerokimi liśćmi, takie jak kłosownica czy kupkówka. Gąsienice żerujące w miejscach bardziej nasłonecznionych rosną szybciej, a te w miejscach cienistych wolniej. Jest to widoczne szczególnie późnym latem. W efekcie na jesieni część gąsienic wchodzi w diapauzę w młodym wieku, inne jako wyrośnięte. Mogą przezimować nawet poczwarki.

Rozpiętość skrzydeł 4-4,5 cm

Okres występowania motyla:
kwiecień-maj, lipiec-sierpień,
czasem wrzesień (dwa do trzech pokoleń)

25 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **07:06** ZACH: **15:46**

Erazma, Katarzyny, Jozafata

św. Katarzyny Aleksandryjskiej, dziewicy i męczennicy
bł. Marii od Pana Jezusa Dobrego Pasterza (Franciszki Siedliskiej), zakonnicy

Międzynarodowy Dzień Eliminacji Przemocy Wobec Kobiet
Dzień Kolejarza i Tramwajarza
Dzień bez Futra
Światowy Dzień Pluszowego Misia

26 WTOREK

WSCH: **07:08** ZACH: **15:45**

Delfiny, Konrada, Sylwestra

św. Leonarda z Porto Maurizio, prezbitera

1376 sporządzenie przez księcia oświęcimskiego Jana dokumentu poświadczającego sprzedaż Krzeszowa przez Jana Szaszko ze Śleszowic Wawrzyńcowi Szaszkowicowi

27 ŚRODA

WSCH: **07:09** ZACH: **15:44**

Wirgiliusza, Angeliki, Leonarda

św. Wirgiliusza, biskupa

28 CZWARTEK

WSCH: **07:11** ZACH: **15:44**

Lesława, Grzegorza, Jakuba

św. Stefana Młodszego, męczennika

1932 powstanie Związku Strzeleckiego – Oddział Mucharz

29 PIĄTEK

WSCH: **07:12** ZACH: **15:43**

Błażeja, Saturnina, Fryderyka

bł. Marii Klementyny Anuarita Nengapeta, dziewica i męczennica

Andrzejki

30 SOBOTA

WSCH: **07:14** ZACH: **15:42**

Andrzeja, Justyny, Konstantego

św. Andrzeja, Apostoła
bł. Jana z Vercelli

1824 utworzenie parafii w Koszarawie

1 NIEDZIELA

WSCH: **07:15** ZACH: **15:41**

Natalii, Blanki, Edmunda

św. Edmunda Campion, prezbitera i męczennika
św. Eligiusza, biskupa

I NIEDZIELA ADWENTU

Osadnik kostrzewiec

Lasiommata maera (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Gatunek występujący na polanach leśnych, spotkać go można też na leśnych drogach, łąkach przyleśnych i innych siedliskach w pobliżu lasów liściastych i mieszanych. Samce niewiele różnią się od samic, ale posiadają widoczne łuski zapachowe w postaci ciemnej plamy na wierzchu przedniego skrzydła. Motyle szczególnie łatwo można zaobserwować w upalne dni. W godzinach przedpołudniowych przysiadują wzdłuż leśnych nieutwardzonych dróg, na wilgotnej ziemi, spijając wodę bogatą w sole mineralne. Często odwiedzają też żółte kwiaty jastrzębców. Gąsienica żeruje na różnych trawach, przede wszystkim na śmiałku pogiętym i bliźniaczce psiej. Gatunek zimuje w stadium młodej larwy.

Rozpiętość skrzydeł 4,5-5 cm

Okres występowania motyla: maj-lipiec

2 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **07:16** ZACH: **15:41**

Balbiny, Pauliny, Aurelii

bł. Rafała Chylińskiego, prezbitera
bł. Karola de Foucauld, prezbitera
św. Blanki Kastylijskiej

Międzynarodowy Dzień Upamiętniający Zniesienie Niewolnictwa

1908 otwarcie nowego budynku szkoły w Suchej

3 WTOREK

WSCH: **07:18** ZACH: **15:40**

Franciszka, Ksawerego, Kasjana

św. Franciszka Ksawerego, prezbitera

Międzynarodowy Dzień Osób Niepełnosprawnych

1611 wytyczenie granicy pomiędzy Błądzonką i Suchą, posiadłościami Piotra Komorowskiego a Zembrzycami

4 ŚRODA

WSCH: **07:19** ZACH: **15:40**

Barbary, Krystiana, Jana

św. Barbary, dziewicy i męczennicy
św. Jana Damasceńskiego, prezbitera i doktora Kościoła

BARBÓRKA
Dzień Górnika, Naftowca i Gazownika
Dzień Modlitw za Bezrobotnych

1931 likwidacja powiatu makowskiego

5 CZWARTEK

WSCH: **07:20** ZACH: **15:39**

Krystyny, Sabiny, Edyty

św. Saby Jerozolimskiego, prezbitera

Międzynarodowy Dzień Wolontariusza

1954 elektryfikacja wsi Mucharz

6 PIĄTEK

WSCH: **07:21** ZACH: **15:39**

Mikołaja, Nikoli, Jaremy

św. Mikołaja, biskupa

MIKOŁAJKI

1972 utworzenie Gminy Mucharz w granicach byłej gromady na podstawie uchwały Wojewódzkiej Rady Narodowej w Krakowie nr XVIII.92/72

7 SOBOTA

WSCH: **07:23** ZACH: **15:39**

Marcina, Ambrożego, Teodora

św. Ambrożego, biskupa i doktora Kościoła

2000 podpisanie umowy o współpracy pomiędzy Stowarzyszeniem Gmin Babiogórskim a Babiogórskim Parkiem Narodowym

8 NIEDZIELA

WSCH: **07:24** ZACH: **15:38**

Marii, Wirginii, Makarego

NIEPOKALANE POCZĘCIE NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY
II NIEDZIELA ADWENTU
św. Romaryka, opata

Dzień Kupca

1624 konsekracja kościoła w Suchej

1972 konsekracja kościoła parafialnego w Jordanowie przez kard. Karola Wojtyłę

Osadnik megera

Lasiommata megera (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Nymphalidae, rusałkowate

Charakterystyczny motyl żyjący w różnych siedliskach, ale preferujący miejsca suche, niecałkowicie porośnięte roślinnością, w których występują odkryte fragmenty ziemi lub wychodnie skalne. Szczególnie upodobał sobie nieczynne kamieniołomy i żwirownie, suche obszary ruderalne, murawy kseroterme, opuszczone tereny poprzemysłowe, a nawet ulice ze starymi chodnikami, częściowo porośniętymi roślinnością. Motyle najłatwiej zaobserwować, kiedy podczas słonecznej pogody siedzą z rozpostartymi skrzydłami i wygrzewają się w słońcu na kamieniach, murach, płotach czy skałkach. Ubarwienie spodu skrzydeł dobrze maskuje motyla w takim otoczeniu, dlatego gdy nagle złoży on skrzydła znika z oczu obserwatora i drapieżnika. Samica składa mniejszą liczbę jaj niż większość pokrewnych gatunków, ale jaja są stosunkowo duże, dzięki czemu gąsienice rozwijają się szybciej i mniej ich ginie.

Rozpiętość skrzydeł 4-4,5 cm

Okres występowania motyla:
maj-czerwiec, lipiec-sierpień

9 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **07:25** ZACH: **15:38**

Leokadii, Wiesławy, Joachima

św. Juana Diego Cuauhtlatoatzin
św. Leokadii, dziewicy i męczennicy

Międzynarodowy Dzień Przeciwdziałania Korupcji

10 WTOREK

WSCH: **07:26** ZACH: **15:38**

Danieli, Julii, Bogdana

św. Grzegorza III, papieża
NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY LORETAŃSKIEJ

Dzień Praw Człowieka
Międzynarodowy Dzień Praw Zwierząt
Dzień Odlewnika

1940 wysiedlenie Mucharza przez Niemców

11 ŚRODA

WSCH: **07:27** ZACH: **15:38**

Damazego, Waldemara, Artura

św. Damazego I, papieża

Międzynarodowy Dzień Terenów Górskich
Dzień Chruścików

12 CZWARTEK

WSCH: **07:28** ZACH: **15:38**

Aleksandra, Dagmary, Joanny

św. Finiana, opata
Matki Bożej z Gwadelupe

1940 pierwsze wysiedlenie części mieszkańców Śleszowic do Wadowic i w głąb Rzeszy

13 PIĄTEK

WSCH: **07:29** ZACH: **15:38**

Łucji, Otylii, Włodzisławy

św. Łucji, dziewicy i męczennicy

Dzień Pamięci Ofiar Stanu Wojennego
Dzień Księgarza

1975 wjazd pierwszego pociągu elektrycznego relacji Kraków–Zakopane na stację kolejową w Jordanowie

14 SOBOTA

WSCH: **07:30** ZACH: **15:38**

Alfreda, Izydora, Jana

św. Jana od Krzyża, prezbitera i doktora Kościoła

15 NIEDZIELA

WSCH: **07:31** ZACH: **15:38**

Niny, Celiny, Waleriana

bł. Jana Karola Steeba, prezbitera
III NIEDZIELA ADWENTU

1576 wydanie przez Stefana Batorego przywileju na dwa jarmarki w Jordanowie

1996 konsekracja kościoła w Śleszowicach

Powszelatek malwowiec

Pyrgus malvae (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Hesperiidae, powszelatkowate

Motyl spotykany w różnych siedliskach, przede wszystkim na łąkach, polanach i murawach kserotermicznych. Jak większość przedstawicieli rodziny motyle te latają dynamicznie i szybko, łatwo znikając z oczu, w czym pomaga im plamisty rysunek na skrzydłach. Samice składają karbowane jaja, pojedynczo na roślinach żywicielskich. Gąsienice żerują na pięciornikach, malinach, czasem poziomkach i krwiściągu mniejszym. Żyją w schronieniach z liści złączonych przędzą. Późnym latem zamieniają się w pokryte siwym, woskowym nalotem brązowe poczwarki przebywające w oprzędzie z liści, zbudowanym najczęściej u nasady rośliny żywicielskiej. Gatunek zimuje w stadium poczwarki. W ciągu roku występuje tylko jedno pokolenie.

Rozpiętość skrzydeł 2,5 cm

Okres występowania motyla: maj-czerwiec

16 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **07:32** ZACH: **15:38**

Albiny, Zdzisławy, Adelajdy

św. Adelajdy, cesarzowej

1884 otwarcie ruchu na linii kolejowej Żywiec–Nowy Sącz; otwarcie stacji kolejowej w Suchej

2011 zmarł Adam Leśniak, regionalista, wieloletni kustosz muzeum-skansenu w Sidzinie, inicjator budowy kapliczki Matki Bożej AK-owskiej na polanie Malinowe

17 WTOREK

WSCH: **07:33** ZACH: **15:38**

Floriana, Olimpii, Jolanty

św. Łazarza, biskupa

Dzień bez Przekleństw

1987 zebranie założycielskie Towarzystwa Przyjaciół Orawy w Krakowie

2004 otwarcie Ośrodka Turystyczno-Narciarskiego „Mosorny Groń" w Zawoi

18 ŚRODA

WSCH: **07:33** ZACH: **15:38**

Gracjana, Bogusława, Laurencji

świętych męczenników Pawła Mi, Piotra Doung-Lac i Piotra Truat

Międzynarodowy Dzień Migrantów

1948 elektryfikacja Tarnawy Dolnej

19 CZWARTEK

WSCH: **07:34** ZACH: **15:38**

Gabrieli, Dariusza, Beniamina

św. Anastazego I, papieża

20 PIĄTEK

WSCH: **07:35** ZACH: **15:39**

Bogumiły, Dominika, Zefiryna

św. Makarego i Eugeniusza, prezbiterów

Międzynarodowy Dzień Solidarności

Dzień Ryby

21 SOBOTA

WSCH: **07:35** ZACH: **15:39**

Tomasza, Piotra, Seweryna

św. Piotra Kanizjusza, prezbitera i doktora Kościoła

22 NIEDZIELA

WSCH: **07:36** ZACH: **15:40**

Honoraty, Zenona, Franciszki

św. Franciszki Ksawery Cabrini, dziewicy i zakonnicy

IV NIEDZIELA ADWENTU

PIERWSZY DZIEŃ ZIMY

Najkrótszy Dzień Roku

1378 pierwsza wzmianka o Makowie, którego właścicielem był wówczas Hanko z Zakliczyna, protoplasta rodu Jordanów

2000 powstanie Jordanowskiego Stowarzyszenia Twórców „Pasja"

Kosternik palemon

Carterocephalus palaemon (Pallas, 1771)

Rodzina: Hesperiidae, powszelatkowate

Charakterystycznie ubarwiony motyl pojawiający się najczęściej na wilgotnych polanach, przyleśnych łąkach i wzdłuż dróg w lasach mieszanych i liściastych. Samce są terytorialne i zajmują pozycje na wyniesionych częściach traw czy jeżyn, z których obserwują otoczenie i próbują przegonić każdego motyla pojawiającego się w pobliżu. Obserwowano je nawet atakujące większe od siebie rusałki. Gąsienice żerują na rozmaitych trawach z szerokimi liśćmi, przede wszystkim kłosownicy, kupkówce, trzęślicy czy tymotce. Sporządzają schronienie zwijając liście w rurkę i utrwalając za pomocą przędzy. Żerują do późnego lata. Po osiągnięciu maksymalnego wzrostu budują z liści traw hibernakulum, w którym zimują. Na wiosnę już nie żerują i przepoczwarczają się.

Rozpiętość skrzydeł 2,5-3 cm

Okres występowania motyla: maj-czerwiec

23 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **07:36** ZACH: **15:40**

Sławomiry, Wiktorii, Jana

św. Wiktorii, dziewicy i męczennicy

Światowy Dzień Snowboardu

24 WTOREK

WSCH: **07:37** ZACH: **15:41**

Adama, Ewy, Irminy

św. Adama i Ewy, pierwszych rodziców

WIGILIA BOŻEGO NARODZENIA

25 ŚRODA

WSCH: **07:37** ZACH: **15:41**

Anastazji, Piotra, Eugenii

BOŻE NARODZENIE

św. Anastazji z Rzymu

26 CZWARTEK

WSCH: **07:38** ZACH: **15:42**

Szczepana, Dionizego, Wróciwoja

św. Szczepana, pierwszego męczennika

II DZIEŃ ŚWIĄT BOŻEGO NARODZENIA

27 PIĄTEK

WSCH: **07:38** ZACH: **15:43**

Jana, Żanety, Cezarego

św. Jana, Apostoła i Ewangelisty

28 SOBOTA

WSCH: **07:38** ZACH: **15:43**

Teofili, Godzisława, Antoniego

Świętych Młodzianków, męczenników

29 NIEDZIELA

WSCH: **07:39** ZACH: **15:44**

Dawida, Tomasza, Dominika

ŚWIĘTEJ RODZINY JEZUSA, MARYI I JÓZEFA

św. Tomasza Becketa, biskupa i męczennika

Karłątek klinek

Hesperia comma (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Hesperiidae, powszelatkowate

Gatunek występuje w ciepłych i nasłonecznionych miejscach takich jak murawy kserotermiczne, łąki, ugory, polany. Można go odróżnić od podobnych gatunków po wyraźnych, białych plamach na spodzie tylnego skrzydła. Jest doskonałym lotnikiem, lata bardzo szybko, zakusami, często zmienia kierunek lotu. Samce przeganiają ze swojego terytorium wszystkie inne motyle pojawiające się w zasięgu ich wzroku. Gąsienice żerują na niskich trawach takich jak życica i kostrzewa. Preferują miejsca, gdzie trawa jest niewysoka. Są bardzo płochliwe i zaniepokojone spadają na ziemię. Gatunek zimuje w stadium jaja.

Rozpiętość skrzydeł 3-3,5 cm

Okres występowania motyla:
lipiec-sierpień

30 PONIEDZIAŁEK

WSCH: **07:39** ZACH: **15:45**

Eugeniusza, Rainera, Irmy

św. Egwina, biskupa

31 WTOREK

WSCH: **07:39** ZACH: **15:46**

Sylwestra, Melanii, Mariusza

św. Sylwestra I, papieża
św. Katarzyny Labouré, dziewicy i zakonnicy

SYLWESTER

1 ŚRODA

WSCH: **07:39** ZACH: **15:47**

Marii, Mieczysława, Mieszka

NOWY ROK
ŚWIĘTEJ BOŻEJ RODZICIELKI MARYI

ŚWIATOWY DZIEŃ POKOJU

2 CZWARTEK

WSCH: **07:39** ZACH: **15:48**

Bazylego, Grzegorza, Makarego

św. Bazylego Wielkiego i św. Grzegorza z Nazjanzu, biskupów i doktorów Kościoła

3 PIĄTEK

WSCH: **07:39** ZACH: **15:49**

Danuty, Genowefy, Zdzisława

św. Genowefy, dziewicy
Najświętszego Imienia Jezus

4 SOBOTA

WSCH: **07:39** ZACH: **15:50**

Anieli, Eugeniusza, Dobromira

św. Anieli z Foligno, zakonnicy

5 NIEDZIELA

WSCH: **07:39** ZACH: **15:51**

Edwarda, Szymona, Hanny

św. Edwarda Wyznawcy, króla
św. Szymona Słupnika

(30/31) 1944 wysadzenie mostu kolejowego w Skawcach przez pluton AK „Kurniawa" pod dowództwem por. sap. inż. Tadeusza Studzińskiego („Jędrzejewskiego") i sowiecki oddział „Walka"

Niedźwiedziówka kaja

Arctia caja (Linnaeus, 1758)

Rodzina: Erebidae, mrocznicowate

Nie jest to gatunek rzadki, ale motyl aktywny jest nocą przez co trudniej go zauważyć. Dnie spędza ukryty wśród traw. Samice po wylęgu z poczwarki są mało aktywne i czekają na samce, które wyczuwając ich feromony, przylatują niejednokrotnie ze znacznej odległości. Gatunek jest niesmaczny dla drapieżników, o czym ostrzegają intensywne barwy. Samica składa jaja w kładkach, w jednej kładce może znajdować się od kilkunastu do 200 jaj. W lipcu i sierpniu wylęgają się z nich gąsienice, które żerują na wielu roślinach, ale przede wszystkim na pokrzywie, malinach i mniszku lekarskim. Po osiągnięciu około 2 cm długości wchodzą w diapauzę. Na wiosnę kiedy pojawiają się liście wznawiają żerowanie. Dorastają do około 7 cm. Wyrośnięta gąsienica jest czarna, gęsto owłosiona, a od spodniej strony przechodzi w odcień rudy. Często pada ofiarą parazytoidów takich jak rączyce.

Rozpiętość skrzydeł 6-7,5 cm

Okres występowania motyla:
lipiec-sierpień

BABIOGÓRSKIE MOTYLE

Na str. 124-125
Samica pazika brzozowca *Thecla betulae*.

Słowem wstępu

Masyw Babiej Góry przez wiele lat nie był obiektem szczegółowych i systematycznych badań nad fauną motyli. Od początku XX wieku spotykamy w literaturze doniesienia o ciekawych obserwacjach motyli z tego obszaru, jednak są to przeważnie pomniejsze opracowania, brak jak dotąd pełnej monografii, gromadzącej wiedzę zebraną w ciągu wielu lat szczegółowych badań terenowych. Bez wątpienia jest to ciekawy zakątek naszego kraju, jednak z zebranych dotąd niepełnych danych nie wynika, ażeby charakteryzował się właściwym tylko sobie zespołem gatunków motyli, tak jak to jest w przypadku Tatr. Niemniej jednak nie brakuje tu rzadko i lokalnie spotykanych gatunków, co w połączeniu z pięknem krajobrazu i ogólną dużą wartością przyrodniczą regionu czyni z Babiej Góry obowiązkowy cel podróży każdego miłośnika przyrody.

Motyle dzienne, jak należałoby oczekiwać związane są z terenami otwartymi, a więc łąkami i halami, a także polanami leśnymi. Spotkamy tu wiele pięknych gatunków jak paź królowej, rusałka admirał czy dostojka niobe. W piętrze hal, w kosówce oraz na polanach regla górnego możemy zobaczyć typowy górski gatunek – górówkę euriala. Nieco niżej, na otwartych przestrzeniach regla górnego i dolnego natkniemy się na największego przedstawiciela rodzaju - górówkę borutę. W tych samych piętrach lasu, wzdłuż wilgotnych traktów dynamicznym lotem przetną nam drogę mieniak tęczowiec i mieniak stróżnik, prawdziwe uskrzydlone klejnoty, mieniące się odcieniami błękitów i fioletów. Nieco niżej, w reglu dolnym, przy odrobinie szczęścia dostrzec możemy jednego z największych motyli dziennych Europy – pokłonnika osińca, gdy siedzi na wilgotnej ziemi, spijając wodę z solami mineralnymi. Co ciekawe mieniaków i pokłonników próżno szukać na kwiatach. Co prawda bardzo rzadko zdarzy się, że siadają na kwiatostanach baldaszkowatych, jednak o wiele częściej spotkamy te motyle na odchodach psów i lisów. Ponieważ motyle dzienne to zaledwie jedna dwudziesta naszych rodzimych przedstawicieli tego rzędu owadów, o wiele więcej ciekawostek możemy zobaczyć podczas nocnych wypraw. Ciekawymi przykładami są *Venusia cambrica* i *Syngrapha interogationis*, gatunki znane także z Tatr. Inny rzadki i lokalnie występujący gatunek to znamionówka tarniówka, której samice utraciły skrzydła. Nasze oczy ucieszą również tak ładne gatunki jak niedźwiedziówka kaja, wstęgówka pąsówka czy wstęgówka jesionka. Dwa ostatnie najłatwiej zaobserwować w letnie wieczory, kiedy przylatują do sfermentowanych owoców.

Mimo niepełnych jeszcze badań, jak dotąd stwierdzono na obszarze masywu Babiej Góry prawie 700 gatunków przedstawicieli rzędu Lepidoptera. Fakt, że na obszarze całej Polski, bez porównania większym i zróżnicowanym, stwierdzono ich niewiele ponad 3250, potwierdza tezę, że obszar ten jest wart odwiedzenia zarówno przez amatorów tej grupy zwierząt jak i zwykłych miłośników przyrody.

Samica czerwończyka uroczka *Lycaena tityrus*.

Czym właściwie jest motyl?

Motyle od dawna budziły zainteresowanie ludzi. Z ich skrzydeł sporządzano ozdoby, artyści uwieczniali je w swoich dziełach, a kolekcjonerzy gotowi byli zadłużyć majątki żeby tylko zdobyć najcenniejsze okazy. Dzięki temu są one obecnie jedną z najlepiej poznanych grup owadów. Historia naukowych badań motyli sięga połowy XVIII wieku, kiedy powstawały pierwsze nowoczesne opracowania systematyki zwierząt. Zajmował się nimi między innymi ojciec klasyfikacji organizmów - Karol Linneusz, który opisał większość z najlepiej znanych każdemu gatunków, takich jak paź królowej, paź żeglarz, niepylak apollo, bielinek kapustnik, cytrynek, rusałka pokrzywnik, pawik, mieniak tęczowiec i wiele innych.

Według współczesnej systematyki motyle (po łacinie Lepidoptera) są rzędem w obrębie gromady owadów. Dzieli się je na mniejsze jednostki zwane rodzinami, te na rodzaje, które grupują gatunki najbliżej ze sobą spokrewnione. Aby ułatwić sobie pracę (lub utrudnić, jak sami niekiedy żartują) systematycy w bardziej szczegółowych opracowaniach wyróżniają też jednostki pośrednie, takie jak nad- i podrodziny czy plemiona. Istnieją również nieformalne podziały. Kolekcjonerzy już od XIX wieku zwykli dzielić ten rząd na motyle większe (tzw. Macrolepidoptera), do których należały wszystkie znane nam z ogrodów motyle dzienne i wiele z rodzin motyli nocnych oraz motyle mniejsze, tzw. Microlepidoptera lub molowce, gdzie umieszczano małe motylki z wielu rodzin, mniej atrakcyjne dla amatorów kolekcjonerów. W języku potocznym istnieje podział na motyle i ćmy, tożsame z motylami nocnymi. Podział ten jednak może wprowadzić w błąd, ponieważ wiele gatunków należących do motyli nocnych, czyli ciem lata w dzień, a często wręcz wyłącznie kiedy świeci słońce.

Polska zwyczajowa nazwa rzędu motyle ma niewiele wspólnego z łacińską nazwą naukową – Lepidoptera. Właściwa naukowa nazwa tej grupy owadów brzmi: „łuskoskrzydłe" i jest tłumaczeniem nazwy łacińskiej. Etymolodzy wywodzą słowo „motyl" od prasłowiańskiego czasownika „motati" (potrząsać, kołysać), co może nawiązywać do charakterystycznego trzepoczącego lotu motyli. Entomolodzy stworzyli nazwę Lepidoptera żeby oddać najbardziej charakterystyczną cechę budowy tych owadów – skrzydła pokryte mnóstwem drobnych łusek.

W tym miejscu warto zwrócić uwagę na różnicę między etymologią i etymologiem, a entomologią i entomologiem. Pojęcia te są często mylone i stosowane zamiennie. A tymczasem etymologia to nauka zajmująca się pochodzeniem wyrazów oraz zmianami ich znaczenia i formy w czasie. Uczony zajmujący się tą dziedziną wiedzy to etymolog. Entomologia natomiast to nauka o owadach. Specjalista zajmujący się owadami, w tym także motylami to entomolog. Warto zaznaczyć, że specjaliści zajmujący się wyłącznie motylami zwykli nazywać siebie lepidopterologami.

Nie wiadomo dokładnie kiedy motyle pojawiły się na ziemi. Ich ciało jest dość delikatne i tylko w wyjątkowych okolicznościach zachowuje się w materiale kopalnym. Owady te znane są z inkluzji bursztynowych i skamieniałych liści, na których zachowały się ślady żerowania gąsienic, czasem tylko znajduje się je w innych depozytach. Najstarszym znanym nauce gatunkiem jest *Archaeaolepis*

mane znaleziony w pokładach wczesnej Jury w Dorset w Anglii. Datowany jest na 190 mln lat, pochodzi więc z czasów kiedy po ziemi wędrowały dinozaury. Niewiele młodsze są jurajskie skamieniałości znalezione w Niemczech i Kazachstanie. Wszystkie te skamieniałości są zbyt słabo zachowane żeby można było się jednoznacznie wypowiedzieć jaką pozycję powinny zająć we współczesnej systematyce. Najstarsze ślady gatunków dla których udało się ustalić pokrewieństwo z dzisiaj znanymi grupami pochodzą z przełomu jury i kredy sprzed około 145 milionów lat i łączone są ze współczesną rodziną Micopterygidae, do której zalicza się najprymitywniejszych przedstawicieli rzędu motyli. Wielkie zróżnicowanie motyli idzie w parze z rozkwitem roślin okrytonasiennych, które wytwarzają kwiaty chętnie odwiedzanie przez te owady.

Motyle są jedną z najliczniejszych grup zwierząt na ziemi. Liczba gatunków znanych nauce sięga 180 tysięcy, z czego prawie 18 tysięcy to motyle dzienne. Mało kto zdaje sobie sprawę z tego, że z obszaru Polski znane są aż 163 gatunki motyli dziennych, a jest to tylko mała część spośród znalezionych w naszym kraju 3250 gatunków, gdyż 95 % stanowią tak zwane ćmy. Sam masyw Babiej Góry nie jest szczególnie obfitującym w gatunki regionem, znaleziono tutaj bowiem ponad 50 gatunków motyli dziennych, ale jeśli wziąć pod uwagę jego okolice, zwłaszcza Kotlinę Nowotarską z jej rozległymi torfowiskami wysokimi okazuje się, że mamy do czynienia z jednym z ciekawszych kompleksów przyrodniczych w kraju. Występuje tu wiele rzadkich gatunków, a ich najlepszymi przykładami są *Autographa microgamma*, *Coranarta cordigera*, *Colias palaeno*, *Coenonympha tullia* czy *Argiades optilete*.

Zmrocznik wilczomleczek *Hyles euphorbiae* w pozycji spoczynkowej.

Zaniepokojony zmrocznik wilczomleczek *Hyles euphorbiae* pokazuje jaskrawe tylne skrzydła.

Karłątek ceglasty *Thymelicus sylvestris*.

Te olśniewające i te niepozorne

Większość motyli ma od kilku do kilkunastu milimetrów wielkości i jest trudna do zauważenia. Zdarzają się jednak prawdziwe olbrzymy. Zmierzchnica trupia główka ma ponad 12 cm rozpiętości skrzydeł, a wstęgówka jesionka osiąga 9 cm. Nasze rodzime motyle i tak są niewielkie w porównaniu z tropikalnymi, których rozpiętość skrzydeł może dochodzić nawet do 30 centymetrów. Większość motyli nocnych ma szaro-brązowe barwy, które pomagają się im ukryć przed ptakami podczas dnia. Jednak niektóre z tych owadów są wyjątkowo kolorowe konkurując pod tym względem z najpiękniejszymi motylami dziennymi. Doskonałym przykładem są tu niedźwiedziówki, z których wiele może się pochwalić tak intensywnymi odcieniami czerwieni, żółci a nawet błękitu, że nawet motyle dzienne jawią się przy nich skromnie. Tu objawia się kolejna funkcja ubarwienia skrzydeł. Nie zawsze służą one do ukrycia motyla przed jego wrogami. Czasem dzieje się z goła odwrotnie, motyl jest widoczny z daleka. Mogłoby się wydawać, że owad, który wszem i wobec ogłasza swoją obecność sam sobie szkodzi, jednak nic bardziej mylnego. Takie krzykliwie ubarwione owady zazwyczaj są bardzo niesmaczne, albo wręcz trujące, a jaskrawe barwy są wyraźnym i powszechnie stosowanym w przyrodzie sygnałem, że próba zjedzenia takiego osobnika nie najlepiej się skończy dla drapieżnika. Dobrym przykładem takiej strategii przetrwania jest niedźwiedziówka kaja, jedna z naszych najpiękniejszych ciem, jej przednie skrzydła pokryte są labiryntem brązowo-

Przestrojnik trawnik *Aphantopus hyperantus*.

-kremowych plam natomiast tylne skrzydła mają jaskrawo pomarańczową barwę z szeregiem granatowo obrzeżonych czarnych oczek. Tę ozdobę naszych łąk i lasów można znaleźć czasem w dzień, gdy siedzi bez ruchu w trawie, częściej jednak widuje się ją, gdy sierpniowymi wieczorami przylatuje do światła lamp. Inny gatunek niedźwiedziówki - krasopani poziomkówka jest aktywny także w dzień. Granatowe motyle z purpurowo-czerwonymi tylnymi skrzydłami są dość płochliwe i zrywają się do lotu nawet przy lekkim potrąceniu gałązek na których odpoczywały. Bardzo często na skrzydłach motyla obecne są duże oczka do złudzenia przypominające oczy ptaka albo węża. Motyle pokazują je swoim potencjalnym agresorom, po to aby zniechęcić ich do ataku. Nastrosz półpawik, przedstawiciel rodziny zawisaków ma dość niepozornie ubarwioną przednią parę skrzydeł, tylna natomiast jest jaskrawo różowa z wizerunkiem dużych oczu i podczas spoczynku ćmy jest ukryta pod pierwszą parą. Kiedy ptak zainteresuje się siedzącym nieruchomo na pniu drzewa owadem ten znienacka odkrywa swoje tylne skrzydła i unosi

Samce zimowka ogołotniaka *Erannis defoliaria* latają w listopadzie.

Ogończyk wiązowiec *Satyrium w-album* z rysunkiem imitującym fałszywą głowę.

odwłok, tak że napastnik często ucieka przestraszony. Zdarza się jednak, że drapieżnik odskoczy tylko na niewielką odległość, by po chwili zaciekawiony zaatakował ponownie. W tej sytuacji przed motylem stoi jeszcze szansa na przeżycie. Najczęściej bowiem oczy są usytuowane w takim miejscu skrzydeł, że ptak próbując uderzyć dziobem trafia w skrzydło omijając najbardziej wrażliwe części ciała owada. Motyl zyskuje w ten sposób kolejne, cenne sekundy, by uciec. U niektórych motyli doszło nawet do wykształcenia na tylnych skrzydłach, możliwie najdalej od prawdziwej głowy wypustek, które przypominają czułki. Kiedy ptak zaatakuje tę część, motyl traci co najwyżej kawałek skrzydła, po utracie którego może nadal z powodzeniem funkcjonować. Głowa natomiast i jej najważniejsze narządy pozostają nietknięte.

Rusałka kratkowiec *Araschnia levana*, forma wiosenna.

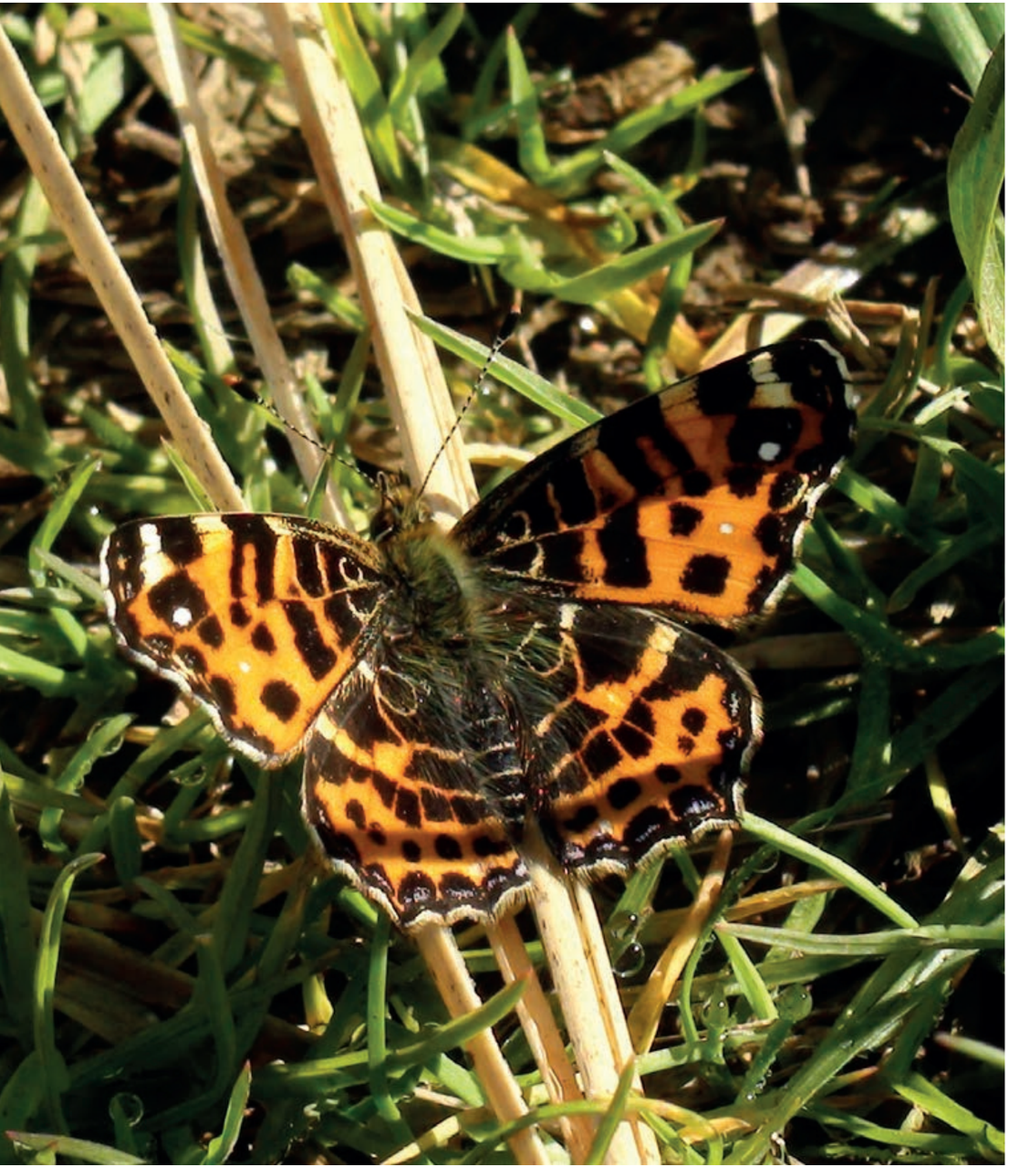

Skąd te barwy?

Kolorowe skrzydła motyli są chyba ich najbardziej rozpoznawalną cechą. Skąd jednak takie olśniewające barwy? Skrzydła są zbudowane z chitynowej błony będącej uchyłkiem jamy ciała, usztywnionej kanalikami tworzącymi system charakterystyczny dla różnych rodzin motyli, zwany użyłkowaniem. Jest on bardzo ważny przy ustalaniu pozycji systematycznej gatunków, nawet tych dawno wymarłych, pochodzących z materiałów kopalnych. Sama błona skrzydeł jest półprzezroczysta i najczęściej pozbawiona pigmentu. W czasie metamorfozy, czyli odbywającego się wewnątrz poczwarki przeobrażenia gąsienicy w postać dojrzałą, formuje się ona w postaci miękkich woreczków. Cecha ta umożliwia ich rozprostowanie po wylęgu motyla z poczwarki. Po oswobodzeniu się z jej pokryw motyl przyjmuje taką pozycję, aby miękkie jeszcze skrzydła zwisały w dół niczym mokre pranie. W kolejnych minutach pompuje do nich hemolimfę, a gdy skrzydła osiągną już ostateczny rozmiar czeka aż wyschną i zesztywnieją. Cały ten proces może trwać od kilkunastu minut do kilkunastu godzin, w zależności od wielkości motyla i temperatury. Na błonie skrzydła za pomocą pewnego rodzaju szypułki osadzona jest duża ilość, drobnych łusek dachówkowato zachodzących na siebie. Nie są one osadzone na skrzydle zbyt mocno, przez co wystarczy nieumiejętnie wziąć motyla do ręki i przetrzeć po nim palcem, żeby część łusek została nam na dłoni w postaci barwnych śladów, kolokwialnie nazywanych pyłkiem. To właśnie te mikroskopijne łuski nadają motylom ich unikalne barwy. Niezliczone

Kosternik palemon *Carterocephalus palaemon*.

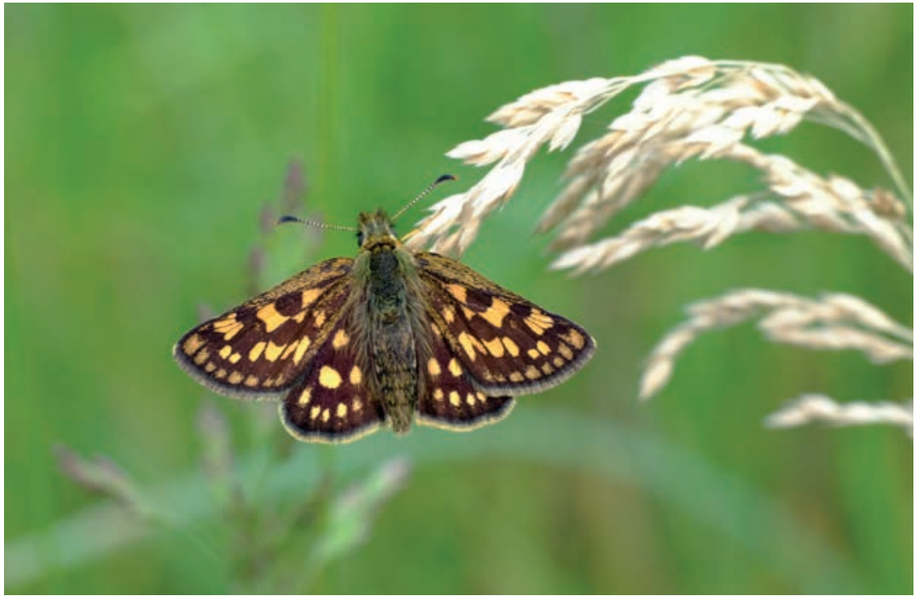

Kosternik leśniak *Carterocephalus silvicola* z widoczną ssawką, którą wysysa wodę z solami mineralnymi.

kolory i odcienie powstają na dwa zasadnicze sposoby. Barwy nie tylko motyli ale i wielu innych zwierząt podzielić można na pigmentowe – nadawane przez różnorakie barwniki i strukturalne – nie będące efektem istnienia żadnego pigmentu, a powstające w wyniku rozszczepienia światła. Najpowszechniej spotykane barwniki z grupy melanin nadają skrzydłom ciemne odcienie, od czarnego po brunatne, a także ochrowe czy brązowe. Żółcie i czerwienie nadawane są przez flawony i antocyjany a mlecznobiałe i kremowe przez puryny. Jeżeli obserwujemy motyla o barwach czerwonych, żółtych, białych czy brązowych najprawdopodobniej będzie on zawdzięczał je właśnie pigmentom. Barwy strukturalne natomiast nie powstają przy udziale barwników. Za ich tworzenie odpowiedzialne są chitynowe blaszki, z których zbudowane są łuski. Na tych strukturach światło rozszczepia się podobnie jak w pryzmacie. Część składowych tego światła jest pochłaniana przez łuski i pigmenty, a część odbija się i możemy ją zaobserwować. Barwy strukturalne najczęściej przybierają odcienie niebieskie, fioletowe, srebrne i zielone, zawsze jednak z metalicznym połyskiem. Ubarwienie strukturalne ma kilka cech pozwalających odróżnić je od pigmentowego. Skrzydła o takiej barwie mienią się i opalizują, wydając się zmieniać kolor w zależności od kąta pod jakim na nie patrzymy. Są też bardziej odporne na działanie promieni słonecznych. Podczas gdy barwy pigmentowe mogą wyblaknąć już po kilku godzinach oświetlania intensywnymi promieniami słońca, barwy strukturalne utrzymują się znacznie dłużej. Jest jeszcze jedna cecha, trudniejsza do sprawdzenia w warunkach domowych. Naruszenie struktury łuski, na przykład przez jej zmielenie spowoduje, że barwy strukturalne znikną, a otrzymany proszek będzie biały, o ile w łuskach nie było także barwników, co jest sytuacją powszechną. Zazwyczaj bowiem błękitnym czy metalicznym, opalizującym barwom strukturalnym towarzyszą czarne lub brązowe barwniki. Podobne potraktowanie łusek zawierających pigment nie spowoduje utraty barwy i otrzymanym proszkiem można malować niczym farbą.

Samca lotnicy zyski *Aglia tau* można spotkać w kwietniu.

Modraszek argiades *Cupido argiades* prezentujący wyrostki tylnych skrzydeł na tle rysunku fałszywej głowy.

Jak na skrzydłach

U niektórych motyli doszło do redukcji liczby łusek na skrzydłach. Dobrym przykładem takiej grupy są przezierniki, wyjątkowo tylko osiągające 3 cm długości, zazwyczaj jednak znacznie mniejsze. Ich skrzydła są niemal pozbawione rysunku, przezroczyste, a ciało najczęściej żółte w czarne pasy, przez co motyle te bardziej podobne są do os, niż do swoich najbliższych krewniaków. Groźny wygląd ma pomóc w uniknięciu ataku drapieżników, jednak owady te nie posiadają żądła, ani mocnych żuwaczek i są tak samo nieszkodliwe jak większość motyli. Można je spotkać rano, w ciepłe dni kiedy siedzą na pniach i niżej położonych gałęziach krzewów, w drewnie których żerowały ich gąsienice. Koło południa mniejsze gatunki siadają na białych kwiatostanach krwawników, czarnych bzów albo baldaszkowatych.

Skrzydła motyli przybrały najróżniejsze formy. U charakteryzujących się niezbyt szybkim, trzepoczącym lotem bielinków są zazwyczaj stosunkowo duże i szerokie. U szczególnie szybko latających rusałek są masywne z ostrym kątem natarcia. Mistrzami lotów są zawisaki. Wiele z nich pokonuje w ciągu życia tysiące kilometrów migrując z Afryki Środkowej przez Azję Mniejszą, a także przez Sycylię i Półwysep Apeniński, aż do naszego kraju. Mają one wydłużone i wąskie skrzydła, którymi poruszają bardzo szybko, potrafiąc zawisnąć przy kwiatach, z których wysysają nektar za pomocą długiej ssawki, nieraz kilkukrotnie dłuższej niż cały motyl. Dobrym przykładem takiego gatunku jest zawisak powojowiec, którego ssawka mierzy sobie prawie 15 cm. Motyla można zobaczyć jak odwiedza kwiaty tytoniu tuż po zapadnięciu zmierzchu. Mechanika lotu tych okazałych ciem jest tak zbliżona do lotu kolibrów, że czasem słyszy się o rzekomych obserwacjach tych ptaków w Polsce. Nic bardziej mylnego, ponieważ kolibry nie mogłyby przetrwać nocy w naszych warunkach klimatycznych. Motyle wprowadzające w błąd obserwatorów to zazwyczaj zmrocznik wilczomleczek i fruczak gołąbek, latające w ciągu dnia. Ten ostatni ma kilka pokoleń w roku i widywany jest nawet w okolicach dnia wszystkich świętych, kiedy odwiedza kwiaty na nagrobkach.

U pewnych motyli skrzydła uległy redukcji. Co ciekawe odbywa się to u samic, a więc „płci pięknej". U zimówków i włochaczy oraz szeregu innych miernikowców, których okres występowania przypada na pierwsze dni przedwiośnia i ostatnie dni jesieni, kiedy temperatura oscyluje wokół zera i nierzadko leży śnieg, skrzydła samic mają postać niepozornych kikutów. Samiczki te są niezdolne do lotu i spędzają dzień przytulone do pni i gałązek, prawie niewidoczne dla ptaków. Tak osłonięte przed wiatrem czekają na samce, które u tych gatunków aktywnie latają. Jeszcze dalej posunięta redukcja skrzydeł zaszła u niektórych koszówek. Gąsienice tych motyli budują domki ze szczątków roślin i w tych schronieniach się przepoczwarczają. Samce latają jak większość motyli, a samice czekają w domkach, najczęściej tylko wystawiając na zewnątrz końcowy odcinek odwłoka.

Na str. 142-143.
Paź królowej *Papilio machaon*.

Para przestrojnika jurtiny *Maniola jurtina* w trakcie kopulacji, większy osobnik na górze to samica.

Miłość wśród motyli

Motyle jak niemal wszystkie organizmy żywe mają na celu pozostawienie potomstwa. Jak u większości owadów rola samców jest u nich ograniczona do odnalezienia i zapłodnienia samicy. Czasem wiąże się to z niewiarygodnym wręcz wysiłkiem, gdyż samce niektórych gatunków potrafią przylecieć z kilku kilometrów do wabiącej, nie zapłodnionej samicy, która uwalnia feromony płciowe. Czasem w kwietniowe słoneczne popołudnie można zaobserwować rude samce pawicy grabówki, które przecinają powietrze poruszając się dynamicznym lotem. Widuje się je najczęściej na terenie ogródków działkowych, gdzie uprawiane są maliny, ulubione rośliny żywicielskie gąsienic. Jeśli co chwilę zmieniają kierunek, jakby czegoś szukały, lecą szybko, by nagle zawrócić niemal o 180 stopni oznacza to, że gdzieś w pobliżu czeka niedawno wylęgła z poczwarki samica. Bywa, że do jednej samiczki przylatuje 50 samców. Szczęśliwiec, który znajdzie ją jako pierwszy dostaje szansę na przekazanie swoich genów. Ostatnie słowo, a raczej gest należy jednak do samicy, gdyż może ona podkulić odwłok, uniemożliwiając kopulację albo wręcz zrzucić samca jeżeli nie będzie on jej odpowiadał. Receptory feromonów płciowych znajdują się w czułkach, dlatego samce mają zazwyczaj dużo bardziej rozwinięte czułki niż samice. Szczególnie dobrze widać to u samców pawic i miernikowców, okazałe czułki rozbudowane są u nich tak bardzo, że przypominają piórka. Czasem zdarza się, że to samiec wydziela zapach atrakcyjny dla samicy. U perłowca malinowca i innych dostojek samce posiadają grupy wyraźnie widocznych łusek zapachowych. Wydzielają one substancje powodujące, że samica uspokaja się i jest bardziej skłonna do kopulacji. Jednak zaloty u motyli nie ograniczają się jedynie do chemii. Nie bez znaczenia są wrażenia wzrokowe i dotyk. Wiele motyli ma na skrzydłach rysunek będący swoistym sygnałem dla obu płci. Co więcej motyle widzą także w zakresie promieniowania ultrafioletowego, niewidocznego dla ludzkiego oka. Gdybyśmy mogli zobaczyć niepozornego bielinka, tak jak widzą go jego samiczki, dostrzeglibyśmy na jednobarwnym dla naszych oczu tle skrzydeł skomplikowaną sieć ciemnych plam i linii. Wzór ten jest tak unikalny dla danego gatunku, że pozwala odnaleźć się właściwym parom w tłumie innych motyli. Samce bielinka bryonie wydają się wcale nie zauważać samic bardzo podobnego bielinka bytomkowca, nawet jeśli te są skore do zalotów, siedząc z szeroko rozpostartymi skrzydłami. Kiedy zalotnicy znajdą się bliżej siebie do bodźców wzrokowych i zapachowych dołącza również dotyk. Samiec szybko trzepocze skrzydłami i dotyka samiczkę buławkami czułków. U bielinków sytuacja jest o tyle nietypowa, że to samiec ocenia wartość samicy zanim zdecyduje się przejść do rozrodu. Dzieje się tak dlatego, że podczas kopulacji oprócz plemników dostarcza on samicy substancje odżywcze. Jest to dla niego duży wydatek energetyczny, musi więc dobrze wybrać, żeby jak najlepiej przysłużyć się swojemu potomstwu. U większości gatunków to samica ocenia wartość samca i jeżeli nie ucieknie i odpowie na zaloty, samiec łapie końcem swojego odwłoka uzbrojonym w specyficzny chwytak

Para piędzika przedzimka *Operophtera brumata* podczas kopulacji. Pozbawiona skrzydeł samica ukazuje skalę dymorfizmu płciowego.

Barczatka dębolistna *Gastropacha quercifolia*.

zbudowany z klapek, zwanych walwami koniec odwłoka samicy i rozpoczyna kopulację. Motyle siadają nieruchomo, często tylko samica zachowuje naturalną pozycję spoczynkową, a samiec z poświęceniem zwisa głową w dół. Samica jest zazwyczaj większa i cięższa od samca, dlatego jeżeli zdarzy się tak, że motyle zostaną spłoszone i zaczną szukać nowego miejsca, to na niej spoczywa ciężar przemieszczania się. Samiec w tym czasie wisi nieruchomo, trzymając się jej odwłoka i starając się nie przeszkadzać czeka, aż jego wybranka usiądzie w nowym miejscu. Motyle nocne zazwyczaj nie przenoszą się wspólnie tylko szybko rozłączają. Za to mogą kopulować kilkukrotnie. Zazwyczaj do skutecznego zapłodnienia wszystkich jaj wystarczy jedna kopulacja w życiu samicy, czasami zdarzają się jednak kolejne. Dzieje się tak gdy samiec dostarczył za mało nasienia. Samce natomiast po zapłodnieniu jednej samicy poszukują następnej, o ile nie zginą z wycieńczenia. Kopulacja trwa od kilku minut u przelotnic, pawic i wielu tzw. motyli mniejszych, do nawet kilku dni, jeżeli warunki pogodowe nie sprzyjają aktywności. Jeżeli jest pochmurno i chłodno, para włochacza modrzewiaka może pozostać złączona nawet przez 3 dni. Kopulacja u większości motyli nie trwa dłużej niż 2-3 godziny.

Gąsienice rusałki pawika *Aglais io*.

Nowe życie

Po kopulacji samica może od razu przystąpić do składania jaj, bywa nawet że sama odłącza się od samca. Ale u wielu gatunków jajniki są niedojrzałe w momencie kopulacji i mija jeszcze sporo czasu zanim jaja dojrzeją w ciele samicy stając się gotowe do zniesienia. Wiele barczatek i oczennic nie zadaje sobie trudu żeby znaleźć odpowiednią roślinę i rozrzuca jaja bezpośrednio na glebę i ściółkę podczas lotu w środowisku w którym żyją. Dotyczy to gatunków, których gąsienice są polifagami, czyli żerują na wielu gatunkach roślin, w tym często na trawach. Nie mają one zazwyczaj żadnych trudności ze znalezieniem odpowiedniego pokarmu. Większość motyli jednak bardziej stara się o swoje potomstwo i misternie przykleja jaja na roślinach żywicielskich lub w ich pobliżu. Istnieje ogromne zróżnicowanie kształtów, kolorów i rozmiarów jaj. U bielinka kapustnika jaja przypominają karbowane urny i są składane przez samice na liściu chrzanu lub kapusty w postaci żółtych kładek zawierających nawet do 150 jaj. Z kolei jego bliski krewniak, bielinek bytomkowiec składa jaja pojedynczo. Rusałka kratkowiec przyczepia jaja w postaci sznurków, umieszczonych na spodniej stronie liścia pokrzywy, która jest rośliną żywicielską gąsienic. Wiele gatunków składa jaja na pniach lub gałązkach. Samice miernikowców krępacza pozłotnika i włochacza nalipka, umieszczają jaja głęboko w szczelinach kory za pomocą długiego pokładełka. Podobnie czyni brudnica mniszka. Natomiast brudnica nieparka tworzy duże, liczące do 500 jaj kładki jajowe na powierzchni kory. Są one widoczne z odległości kilkunastu metrów, jednak rzadko padają ofiarą ptaków. Dzieje się tak dlatego, że samica podczas składania jaj przykrywa je grubą warstwą drażniących włosków, pokrywających jej odwłok. Drapieżca próbujący przebić się przez takie zabezpieczenia naraziłby swoje oczy i drogi oddechowe na podrażnienie.

Rozwój jaja może trwać od kilkudziesięciu godzin do wielu miesięcy. Najdłużej rozwijają się jaja zimujące. Na okres zimy ich rozwój bardzo spowalnia i przyspiesza dopiero kiedy warunki pogodowe wiosną na to pozwolą. Nie ma tutaj uniwersalnych wartości, przy których jaja wybudzają się ze snu zimowego. Wszystko zależy od warunków do jakich przystosował się dany gatunek. Pod koniec kwietnia z jaj nierównika kloniaka, złożonych poprzedniej jesieni na gałązkach drzew liściastych wylęgną się gąsienice, nawet jeśli temperatura nie będzie zbyt wysoka. W tych warunkach jaja większości motyli nie rozwijałyby się normalnie.

Gąsienice narożnicy zbrojówki *Phalera bucephala*.

Gąsienice, niezaspokojone głodomory

Z jaja wylęga się stadium larwalne, u motyli nazywane gąsienicą. Jest to stadium, które nie posiada zdolności do rozrodu, a jego jedynym celem jest zjeść tyle ile to możliwe i jak najszybciej zamienić się w poczwarkę. Niemal wszystkie gąsienice są obligatoryjnymi fitofagami, to znaczy pobierają wyłącznie pokarm roślinny. Zdarzają się takie, jak brudnica nieparka, które nie są wybredne i jedzą niemal wszystko, od roślin zielnych, przez krzewy aż po różne gatunki drzew. Jest wiele gatunków żerujących tylko na drzewach iglastych, inne żerują tylko na drzewach liściastych. Bardzo nieliczne mogą pobierać pokarm z nago jak i okrytonasiennych, ale oczywiście są i takie, na przykład uznawana za szkodnika lasów liściastych brudnica mniszka. Najliczniejsza grupa żeruje jednak na niewielkiej liczbie gatunków roślin i nazywana jest oligofagami. Pewne rośliny są bardzo chętnie zjadane przez gąsienice, a inne niemal wcale. Jeżeli znajdziemy gąsienicę nieznanego gatunku i będziemy chcieli ją zabrać do hodowli możemy podać jej bukiet z babki lancetowatej, maliny leśnej, mniszka, wierzby iwy, czeremchy i lipy. Niemal na pewno zacznie żerować na którymś ze składników takiej mieszanki. Z kolei gatunki roślin obce w naszej florze, na przykład robinia zwana potocznie akacją nie mają zbyt wielu amatorów. Dlatego ich liście pozostają nienaruszone aż do jesieni, podczas

Gąsienice rusałki pawika *Aglais io*.

Gąsienica szczotecznicy paskówki *Gynaephora fascelina* jest tak gęsto owłosiona nie dla urody, a dla obrony przed drapieżnikami.

Jaskrawa barwa gąsienicy zmrocznika wilczomleczka *Hyles euphorbiae* sugeruje, że nie jest smacznym posiłkiem.

gdy liście naszych rodzimych gatunków noszą prawie zawsze ślady żerowania owadów. Najlepiej widać to na dwóch gatunkach czeremchy. Nasza czeremcha zwyczajna już na przełomie maja i czerwca często cierpi z powodu znacznego uszkodzenia liści przez gąsienice, chrząszcze i mszyce, natomiast zawleczona do nas czeremcha amerykańska jest najczęściej przez nasze gatunki omijana.

Nie wszystkie gąsienice jedzą liście. Istnieje spora grupa gatunków, które jak gąsienice przeziernikó w i trociniarek żerują wewnątrz pni drzew i krzewów. Inne z kolei preferują suche, martwe szczątki roślinne i zwierzęce. Gąsienice moli nie gardzą wełną i starymi hubami, natomiast larwy omacnic żerują na produktach suchych spożywczych, a nawet mumiach zwierząt i ludzi. Omacnica spichrzanka występująca w kuchniach i spiżarniach gdzie spowija przędzą ziarna i mąkę, znana jest chyba każdej pani domu i często niesłusznie mylona z molem odzieżowym. Gąsienice modraszków nie pogardzą larwami mrówek, a w tropikach istnieją nawet gąsienice które aktywnie polują na muchy.

W mieszkaniach utrapieniem bywa mklik próchniczek zjadający suszone owoce i nasiona, czekoladę, kakao, a nawet tytoń, co jest o tyle niesamowite, że nikotyna zawarta w liściach tej rośliny zabija większość owadów. Najbardziej jednak niebywałym faktem jest to, że jego gąsienice mogą się rozwijać także na gąbkach poliuretanowych, takich jakich używamy w łazienkach. Co więcej, z powodzeniem prowadzono zamkniętą hodowlę bez dostawy wody, co oznacza, że gatunek ten potrafi pozyskać ją z substancji nie występującej w naturze. Dość niezwykłe nawyki żywieniowe mają też gąsienice mola *Oinophila v-flava,* które przegryzają korki butelek w winnicach. Wiele gąsienic, na co dzień roślinożernych pożera się wzajemnie, kiedy znajdą się w zatłoczonym pojemniku. Potomstwo płochlicy księżycówki w warunkach hodowlanych potrafi pozjadać się wzajemnie, aż pozostanie tylko jedna gąsienica. Cecha ta jest właściwa wielu wstęgówkom.

Gąsienica właściwie tylko je i rośnie. Jej masa od wylęgu z jaja do momentu w którym zaczyna się przygotowywać do przepoczwarczenie może wzrosnąć około 10 tysięcy razy. Okresy intensywnego wzrostu przedzielone są krótkimi przerwami, w których gąsienica zmienia oskórek. Ten chitynowy twór ochraniający ciało owada od zewnątrz nie rośnie wraz z gąsienicą, a jedynie rozciąga się jak pompowany balon. W związku z tym, raz na jakiś czas, zachodzi potrzeba jego wymiany. Wymianie ulega też cała puszka głowowa wraz z żuwaczkami, niezbędnymi do pobierania pokarmu. Większa gąsienica potrzebuje go więcej i nie nadążyłaby z jego pobieraniem gdyby nie dokonywała tej wymiany. W miarę wzrostu

Gąsienica pawicy grabówki *Saturnia pavonia* też jest niesmaczna, na co wskazują żółto-czarne elementy ubarwienia.

Gąsienica Powrózki dwuplamki *Lithosia quadra*.

Pstrokata i niejadalna gąsienica pazia królowej *Papilio machaon* pokazuje osmeterium.

spada również wydolność systemu chitynowych tchawek, którymi gąsienica oddycha. One również ulegają wymianie podczas linienia. Liczba linień u gąsienicy wynosi zazwyczaj 4 do 5, jednak w wysokiej temperaturze i przy dostatku pokarmu może ona zmniejszyć się do 3. Natomiast jeśli pokarm jest mało kaloryczny, jak to czasem ma miejsce w przypadku gatunków odżywiających się drewnem lub wełną liczba linień może wzrosnąć nawet do kilkudziesięciu.

Gąsienica mola włosienniczka odżywiająca się wełnianymi ubraniami, w warunkach panujących w mieszkaniu potrzebuje 4 linień i około 3 tygodni na przejście od jaja w stadium poczwarki. Jednak jeżeli w diecie zabraknie wartościowej wełny i gąsienica zmuszona jest pożywiać się włóknami syntetycznymi ilość wylinek może wzrosnąć do 40, a okres wzrostu do 3 lat. Czasem jak u niektórych trociniarek, odżywiających się drewnem po kolejnych linieniach masa larwy może się nawet zmniejszać. Wydłużenie wzrostu nie występuje jednak u większości gąsienic żerujących na świeżych roślinach, te szybko giną, jeśli nie znajdą pokarmu. Rozwój gąsienicy nie zawsze wydłuża się z powodu braku pożywienia. U gatunków zimujących w tym stadium larwa przestaje żerować i na czas chłodów wpada w stan odrętwienia, nazywany hibernacją. Dzieje się tak w przypadku wielu sówek, miernikowców i niedźwiedziówek, ale też rusałek.

Gąsienice jak wszystkie organizmy w walce o przetrwanie wykształciły szereg przystosowań, żeby zwiększyć swoje szanse na pozostanie przy życiu. Najczęściej stosowaną formą ochrony przed wrogami jest kamuflaż. Dlatego gąsienice żerujące na zielonych częściach roślin najczęściej przybierają taką samą barwę, a te które odżywiają się liśćmi drzew często do złudzenia przypominają gałązki na których przebywają. Gąsienice barczatki dębolistnej dzień spędzają na korze drzew. Dzięki drobnym włoskom pokrywającym ciało ich kontury rozmywają się, czyniąc taką gąsienice prawie niewidoczną. Niedzwiedziówki, brudnice czy barczatki mają larwy pokryte włoskami, które zniechęcają drapieżniki**.** Wiele gąsienic oprócz biernej obrony przed drapieżnikami stosuje także aktywną. Przestraszone miernikowce spadają z gałązek, zawisając na nitce przędzy, sówki zwijają się w kłębek i spadają w trawę, wiele gąsienic rzuca ciałem na boki próbując odstraszyć napastnika. Niektóre są niesmaczne, a wręcz trujące. Jaskrawe gąsienice kraśników zawierają cyjanek potasu. Inne posiadają dodatkowo różne wyrostki. Widłogonki mają tylną parę posuwek przekształconą w czerwone, drżące witki, które podrażniona gąsienica wynicowuje w kierunku napastnika. Jeśli ten nie zaniecha ataku może liczyć się z salwą kwasu octowego prosto w oczy. Gąsienice pazi mają za głową wyrostek zwany osmeterium, który wydziela bardzo nieprzyjemny zapach skutecznie zniechęcający drapieżnika przed jej zjedzeniem. Jaskrawe barwy są natomiast czytelnym sygnałem, że owad nie jest jadalny, a może nawet być trujący. Wszystkie te zabiegi mają na celu tylko jedno – zwiększyć szanse na przeżycie.

Oprzęd barczatki chochołówki *Gastropacha populifolia*.

Poczwarka – milczący świadek przemiany

Po osiągnięciu maksymalnego wzrostu gąsienica jest gotowa do przepoczwarczenia. Nie zawsze następuje to od razu. U barczatki malinówki i niektórych niedźwiedziówek przed przepoczwarczeniem musi ona jeszcze przetrwać zimę zwinięta w kłębek i wciśnięta głęboko w ściółkę. Od momentu zakończenia żerowania do przepoczwarczenia mija więc kilka miesięcy. Jednak są to wyjątki, najczęściej bowiem gąsienica zaraz po dorośnięciu do odpowiedniego rozmiaru nieruchomieje na kilka godzin i pozbywa się treści przewodu pokarmowego. Potem wchodzi w fazę poszukiwawczą, w czasie której szuka dogodnego miejsca dla poczwarki, w którą rychło się zamieni. Poczwarki mają najrozmaitsze kształty i można je znaleźć w najróżniejszych miejscach. Wiele sówek i zawisaków wkopuje się do ziemi, gdzie w jamkach zwanych kolebkami zamienia się w brązowe, niepozorne poczwarki. Rusałki, perłowce i większość oczennic snuje na gałązce lub innej części rośliny poduszeczkę z przędzy i zaczepiając się na niej tylnymi posówkami, czyli wpustkami pełniącymi rolę odnóży przepoczwarcza się głową w dół. Gąsienice bielinków, pazi i większości modraszków przepasają się nitką mniej więcej w połowie ciała, tylnymi posówkami zaczepiają o poduszeczkę z przędzy i zamieniają w poczwarkę, przyczepioną w trzech punktach do kory gałązki lub muru.

Wiele gąsienic sporządza wokół poczwarki schronienie z przędzy produkowanej z szybko krzepnącej wydzieliny gruczołów przędnych, których ujście znajduje się przy otworze gębowym. Schronienie to nazywane jest kokonem i zawsze kryje w sobie poczwarkę. Warto zwrócić uwagę na fakt, że traktowanie kokonu i poczwarki jako tego samego tworu jest błędem, poczwarka może występować bez towarzystwa kokonu, natomiast kokon bez poczwarki nie występuje. Oczywiście można znaleźć puste kokony, ale dzieje się tak wtedy, gdy gąsienica zginie przed przepoczwarczeniem, zatem mamy tu do czynienie z przerwaniem rozwoju. Głównym zadaniem kokonu jest zapewnienie przyszłej poczwarce stabilnych i bezpiecznych warunków do rozwoju. Kokon daje więc ochronę przed drapieżnikami, odpowiednią wilgotność, zmniejsza wahania temperatury. Trzeba bowiem pamiętać, że wiele poczwarek zimuje i musi przetrwać w tym schronieniu wiele miesięcy. Przed rozpoczęciem budowy oprzędu gąsienica stara się znaleźć odpowiednie miejsce. Powinno ono być w miarę bezpieczne, mało widoczne, nie wystawione na bezpośrednie działanie promieni słonecznych, wiatru i deszczu. Większość gatunków radzi sobie z tym zadaniem w kilka godzin, ale gąsienice niektórych wędrują nawet kilka dni zanim rozpoczną budowę. Swoistymi rekordzistkami są te zimujące, w pełni wyrośnięte, nie pobierające pokarmu po wyjściu ze snu zimowego na wiosnę. Brązowe, gęsto owłosione gąsienice barczatki malinówki po przezimowaniu można spotkać, gdy wygrzewają się na słońcu. W kwietniu, kiedy temperatura odpowiednio wzrośnie wciskają się w zeschniętą warstwę traw i przystępują do budowy długiego oprzędu. Jak wiele innych owłosionych gąsienic podczas budowy gubią włoski, które wplatają pomiędzy sieć. Dzięki temu oprzęd staje

Gąsienica widłogonki gronostajki *Cerura erminea* z tylnymi posówkami przekształconymi w wyrostki obronne.

Ugorówka złotnica *Lemonia taraxaci* podczas przepoczwarczania.

Poczwarka barczatki chochołówki *Gastropacha populifolia* w oprzędzie.

Samica lotnicy zyski *Aglia tau* właśnie rozrywa pokrywę poczwarki.

się drażniący dla potencjalnego drapieżnika. Gąsienice motyli w celu lepszego zamaskowania kokonu bardzo często wbudowują elementy otoczenia w swoje przyszłe schronienie, dlatego oprzędy tego samego gatunku mogą znacznie różnić się wyglądem. Niedźwiedziówka kaja w zależności od tego czy znajduje się w trawie, czy w runie lasu liściastego wplata w nici źdźbła albo zeschłe liście. Barczatka śliwienica ukrywa oprzęd pomiędzy liśćmi krzewu na którym żerowała. Inaczej będzie wyglądał oprzęd sporządzony pośród liści czeremchy, a inaczej ten z krzewu dzikiej śliwy. Wiele gatunków wytwarza jednak twarde schronienia, o mniej różnorodnych kształtach. Widłogonki z rodziny garbatkowatych budują pomiędzy szczelinami kory drzew owalne kolebki o dość stałym kształcie. Gąsienica po znalezieniu odpowiedniego załomka na pniu, wielokrotnie pogrubiając część nitek przędzie zrąb oprzędu, przypominający ażurową koronkę. Następnie żuwaczkami odrywa kawałki kory i misternie przenosi je na zewnętrzną część powstającego schronienia. Po kilku godzinach pracy oprzęd jest gotowy, a dzięki temu, że do jego stworzenia gąsienica użyła fragmentów podłoża przypomina on barwą korę, na której powierzchni został wykonany. Jeszcze lepiej widać to w hodowli. Obserwowano bowiem oprzędy z odtworzonym wzorem tapicerki mebla, na powierzchni którego gąsienica widłogonki z braku lepszej alternatywy rozpoczęła budowę. Niektóre gatunki sporządzają oprzęd o stałym kształcie, niezależnie od otoczenia. Dobrym przykładem jest pawica grabówka, która tworzy bardzo charakterystyczne brązowe, twarde kokony, o gruszkowatym kształcie.

Okazała poczwarka zmierzchnicy trupiejgłówki *Acherontia atropos* w kolebce ziemnej.

Samiec barczatki dębówki *Lasiocampa quercus* prezentuje okazałe czułki.

Jak już było wcześniej powiedziane wewnątrz kokonu znajduje się poczwarka. W tym niepozornym stadium dochodzi do jednego z najwspanialszych cudów natury. Ciało niezgrabnej gąsienicy przekształca się w zgrabnego motyla. Gąsienica i motyl, larwa i postać dojrzała tak bardzo różnią się wyglądem i budową wewnętrzną, że podczas tego procesu niemal całe ciało jest tworzone na nowo. Zjawisko to nazywane jest metamorfozą. Po kilku dniach, a nieraz nawet po kilku latach, jak w przypadku zimujących garbatek, motyl jest gotowy do wyjścia z poczwarki. Zaczyna wydzielać enzymy, dzięki którym łatwiej mu rozerwać niepotrzebne już pokrywy i wydostać się na świat. Często po drodze musi jeszcze rozpuścić oprzęd, a nawet przebić się przez warstwę ziemi czy ściółki. Jest to bardzo wyczerpujące zadanie i część słabszych osobników ginie. Przed tymi, które przetrwają do tego momentu cały świat ścieli się u stóp.

Zawisak borowiec *Sphinx pinastri* rozprostowuje skrzydła.

Kopulująca para przeziernika osowca *Sesia apiformis*. Przykład mimikry batesowskiej.

Trudna szkoła przetrwania

W zależności od gatunku, kondycji organizmu czy warunków zewnętrznych samica motyla może znieść od kilkudziesięciu do kilkuset jaj. Wydawałoby się więc, że sukces dochowania się licznego potomstwa jest tu gwarantowany. Rzeczywiście, czasem zdarza się, że gąsienice zazwyczaj dobrze ukryte wśród roślin żywicielskich i zupełnie niewidoczne dla oka niewprawnego obserwatora, występują w tak dużych ilościach, że trudno ich nie zauważyć. W skrajnych przypadkach zjadają wszystkie dostępne liście i popychane głodem zaczynają się rozchodzić po okolicy w poszukiwaniu czegoś do jedzenia. Tak się dzieje w przypadku namiotników. W normalnych warunkach liczba samic składających jaja nie jest duża, zatem i potomstwo nie jest liczne. Niewielkie, dochodzące do 2 centymetrów długości gąsienice żerują w gęstym oprzędzie spowijającym gałązki krzewów liściastych, stąd też nazwa motyla. Zwykle taki oprzęd jest trudny do znalezienia, ponieważ nie spotyka się go często i ukryty jest między liśćmi. Jednak co jakiś czas prasa donosi o budynkach i drzewach spowitych białą przędzą i tysiącach robaków rozchodzących się po chodnikach, ogrodzeniach, a nawet ścianach budynków sąsiadujących z takimi drzewami. Jeśli z jakichś, nie do końca jeszcze zbadanych powodów dojdzie do zbyt licznego rozmnożenia się motyli, także i gąsienic jest bardzo dużo. Najważniejszym zadaniem gąsienicy jest zjeść ile się da i jak najszybciej osiągnąć maksymalne dla danego gatunku wymiary. Kiedy gąsienic jest dużo nie trudno o sytuację, w której zjedzą one cały dostępny pokarm powodując gołożery. Pewne gatunki regularnie powodują duże szkody w uprawach człowieka i uważane są za szkodniki. Najbardziej znanym przykładem jest brudnica mniszka, która swego czasu spędzała leśnikom sen z oczu, zjadając hektary lasów sosnowych. Obecnie na skutek zmiany w sposobach prowadzenia gospodarki leśnej takie masowe pojawy są już znacznie rzadsze, niemniej jednak warto pamiętać, że jest takie ryzyko. Masowe rozmnożenie ma zazwyczaj miejsce, kiedy w danym środowisku brakuje wrogów naturalnych. W przypadku brudnicy mniszki prawdopodobieństwo takiego zdarzenia było największe w dobie powszechnego stosowania oprysków owadobójczych. Wydaje się to paradoksem, ale tylko z pozoru. W rozległych monokulturach bioróżnorodność nie była duża, a stosowane środki chemiczne zabijały nie tylko gąsienice szkodnika, lecz także prawie wszystkie owady, które znalazły się w ich zasięgu. Ginęły więc drapieżne mrówki i chrząszcze, pasożytnicze błonkówki i muchy, które w normalnych warunkach dziesiątkowały populacje szkodnika. Opryski stosowano zazwyczaj kiedy gąsienic było już dużo, zwykły przypadek powodował, że sporo ich przeżywało, zastając po opryskach las niemal pozbawiony swoich wrogów. W efekcie w kolejnych sezonach gradacje zdarzały się jeszcze częściej. Obecnie dysponujemy dużo większą wiedzą o zależnościach między żywymi organizmami, projektując uprawy leśne tak, żeby zwiększyć ich bioróżnorodność, opryski stosuje się dużo rozważniej, a i używane środki są bardziej specyficzne względem swojego celu. Wszystko to powoduje, że masowe wystąpienia nie zdarzają się już tak często. Czasem

na skutek zmian w środowisku, czy w preferencjach wrogów naturalnych może dojść do sytuacji, w której gatunek wyrządzający szkody przez całe dziesięciolecia nie tylko przestaje być szkodnikiem, ale wręcz staje się bardzo rzadko spotykany. Tak było z niestrzępem głogowcem, którego gąsienice wielokrotnie były przyczyną poważnych szkód wśród krzewów i drzew owocowych. Motyle po wylęgu z poczwarek wypuszczają z odwłoka płynne metabolity, o krwistoczerwonej barwie. Przy dużej ilości motyli spadające z drzew krople przypominały krwawy deszcz, stąd też niekiedy łączono to zjawisko z nadchodzącym nieurodzajem i zniszczeniem zbiorów. Od blisko czterech dekad nie zanotowano masowego pojawu niestrzępa. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku blisko spokrewnionego z niestrzępem – bielinka kapustnika. Te dwa gatunki wyróżniają się spośród naszych bielinków tym, że ich gąsienice żerują gromadnie, przytulone jedna do drugiej. Większość gąsienic padała ofiarą baryłkarzy, niewielkich błonkówek, których larwy rozwijają się w środku ciała gąsienicy. Samica baryłkarza przed złożeniem jaj wyczuwa czy jej ofiara jest już porażona. Dzięki temu jej potomstwo nie musi konkurować z innymi parazytoidami i ma większe szanse na przetrwanie. Kiedy gąsienice przylegają jedna do drugiej może się zdarzyć, że błonkówka przeoczy część ofiar, które przeżyją dzięki poświęceniu swojego rodzeństwa. Taka strategia jest jednak najbardziej skuteczna, kiedy gąsienic jest bardzo dużo. Tymczasem na skutek używania pestycydów liczba motyli i ich potomstwa spadała, aż osiągnęła poziom, w którym każde gniazdo gąsienic było penetrowane wielokrotnie przez błonkówki i odsetek nieporażonych gąsienic bardzo się zmniejszył. Zaowocowało to znacznym zmniejszeniem się liczebności populacji dawnych szkodników.

Poznaliśmy kilka przykładów, kiedy szkodnik staje się rzadki. Znacznie częściej ma miejsce sytuacja odwrotna. Kiedy w środowisku pojawi się gatunek nowy, nie mający wrogów bywa tak, że staje się poważnym problemem. W ostatnich latach przez Europę przetacza się inwazja groźnego szkodnika bukszpanów, ćmy z rodziny wachlarzykowatych, *Cydalima perspectalis*. Ojczyzną tego gatunku są Chiny i jak dotąd stwierdzono tylko pojedyncze przypadki porażenia gąsienic rozwijających się na obszarze Europy, przez nasze miejscowe parazytoidy. Podczas gdy w jego naturalnym środowisku w Chinach odsetek zaatakowanych gąsienic i poczwarek dochodzi czasem do 80 procent, u nas przyjmuje wartość znacznie poniżej jednego procenta. Dzieje się tak, ponieważ większość much i błonkówek, których larwy pasożytują w jego gąsienicach niejako musi dopiero nauczyć się rozpoznawać swoich żywicieli i nie odnajduje gąsienic obcego w naszej faunie motyla. Parazytoidami nazywamy gatunki, zwykle błonkówek i muchówek, które w stadium larwy pasożytują w jajach, gąsienicach i poczwarkach zazwyczaj doprowadzając do ich śmierci, a jako postacie dojrzałe nie pasożytują, najczęściej żywiąc się najrozmaitszym pokarmem, często roślinnym. Dojrzałe postacie parazytoidów zazwyczaj wykorzystują zmysł węchu do odnajdywania gąsienic, dlatego kolejne pokolenia poszukują zapachu gatunków, na których pasożytowały jako larwy. Kolejną przeszkodą są bariery behawioralne i mechaniczne, czasem bowiem gąsienica obcego gatunku reaguje inaczej, niż tego oczekuje miejscowy parazytoid utrudniając mu sukces reprodukcyjny. Znane są na przykład skuteczne próby usuwania przez gąsienice jaj muchówek z powierzchni swojego ciała, bywa też tak, że młoda, dopiero co wylęgła z jaja larwa, nie jest w stanie sforsować pokryw ciała gąsienicy.

Zwójka *Tortricodes alternella* niedługo po opuszczeniu poczwarki.

Jak zauważyliśmy wcześniej dziwne wydaje się, że w sytuacji gdy samica motyla może znieść kilkaset jaj, wokół nas jest tyle roślin, a tak mało gąsienic. Nie zdajemy sobie sprawy, że na każdym krzaczku, każdej kępie ziół czy trawy, na korze, pod kamieniami, w ziemi i w powietrzu, słowem wszędzie dookoła trwa bezwzględna walka o przetrwanie. Rzadko dzieje się tak, żeby większość zniesionych jaj rozwinęła się w postać dojrzałą, bowiem w znakomitej większości przypadków potomstwo motyli ma mniej szczęścia i nie dochodzi do ich licznego rozmnożenia się. Niemal wszystkie jaja, gąsienice i poczwarki giną zanim osiągną dojrzałość. Czasem już w ciele samicy, przed zniesieniem jaja dochodzi do jego zarażenia. W cytoplazmie wielu motyli pasożytuje bakteria o wdzięcznej nazwie Wolbachia. Powoduje ona zamieranie embrionów płci męskiej. W niektórych populacjach odpowiedzialna jest za śmierć co piątego samca. Znane są przypadki motyli tropikalnych, u których samce były eksterminowane tak skutecznie, że pozostawały nieznane naukowcom przez całe dziesięciolecia po odkryciu samic.

Wszystko to jednak jest niczym w porównaniu z tempem zgonów, jakie nastaje po tym jak złożone jaja pozostawiane są same sobie. Część motyli i ciem stara się zabezpieczać składane przez siebie jaja, ale w większości przypadków są one bezpośrednio narażone na ataki drapieżnych ptaków, gryzoni, chrząszczy czy błonkówek. Sikory cały czas penetrują gałązki drzew, zjadając każde napotkane jajo i gąsienice. Nie próżnują także mikroskopijne błonkówki, o słodkiej nazwie kruszynek. Te maleństwa, o długości nie przekraczającej pół milimetra składają swoje jajka do jaja motyla. Po jakimś czasie wylęgają się z nich czerwiowate larwy, których dalszy rozwój odbywa się

wewnątrz osłonki jaja żywiciela. Parazytoid zjada całe wnętrze jaja, pozostawiając tylko osłonkę wewnątrz której zamienia się w poczwarkę. Z osłonki jaja zamiast gąsienicy wydostaje się kruszynek. Jeśli jajo motyla szczęśliwie dotrwało do momentu wylęgu gąsienicy zagrożenia wręcz narastają. Wiele błonkówek z grupy owadziarek wyszukuje gąsienice, siada na nich i wbijając pokładełko w ich ciało składa jaja do ich wnętrza. Jaj może być wiele, lub może być tylko jedno. Ponieważ proces składania jaj nie jest wcale aż taki prosty, bo gąsienica może go utrudniać rzucając ciało na boki, niczym wierzgający mustang albo spadając na ziemię uciec napastnikowi, niektóre błonkówki wykształciły adekwatną adaptację, pozwalającą na zredukowanie liczby prób składania. Z jednego jaja może wylęgnąć się do dwustu larw. Zjawisko to nazywamy poliembrionią. W bardziej suchych siedliskach gąsienica może paść ofiarą innej błonkówki - grzebacza. Podchodzi on do gąsienicy i za pomocą żądła paraliżuje ją jadem. Gąsienica pozostaje żywa, ale nie może się poruszać. Błonkówka zaciąga ją do norki i składa w niej jajo. Wkrótce wylęga się larwa, która zjada gąsienice żywcem. Oprócz błonkówek na życie gąsienic czyha też wiele much z rodziny rączycowatych. Taka mucha składa jaja na ciele gąsienicy motyla. Gąsienica nie jest jednak zupełnie bezbronna. Jak wcześniej wspomniano może ona uszkodzić jajo żuwaczkami. Nierzadko zdarza się też, że jajo złożone zostanie na jednej ze szczecinek osłaniającej gąsienice i samo odpadnie. Kiedy jednak nic takiego się nie stanie z jaja wylęga się czerw, który bezzwłocznie wgryza się do niczego nie spodziewającej się ofiary. Wewnątrz gąsienicy może się rozwijać od jednej do kilkunastu larw. Czasem parazytoid nawet nie wysila się, żeby złożyć jaja do ciała gąsienicy, tylko robi to na roślinie żywicielskiej. Ofiara zaraża się podczas żerowania. Początkowo pasożytujące larwy wyjadają ciało tłuszczowe żywiciela, nie uszkadzając ważnych narządów. Dalsze losy gąsienicy zależą od jej wielkości i gatunku jaki ją zaatakował. Larwy rączyc zazwyczaj opuszczają gąsienice przed jej przepoczwarczeniem. Przebijają się przez ściany jej ciała i wypadają na ziemię, gdzie tworzą puparia. Żywiciel, którego ciało zostało uszkodzone podczas tego procesu pozostaje nieruchomy jeszcze przez kilka dni, po czym ginie. Często odsetek porażonych gąsienic jest bardzo duży. Gdybyśmy zbadali stan gąsienic zebranych z pokrzyw rosnących nad jedną z naszych rzek okazałoby się, że nawet 90 procent gąsienic będzie miało w sobie larwy much rączycowatych. Nigdy nie rozwiną się z nich motyle. U owadziarek larwa pasożyta nierzadko czeka, aż gospodarz zamieni się w poczwarkę i dopiero tą wyjada od środka. Inne często opuszczają ciało ofiary jeszcze zanim przepoczwarczy się. Wielu uważnych obserwatorów przyrody prawdopodobnie widziało żółte oprzędy baryłkarza bieliniaka, pokrywające ciało gąsienicy bielinka kapustnika. Ci mniej obeznani z biologią owadów sądzą czasem, że to dzieci gąsienic. Jednak nic bardziej mylnego, ponieważ u motyli gąsienice nie mają zdolności do rozrodu. Taki widok oznacza kres życia gąsienicy.

Ptaki i mrówki są również groźnymi wrogami gąsienic. Naukowcy obliczyli, że para sikory bogatki potrzebuje około 300 tysięcy owadów, żeby wychować jeden lęg. Znakomita większość z nich to gąsienice motyli. Sikory pamiętają miejsca, w których znajdowały pokarm, nierzadko się więc zdarza, że wracają tam wielokrotnie, aż zlikwidują wszystkie gąsienice. Mrówki są jeszcze bardziej skuteczne. Pozostawiając ślad zapachowy pozwalający im odróżnić miejsca już odwiedzone od tych, w które jeszcze nie dotarły, potrafią spenetrować całe drzewo od pnia, aż po najdrobniejsze gałązki. Znany jest przypadek, kiedy w części lasu modrzewiowego penetrowanej przez mrówki rudnice nie znaleziono ani jednego włochacza modrzewiaka, podczas gdy w części nie odwiedzanej przez mrówki motyl ten występował licznie.

Na potomstwo motyli czyhają też pasożytnicze grzyby charakteryzujące się biologią rodem z odcinków „Z archiwum X". Kiedy zazwyczaj przez otwory przetchlinek, albo wraz z pokarmem zarodniki takiego grzyba dostają się do ciała gąsienicy zaczynają przerastać ją od środka. Wnikają też do układu nerwowego i modyfikują jej zachowanie tak, żeby wyszła ona na jakiś wyeksponowany element siedliska, zazwyczaj wystające źdźbło trawy czy gałązkę. Nie dzieje się tak przypadkiem. Kiedy gąsienica osiągnie już taki wyeksponowany punkt nieruchomieje, a grzyb wypełnia ją niemal całkowicie wytrawiając od środka. W ciągu kilku godzin przez otwory w jej ciele zaczynają wyrastać buławkowate twory, wystrzeliwujące lepkie zarodniki. Jeśli w ich zasięgu znajdzie się jakaś inna gąsienica szybko się zarazi i podzieli los poprzedniczki.

W warunkach naturalnych większość gąsienic ginie zanim zamieni się w poczwarkę. Wystarczy, żeby rozwój wydłużył się o kilka dni, a już zaowocuje to znacznym spadkiem liczebności motyli w następnym pokoleniu. Tempo metabolizmu owadów jako zwierząt zmiennocieplnych ściśle zależy od temperatury otoczenia. Okresy chłodu są niekorzystne dla populacji motyli, ponieważ ich larwy rozwijają się dłużej, a ptaki mają więcej czasu aby znaleźć gąsienice zanim zamieni się ona w trudniejszą do znalezienia poczwarkę. Długość okresu wzrostu zależy nie tylko od temperatury, ale i od wielkości motyla. U gatunków charakteryzujących się znacznym dymorfizmem płciowym, u których samce są wyraźnie mniejsze od samic obserwuje się przewagę liczebną samców nad samcami. U lotnicy zyski samce obserwuje się około 100 razy

Brachypteryczna samica włochacza modrzewiaka *Lycia isabellae*.

Samiec włochacza modrzewiaka *Lycia isabellae*.

częściej niż samice. Po części jest to wynikiem różnic w trybie życia obu płci. Samce aktywnie latają w poszukiwaniu spokojnie siedzących samiczek i dlatego są łatwiejsze do znalezienia. Jednak nawet bardzo dokładne przeszukiwanie okolicy nadal objawi znaczną przewagę liczebną samców. Co ciekawe w hodowli, gdzie wyeliminowano wpływ wrogów proporcje obu płci są równe. Spadek proporcji samic w środowisku naturalnym jest spowodowany tym, że gąsienica samicy, wyraźnie większej od samca potrzebuje kilku dni więcej na osiągnięcie maksymalnych rozmiarów. Wskutek tego gąsienice samic jeszcze żerują i giną, podczas gdy samce są już bezpiecznie ukryte jako poczwarki. W efekcie samic jest mniej niż samców.

Poczwarka nie odżywia się i zazwyczaj jest lepiej ukryta, niż gąsienica, czy to w mocnym oprzędzie, czy to w ziemi. Dzięki temu jest mniej zagrożona przez drapieżców i parazytoidy. Jednak w pewnych okolicznościach brak możliwości przemieszczania się jest przywarą, a nie zaletą. Kiedy przez ściółkę przetacza się pożar, co ma często miejsce na wiosnę podczas wypalania traw, gąsienica może się skulić i wpaść w szczelinę pomiędzy płonącymi roślinami. Natomiast nieruchoma poczwarka, wisząca kilka centymetrów nad ziemią nie ma żadnych szans w spotkaniu z płomieniami. Przypuszcza się, że przyczyną wyginięcia pazia żeglarza w wielu miejscach małopolski było właśnie wypalanie traw.

Jak widać na potomstwo motyli czyha wiele zagrożeń i ogromna większość zniesionych jaj nigdy nie rozwinie się w postaci dojrzałe. Jednak motyle od milionów lat dobrze radzą sobie z tym problemem, czego dowodem jest bogactwo ich gatunków.

TELEINFORMATOR BABIOGÓRSKI

TELEFONY ALARMOWE

112 jednolity ogólnoeuropejski numer alarmowy

999 Pogotowie
998 Straż Pożarna
997 Policja
994 Pogotowie Wodno-Kanalizacyjne
993 Pogotowie Ciepłownicze
992 Pogotowie Gazowe
991 Pogotowie Energetyczne

988 Telefon Zaufania
981 Pomoc Drogowa
985, 601 100 300
GOPR (dzwoniąc z telefonu komórkowego, należy wybrać przed numerem alarmowym numer kierunkowy, np. 33 985 dla Grupy Beskidzkiej GOPR)
507 055 413
Straż Miejska w Suchej Beskidzkiej

INSTYTUCJE POWIATOWE I WOJEWÓDZKIE

STAROSTWA POWIATOWE

Starostwo Powiatowe w Nowym Targu, Nowy Targ, ul. Bolesława Wstydliwego 14, 18 266 13 00, starostwo@nowotarski.pl, nowotarski.pl

Starostwo Powiatowe w Suchej Beskidzkiej, Sucha Beskidzka, ul. Kościelna 5B, 33 875 78 00, 33 875 79 00, starostwo@powiatsuski.pl, powiatsuski.pl

Starostwo Powiatowe w Wadowicach, Wadowice, ul. Batorego 2, 33 873 42 00, 33 873 42 50, biuro@powiat.wadowice.pl, powiat.wadowice.pl

Starostwo Powiatowe w Żywcu, Żywiec, ul. Krasińskiego 13, 33 861 24 24, 33 860 50 00 starostwo@zywiec.powiat.pl, starostwo.zywiec.pl

INFORMACJA

(informacje turystyczno-kulturalne znajdują się na poszczególnych stronach urzędów powiatowych, miejskich i gminnych oraz na stronach centrów kultury)

Małopolski System Informacji Turystycznej, visitmalopolska.pl

Wirtualna Ścieżka przez Podbabiogórze, podbabiogorze.fotomediaart.pl

Punkt Informacji Turystycznej, **Nowy Targ**, Rynek 1, 18 266 30 36, it.nowy-targ@msit.malopolska.pl, it.nowytarg.pl

Punkt Informacji Turystycznej, **Sucha Beskidzka**, ul. Zamkowa 1, 33 874 26 05, wew. 21, it@sucha-beskidzka.pl, muzeum.sucha-beskidzka.pl, it.sucha-beskidzka@msit.malopolska.pl

Informacja Turystyczna, **Wadowice**, ul. Kościelna 4, 33 873 23 65, it.wadowice@msit.malopolska.pl, biuro@it.wadowice.pl, it.wadowice.pl

Centrum Informacji Kulturalno-Turystycznej, **Żywiec**, ul. Zamkowa 2, 33 861 43 10, it@mosir-zywiec.pl, mosir-zywiec.pl

POGOTOWIA

Bielskie Pogotowie Ratunkowe, **Bielsko-Biała**, ul. Emilii Plater 14, 33 812 44 48, 33 815 90 45, pogotowie.bielsko.pl, sekretariat@pogotowie.bielsko.pl

Szpitalny Oddział Ratunkowy, **Nowy Targ**, ul. Szpitalna 14, 18 263 32 10, 18 263 30 00, sor@pszs.eu

Szpitalny Oddział Ratunkowy, **Sucha Beskidzka**, ul. Szpitalna 22, 33 872 33 67, sor@zozsuchabeskidzka.pl

Dział Pomocy Doraźnej, **Sucha Beskidzka**, ul. Szpitalna 22, 33 872 31 00, zozsuchabeskidzka.pl sekretariat@zozsuchabeskidzka.pl,

Dział Pomocy Doraźnej, **Wadowice**, ul. Wojska Polskiego 2, 33 823 28 38, dpd@zzozwadowice.pl

Grupa Beskidzka GOPR z siedzibą w Szczyrku, ul. Dębowa 2, 33 829 69 00, poczta@beskidy.gopr.pl, beskidy.gopr.pl

Beskidzkie WOPR. **Oddział Rejonowy, Żywiec**, ul. Królowej Jadwigi 167, 33 865 24 28, wopr-zywiec@gmail.com, wopr-zywiec.pl

Lotnicze Pogotowie Ratunkowe. Region „Południe" (Balice), ul. kpt. Medweckiego 1A (Lotnisko-Balice), 605 885 367

SZPITALE

Podhalański Szpital Specjalistyczny im. Jana Pawła II, **Nowy Targ**, ul. Szpitalna 14, 18 263 30 00, sekretariat@pszs.eu, pszs.eu

Szpital Rejonowy im. dr. Jana Gawlika, Sucha Beskidzka, ul. Szpitalna 22, 33 872 31 00, sekretariat@zozsuchabeskidzka.pl, zozsuchabeskidzka.pl

Szpital Powiatowy im. Jana Pawła II, Wadowice, ul. Karmelicka 5, centrala 33 872 12 00, zzozwadowice.pl, sekretariat@zzozwadowice.pl

Szpital Powiatowy, Żywiec, ul. Henryka Sienkiewicza 52, 33 861 40 31 do 34, szpital.zywiec.pl, zoz_zyw.@bb.onet.pl

POLICJA

Komenda Powiatowa Policji, Nowy Targ, ul. Konfederacji Tatrzańskiej 1A, 18 261 04 02, sekretariat@nowy-targ.policja.gov.pl, nowy-targ.policja.gov.pl

Komenda Powiatowa Policji, Sucha Beskidzka, ul. Mickiewicza 42, 33 874 52 11, sekretariat@sucha-beskidzka.policja.gov.pl, sucha-beskidzka.policja.gov.pl

Komenda Powiatowa Policji, Wadowice, ul. Lwowska 13, 33 872 92 00, komendant@wadowice.policja.gov.pl, wadowice.policja.gov.pl

Komenda Powiatowa Policji, Żywiec, Al. Piłsudskiego 52, 33 867 22 00, komendant@zywiec.ka.policja.gov.pl, zywiec.slaska.policja.gov.pl

PAŃSTWOWA STRAŻ POŻARNA

Komenda Powiatowa PSP, Nowy Targ, ul. Kościuszki 3, 18 261 09 80, kppspnowytarg@straz.krakow.pl, psp.nowytarg.pl

Komenda Powiatowa PSP, Sucha Beskidzka, ul. Makowska 26, 33 874 18 00, kppspsucha.pl, kppspsucha@straz.krakow.pl

Komenda Powiatowa PSP, Wadowice, ul. Wojska Polskiego 2 C, 33 873 43 84, kppspwadowice@straz.krakow.pl, straz.wadowice.internetdsl.pl

Komenda Powiatowa PSP, Żywiec, ul. Objazdowa 2, 33 863 04 00, administrator@zywiec.kppsp.gov.pl, zywiec.kppsp. gov.pl

NADLEŚNICTWA I BABIOGÓRSKI PARK NARODOWY

Nadleśnictwo Jeleśnia, ul. Suska 5, 33 863 61 31, 33 863 61 38, jelesnia@katowice.lasy.gov.pl, jelesnia.katowice.lasy.gov.pl

Nadleśnictwo Myślenice, ul. Szpitalna 13, 12 272 16 69, myslenice@krakow.lasy.gov.pl, myslenice.krakow.lasy.gov.pl

Nadleśnictwo Nowy Targ, ul. Kowaniec 70, 18 266 29 47, nowytarg@krakow.lasy.gov.pl, nowytarg.krakow.lasy.gov.pl

Nadleśnictwo Sucha, ul. Zamkowa 7, 33 874 21 74, sucha@katowice.lasy.gov.pl, sucha.katowice.lasy.gov.pl

Babiogórski Park Narodowy, Zawoja 1403, 33 877 51 10, 33 877 67 02, park@bgpn.pl, bgpn.pl

URZĘDY SKARBOWE

Nowy Targ, ul. Parkowa 13, 18 263 04 00, 18 263 04 30, us1218@mp.mofnet.gov.pl, bip.malopolska.pl/usnowytarg

Sucha Beskidzka, ul. Mickiewicza 36, 33 874 45 01 do 04, us1222@mp.mofnet.gov.pl, us-suchab.w.interia.pl

Wadowice, ul. Legionów 22, 33 872 39 00, us1225@mp.mofnet.gov.pl, uswadowice.pl

Żywiec, ul. Krasińskiego 11, 33 865 13 00, us2436@ sl.mofnet.gov.pl, slaskie.kas.gov.pl/urzad-skarbowy-w-zywcu

INSPEKTORATY ZUS I PLACÓWKI TERENOWE KRUS

(KRUS) Nowy Targ, ul. Zacisze 17, 18 266 93 89, 18 266 84 96, nowytarg@krus.gov.pl

(ZUS) Nowy Targ, ul. Królowej Jadwigi 10, 18 266 75 10, 22 560 16 00, nowy-targ.zus.zaklad-ubezpieczen-spolecznych.pl

(KRUS) Sucha Beskidzka, ul. Mickiewicza 19, 33 874 43 96, suchabeskidzka@krus.gov.pl, krus.gov.pl

(ZUS) Sucha Beskidzka, Rynek 12, 33 874 20 33, 22 560 16 00, sucha-beskidzka.zus.zaklad-ubezpieczen-spolecznych.pl

(KRUS) Wadowice, ul. Nadbrzeżna 58, 33 823 36 92, wadowice@krus.gov.pl, krus.gov.pl

(ZUS) Wadowice, ul. Teatralna 3, 33 823 56 81 do 84, 22 560 16 00 wadowice.zus.zaklad-ubezpieczen-spolecznych.pl

(KRUS) Żywiec, ul. Batorego 16, 33 860 35 70, zywiec@krus.gov.pl

(ZUS) Żywiec, ul. Piernikarska 2, 33 860 90 00, 22 560 16 00 zywiec.zus.zaklad-ubezpieczen-spolecznych.pl

POWIATOWE URZĘDY PRACY

Nowy Targ, ul. Szpitalna 14, 18 266 56 91, 18 264 93 28, 18 264 93 68, krnt@praca.gov.pl, pup@nowytarg.pl, pup.nowytarg.pl

Sucha Beskidzka, ul. Mickiewicza 31, 33 874 25 12, 33 874 21 06, krsu@praca.gov.pl, sekretariat@pupsuchabeskidzka.pl, pupsuchabeskidzka.pl

Wadowice, ul. Adama Mickiewicza 27, 33 873 71 00, upwadowice@gmail.com, up.wadowice.pl

Żywiec, ul. Łączna 28, 33 475 75 00, 33 475 75 51, kancelaria@pup.zywiec.pl, pup.zywiec.pl

SĄDY REJONOWE

Nowy Targ, ul. Ludźmierska 29, 18 261 26 01, sekretariatprezesa@nowytarg.sr.gov.pl, nowytarg.sr.gov.pl

Sucha Beskidzka, ul. Mickiewicza 11, 33 874 24 40, oa_suchabeskidzka@suchab.sr.gov.pl, www.suchab.sr.gov.pl

Wadowice, ul. Żwirki i Wigury 9, 33 875 70 01, poi@wadowice.sr.gov.pl, wadowice.sr.gov.pl

Żywiec, ul. Kościuszki 39, 33 475 12 00, 33 475 12 01, 33 475 12 02, zywiec.sr.gov.pl, poicywilny@zywiec.sr.gov.pl, poikarny@zywiec.sr.gov.pl

PROKURATURY REJONOWE

Nowy Targ, ul. Ludźmierska 29, 18 264 00 70, 18 264 80 09, nowytarg@nowy-sacz.po.gov.pl

Sucha Beskidzka, ul. Józefa Piłsudskiego 23, 33 874 24 60, pr.suchabeskidzka@krakow.po.gov.pl

Wadowice, ul. Żwirki i Wigury 9, 33 823 34 14, pr.wadowice@krakow.po.gov.pl

Żywiec, ul. Powstańców Śląskich 9, 33 861 40 75-6, poczta@zywiec.bb.po.gov.pl

POLSKIE TOWARZYSTWA TURYSTYCZNO-KRAJOZNAWCZE

Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Centralny Ośrodek Turystyki Górskiej PTTK, Kraków, ul. Jagiellońska 6/6A, 12 422 28 40, poczta@cotg.pttk.pl, cotg.pttk.pl

Oddział PTTK „Gorce", Nowy Targ, Rynek 1, Ratusz, 605 211 920, pttk@nowytarg.pl, anna.ruzyczka@op.pl, pttk.nowytarg.pl

Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Oddział „Ziemi Babiogórskiej" im. prof. dra W. Goetla, ul. Mickiewicza 38, 33 874 36 70, biuro@sucha-beskidzka.pttk.pl, sucha-beskidzka.pttk.pl

PTTK Oddział „Ziemia Wadowicka", Wadowice, ul. Emilii i Karola Wojtyłów 4, 602 115 895 (prezes), pttk.wadowice@gmail.com, wadowice.pttk.pl

Oddział Babiogórski PTTK, Żywiec, ul. 3 Maja 16, 33 861 26 34, biuro@zywiec.pttk.pl, zywiec.pttk.pl

INSTYTUCJE GMINNE, MIEJSKIE I WIEJSKIE

BUDZÓW

(Baczyn, Bieńkówka, Jachówka, Palcza, Zachełmna)

Urząd Gminy Budzów, Budzów 445, 33 876 77 50, 33 874 00 22, 32, gmina@budzow.pl, budzow.pl

Biblioteka i Ośrodek Animacji Kultury Gminy Budzów z siedzibą w Palczy, Palcza 195, 33 874 01 35, 887 505 053, bibpalcza@interia.pl

Filia Biblioteczna, Baczyn 100, 33 874 00 13 (szkoła) 692 306 780, ewa.majerska191@gmail.com

Filia Biblioteczna, Bieńkówka 523, 607 209 966

Filia Biblioteczna, Budzów 553, 33 874 00 86, fpbudzow@wp.pl

Filia Biblioteczna, Jachówka 232, 33 874 00 59, biblioteka.jach@gmail.com

Filia Biblioteczna, Zachełmna 112, 33 874 00 20 (szkoła), bibl.zachelmna@interia.pl

„Budzowskie Kliszczaki", Budzów, Biblioteka i Ośrodek Animacji Kultury Gminy Budzów z siedzibą w Palczy, Palcza 195, 33 874 01 35, bibpalcza@interia.pl

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Budzów 225, 33 876 77 52

Groby Konfederatów Barskich (Podbabiogórskie Ekomuzeum), Palcza 1, 660 047 066, malek1911@wp.pl

Koło Gospodyń Wiejskich, Baczyn, 666 816 326

Koło Gospodyń Wiejskich w Bieńkówce, Bieńkówka, 662 305 009

Koło Gospodyń Wiejskich, Budzów, 504 762 996

Koło Gospodyń Wiejskich, Jachówka, 662 305 009

Koło Gospodyń Wiejskich, Palcza, 784 814 156

Koło Gospodyń Wiejskich, Zachełmna, 887 964 854

Komisariat Policji, Budzów 455, 33 874 00 07

LKS Bieńkówka, Bieńkówka – Dom Wiejski

LKS „Strzelec" Budzów, Budzów 667, kontakt: Jacek Gibas; 696 442 972, lksbudzow.futbolowo.pl

NZOZ, Ośrodek Zdrowia w Budzowie, Budzów 460, 33 874 00 08, nzozbudzow@poczta.fm

Ochotnicza Straż Pożarna, Bieńkówka 523

Ochotnicza Straż Pożarna, Baczyn 160

Ochotnicza Straż Pożarna, Budzów 452

Ochotnicza Straż Pożarna, Jachówka 232

Ochotnicza Straż Pożarna, Palcza 292

Ochotnicza Straż Pożarna, Zachełmna 124

Orkiestra Dęta przy OSP, Bieńkówka, 609 046 190

Orkiestra Dęta „Sygnał", Budzów, 504 268 645

Parafia pw. Przenajświętszej Trójcy, Bieńkówka 258, 33 874 01 53, parafia.bienkowka.com

Parafia pw. Matki Bożej Pocieszenia, Budzów 9, 33 874 00 11, parafiabudzow.pl

Publiczny Ośrodek Zdrowia w Bieńkówce, Bieńkówka 410, 33 874 01 61

Parafia pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, Jachówka 212, 33 874 00 18

Parafia pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych, Palcza 170, 33 874 00 06

Regionalna Izba Pamięci, Budzów, Gimnazjum nr 553, 33 874 05 23

Strażacka Izba Pamięci, Baczyn 1

BYSTRA-SIDZINA

(Bystra Podhalańska, Sidzina)

Urząd Gminy Bystra-Sidzina, Bystra Podhalańska 373, 18 268 12 20, 18 268 12 21, bystra-sidzina.pl urzad_gminy@bystra-sidzina.pl,

Chór EGO ET TU, Zespół Szkół im. św. Jana Kantego w Bystrej, Bystra Podhalańska 353, 18 268 10 16, spbystra@poczta.onet.pl, gimbys@poczta.onet.pl, zsbystra.edupage.org

Dom Oazowy Sióstr Sercanek, Bystra Podhalańska, 18 26 810 37

Gminna Biblioteka Publiczna, Sidzina 701, 18 267 34 70

Gminna Biblioteka Publiczna w Sidzinie filia w Bystrej Podhalańskiej, Bystra Podhalańska 467, 18 268 10 95

Gminny Ośrodek Kultury, Promocji, Turystyki i Sportu Bystra-Sidzina, Sidzina 998, 18 269 90 01, 500 139 508, goksidzina@op.pl, gokptis.bystra-sidzina.net

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej Bystra-Sidzina, Bystra Podhalańska 467, 18 268 12 20, 18 268 15 76

Gospodarstwo agroturystyczne Stanisław Traczyk, Bystra Podhalańka 192, 18 268 10 21, 697 072 193

Gospodarstwo agroturystyczne Maria Trzop, Sidzina 81, Sidzina 904, 880 541 693

Klub Sportowy „Bystra", Bystra Podhalańska, 660 407 185

Klub Sportowy „Dąb", Sidzina 998, dabsidzina.futbolowo.pl

Koło Gospodyń Wiejskich, Bystra Podhalańska, 18 26 81 325

Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Medicus Kulka Holding”, Bystra Podhalańska 353a, 18 268 10 24

Ochotnicza Straż Pożarna w Bystrej Podhalańskiej, Bystra Podhalańska 373, 18 268 10 08, bystra.osp.org.pl

Ochotnicza Straż Pożarna w Sidzinie, Sidzina 998, 18 267 31 73, 605 440 441, 693 096 114, ospsidzina@gmail.com, ospsidzina.pl

Orkiestra Dęta przy OSP, Bystra Podhalańska 373, 18 268 10 08, bystra.osp.org.pl

Ośrodek Zdrowia NZOZ w Sidzinie, Sidzina 721, 18 267 31 87

Parafia pw. św. Marcina, Bystra Podhalańska 2, 18 268 10 28, bystraparafia@gmail.com, kontakt@bystraparafia.eu, bystraParafia.katolicki.eu

Parafia pw. św. Mikołaja, Sidzina 369, 18 267 31 93, sidzina.parafia.info.pl

Pasieka Leśna (Podbabiogórskie Ekomuzeum), Sidzina, 18 26 73 732; 606 516 188, totosiowie@wp.pl

Pracownia Stolarsko-Rzeźbiarska (Podbabiogórskie Ekomuzeum), Sidzina (Mała Sidzinka), 696 187 626, 18 26 73 559, bartek439@vp.pl

Schronisko PTTK na Hali Krupowej, Sidzina, 18 447 50 05, 607 033 997, krupowa@o2.pl, krupowa.pttk.pl

Skansen w Sidzinie – Muzeum Kultury Ludowej, Sidzina (Binkówka), 501 597 208, skansensidzina@interia.pl, skansen.bystra-sidzina.net

Stowarzyszenie Gospodyń „Sidzinianki”, Sidzina, 18 26 73 442

Stowarzyszenie „Tradycja i Natura” w Bystrej-Sidzinie, Bystra Podhalańska 373, 606 516 188

Zespół „Holniki”, Sidzina (GOKPTiS) 18 26 99 001

Związek Podhalan. Oddział w Bystrej Podhalańskiej, 18 26 81 162

Związek Podhalan. Oddział w Sidzinie, Sidzina, 501 076 839, mmgrelok@op.pl

JABŁONKA

Chyżne, Lipnica Mała, Orawka, Podwilk, Zubrzyca Dolna, Zubrzyca Górna

Urząd Gminy Jabłonka, Jabłonka, ul. 3-go Maja 1, 18 26 111 00, 20, sekretariat@jablonka.pl, jablonka.pl

Całodobowa Opieka Medyczna w Orawskim Centrum Zdrowia, Jabłonka, 18 265 29 76

Kapela „Hajduki”, Zubrzyca Dolna (Orawskie Centrum Kultury), Jabłonka, ul. 3-go Maja 3, 18 26 524 04, biuro@ockorawa.pl, ockorawa.pl

Kapela „Iskierecki”, Zubrzyca Dolna, 880 287 922

Komisariat Policji, Jabłonka, pl. Dworcowy 2, 18 265 24 97

Kościół parafialny św. Jana Chrzciciela, Orawka, 18 265 23 40, 691 204 504

Muzeum – Orawski Park Etnograficzny, Zubrzyca Górna, 18 285 27 09, biuro@orawa.eu, orawa.eu

Ochotnicza Straż Pożarna, Chyżne 140, 18 263 19 98

Ochotnicza Straż Pożarna, Jabłonka, ul. Sobieskiego 32, 18 265 23 05

Ochotnicza Straż Pożarna, Lipnica Mała 325, alek.ad@op.pl, osp-lipnicamala.ugu.pl

Ochotnicza Straż Pożarna, Orawka 62, 18 264 25 90

Ochotnicza Straż Pożarna, Podwilk 221, 18 285 20 89, podwilk@web.osp.org.pl, podwilk.osp.org.pl

Ochotnicza Straż Pożarna, Zubrzyca Dolna 220, 18 285 28 93, ospzd@plusnet.pl, ospzubrzycadolna@interia.pl, osp.zubrzycadolna.pl

Ochotnicza Straż Pożarna, Zubrzyca Górna 488, 18 28 527 33, ospzubrzycagorna@gmail.com, zubrzycagorna.osp.org.pl

Orawska Biblioteka Publiczna, Jabłonka, ul. Sobieskiego 13, 18 265 23 79, biblioteka@obporawa.pl, obporawa.pl

Orawska Informacja Turystyczna, Jabłonka, ul. Krakowska 4, 18 265 23 16, it@orawa.turystyka.pl, orawa.turystyka.pl

Orawskie Centrum Kultury, Jabłonka, ul. 3-go Maja 3, 18 265 24 04, biuro@ockorawa.pl, ockorawa.pl

Orawska Samorządowa Szkoła Muzyczna I stopnia, Jabłonka, ul.3-go Maja 3, 18 307 09 08; 530 797 145; orawskamuzyczna@gmail.com

Orawskie Centrum Zdrowia, Jabłonka, ul. 3-go Maja 7, 18 264 20 22

Orkiestra Dęta przy OSP, Jabłonka, ul. Sobieskiego 32

Orkiestra Dęta, Podwilk 249, 608 017 523

Orkiestra Dęta przy OSP, Lipnica Mała, osp-lipnicamala.ugu.pl

Orkiestra Dęta, Zubrzyca Górna 146, 602 197 896

Ośrodek Pomocy Społecznej, Jabłonka, ul. 3 Maja 1, 18 261 11 51

Parafia pw. św. Anny, Chyżne 157, 18 264 20 10 (11)

Parafialne Muzeum Regionalne, Chyżne, 18 264 20 10

Parafia pw. Przemienienia Pańskiego, Jabłonka, ul. Jana Pawła II 20, 18 265 23 27

Parafia pw. św. Brata Alberta, Jabłonka Bory, ul. św. Brata Alberta 2, patter69@post.pl, jablonka-bory.pl

Parafia pw. św. Stefana, Lipnica Mała 347, 18 27 52 546 (190)

Parafia pw. św. Jana Chrzciciela, Orawka 65, 18 265 23 40, parafiaorawka.pl

Parafia pw. św. Marcina, Podwilk 289, 18 285 29 23,

Parafia pw. Matki Bożej Szkaplerznej, Zubrzyca Dolna 272a, 18 285 27 95

Parafia pw. św. Michała Archanioła, Zubrzyca Górna 56, 18 285 27 10

Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym. Koło „Barka”, Jabłonka, ul. Tetmajera 4, 18 265 24 90, zk.jablonka@psouu.org.pl, barka.jablonka.pl

Stowarzyszenie Przyjazna Dolina Raby i Czarnej Orawy, Raba Wyżna 45B, 18 267 86 48

Stowarzyszenie Gospodyń w Podwilku, Podwilk 254, e-mail:stow-gosp-podwilk@tlen.pl

Zespół „Rombań”, Chyżne, 18 263 15 01, 889 351 789

Zespół „Heligonki”, Jabłonka, Orawskie Centrum Kultury, ul. 3-go Maja 3, 18 26 524 04, biuro@ockorawa.pl, ockorawa.pl

Zespół Regionalny „Małe Podhale”, Jabłonka, Szkoła Podstawowa nr 1, 18 265 23 10, 609 533 111

Zespół Regionalny „Skalniok”, Zubrzyca Górna 183, 18 285 28 64

JORDANÓW (miasto)

Urząd Miasta Jordanowa, Jordanów, Rynek 1, 18 269 17 00, miasto@jordanow.pl, jordanow.pl

Ambulatoryjna Opieka Całodobowa i Zespół Ratownictwa Medycznego, Jordanów, ul. Piłsudskiego 79, 18 26 75 526

Parafialny Zespół Caritas przy Parafii Rzymskokatolickiej pw. Przenajświętszej Trójcy, Jordanów, ul. Kolejowa 8, 517 355 645

Biblioteka Miejska, Jordanów, ul. Piłsudskiego 25, 18 267 51 06, bibliojord@vp.pl, biblioteka.jordanow.pl

Jordanowski Teatr Amatorski, Jordanów, Rynek 2, 18 267 51 56, mok1@op.pl, mok.jordanow.pl

Jordanowskie Stowarzyszenie Twórców „Pasja”, Jordanów, ul. 3 Maja 2, Rynek 1, 698 626 874

Komisariat Policji, Jordanów, Rynek 10, 18 267 55 07

Ludowy Klub Sportowy „Jordan”, Jordanów, Rynek 1, jordanjordanow.futbolowo.pl

Miejski Ośrodek Kultury, **Galeria „Pod Basztą”**, Jordanów, Rynek 2, 18 267 51 56, mok1@op.pl, mok.jordanow.pl

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Jordanów, ul. Piłsudskiego 25, 18 267 55 73, mops.jordanow@pro. onet.pl

Ochotnicza Straż Pożarna, Jordanów, ul. Mickiewicza 1, 18 267 58 66, ospjordanow.pl

Orkiestra OSP, Jordanów, 880 407 405, orkiestra.jordanow@wp.pl, ospjordanow.idl.pl

Parafia pw. Przenajświętszej Trójcy, Jordanów, ul. Kolejowa 8, 18 267 55 38, 18 267 51 35

Przychodnia NZOZ w Jordanowie, Jordanów, ul. 3 Maja 2a, 18 267 55 19

Stara Chałupa. Galeria Autorska Renaty i Stanisława Starców (Podbabiogórskie Ekomuzeum), Jordanów, ul. Gen. Maczka 32, 18 267 52 04, 698 626874

Stowarzyszenie Aktywizacji Społecznej i Obywatelskiej „Inspiracja”, Jordanów, ul. Rynek 2, inspiracjajordanow.pl, inspiracjajordanow@op.pl

Stowarzyszenie Kulturalne „Chór Bel Canto”, Jordanów, ul. Kolejowa 9, 18 267 55 14

Stowarzyszenie Pomocy Szkole Podstawowej w Jordanowie „Nasza Szkoła”, Jordanów, ul. Kolejowa 7, 18 267 55 31

Stowarzyszenie Trzeźwości „Dom”, Jordanów, ul. Banacha 1, 18 267 47 74

Szkoła Podstawowa, Jordanów, ul. Kolejowa 7, 18 267 55 31, www.szp.jordanow.pl, spjordanow@neostrada.pl

Zespół Szkół im. Hugona Kołłątaja, Jordanów, ul. Kolejowa 9, 18 267 55 14 www.zskjordanow.iap.pl zskjordanow@iap.pl

Gimnazjum, Jordanów, ul. M. Konopnickiej 2, 18 26 75 690, www.gimjordanow.iap.pl, gimjordanow@iap.pl

Zespół Szkół im bł. Ks. Dańkowskiego, Jordanów, ul. Gen. Maczka 131, 18 267 56 58, www.zsdjordanow.iap.pl, zsdjordanow@iap.pl

Przedszkole Miejskie, Jordanów, ul. M. Konopnickiej 6, 18 267 55 56, www.przedszkole.jordanow.pl

Towarzystwo Miłośników Ziemi Jordanowskiej, Jordanów, Rynek 1, tmzj.jordanow.pl

TRI-MED s.j., Jordanów, ul. 3 Maja 2a, 18 267 51 70

Uczniowski Klub Sportowy „Delta”, Jordanów, ul. Konopnickiej 2, 607 145 243, UKS.Delta@gmail.com

V.I.T.R.I.O.L. NZOZ, Jordanów, ul. 3 Maja 2a, 18 267 51 91

Związek Harcerstwa Polskiego, **Chorągiew Krakowska, Hufiec Jordanów**, Jordanów, ul. Marii Konopnickiej 2, 500 061 581, jordanow@zhp.pl

KOSZARAWA

Urząd Gminy Koszarawa, Koszarawa 17, 33 863 94 07, ugkoszarawa@gminakoszarawa.com, www.gminakoszarawa.pl

Dom Zakonny/Franciszkański Dom Rekolekcyjny, Koszarawa 677, 33 863 94 05, koszarawa@franciszkanie.pl, koszarawa.franciszkanie.pl

Gminna Biblioteka Publiczna, Koszarawa 142, 33 861 01 71, www.bibliotekakoszarawa.pl

Gminny Ośrodek Kultury, Koszarawa 133, 33 863 93 72, 668 973 429, annawilczega@gokkoszarawa.pl, gokkoszarawa.pl

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Koszarawa 17, 33 863 94 13

Koło Gospodyń Wiejskich, Gminny Ośrodek Kultury, Koszarawa 133, 33 863 93 72, 668 973 429, annawilczega@gokkoszarawa.pl, gokkoszarawa.pl

Ludowy Klub Sportowy „Babia Góra”, Koszarawa 17, 33 863 93 40

Ochotnicza Straż Pożarna, Koszarawa 133, 509 668 691 (Prezes OSP), osp.koszarawa@gmail.com

Ośrodek Zdrowia w Koszarawie, Koszarawa 142A, 33 863 94 06

Parafia pw. Stygmatów św. Franciszka z Asyżu, Zakon Braci Mniejszych, Koszarawa 677, 33 863 94 05, koszarawa@franciszkanie.pl, koszarawa.franciszkanie.pl

Parafia pw. św. Karola Boromeusza, Koszarawa 100, 33 863 94 29

Schronisko „Zygmuntówka”, Koszarawa (Bystra) 723 (dawny 118), 33 862 30 34

Zespół „Jaferki”, Koszarawa 133, Gminny Ośrodek Kultury, 33 863 93 72, 668 973 429, annawilczega@gokkoszarawa.pl, gokkoszarawa.pl

LANCKORONA

Izdebnik, Jastrzębia, Podchybie, Skawinki

Urząd Gminy Lanckorona, Lanckorona, ul. Krakowska 8, 33 876 35 95, sekretariat@lanckorona.pl

Gminna Biblioteka Publiczna, Lanckorona, ul. 3 Maja 11, 33 876 33 40, biblioteka.lanckorona@vp.pl

Gminny Ośrodek Kultury, Lanckorona, ul. Krakowska 8, 33 876 35 67, gok_lanckorona@tlen.pl

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Lanckorona, ul. 3 Maja 11, 33 876 35 91, gops_lanckorona@poczta.onet.pl

Informacja Turystyczna (GOK), Lanckorona, ul. Krakowska 8, 33 876 35 67

Izba Muzealna im. prof. A. Krajewskiego, Lanckorona, Rynek 23, 33 876 35 67, gok_lanckorona@tlen.pl

Koło Gospodyń Wiejskich, Izdebnik 186, 787 972 425, kgw.izdebnik@gmail.com

Koło Gospodyń Wiejskich, Jastrzębia 53, 606 555 673

Komisariaty:
Kalwaria Zebrzydowska, 33 876 66 07
Lanckorona, ul. 3 Maja 3, punkt obsługi interesanta w budynku OSP Lanckorona

Ludowy Klub Sportowy CDO-JUBILAT, Izdebnik 540, 697 147 904

Ludowy Klub Sportowy „JASTRZĘBIANKA", Jastrzębia 53, 512 693 097

Ludowy Klub Sportowy „ZRYW", Lanckorona, ul. Sportowa 2, 880 136 271

Ludowy Klub Sportowy „KORONA", Skawinki 114, 33 876 12 67; artska @o2.pl

Ochotnicza Straż Pożarna, Izdebnik 186, 33 876 36 36, osp.izdebnik@gmail.com

Ochotnicza Straż Pożarna, Jastrzębia 53, 33 876 36 40

Ochotnicza Straż Pożarna, Lanckorona, ul. 3 Maja 3, 33 876 33 86

Ochotnicza Straż Pożarna, Łaśnica 551, 602 334 549; krzysztofchorazy@wp.pl

Ochotnicza Straż Pożarna, Skawinki 76, 33 876 34 25

Orkiestra Dęta przy OSP, Izdebnik 186, 33 876 36 36 (remiza)

Parafia pw. św. Małgorzaty, Izdebnik 218, 33 876 32 25, izdebnik@diecezja.pl, izdebnik.diecezja.pl

Parafia pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela, Lanckorona, ul. św. Jana 5a, 33 876 35 77, parafia@lanckorona.pl, parafia.lanckorona.pl

Parafia pw. św. Joachima, Skawinki 214, 33 876 35 96

Przychodnia Medycyny Rodzinnej w Sułkowicach. Oddział w Lanckoronie, Lanckorona, ul. Krakowska 10, 33 876 35 76

Stowarzyszenie Akolada Izdebnicka, Izdebnik 186

Stowarzyszenie „3 Wionki", Jastrzębia 53, 666 841 540, stowarzyszenie3wionki@gmail.com

Stowarzyszenie „LANCKORONIANKI", Lanckorona, ul. 3 Maja 3, lanckoronianki@gmail.com

Stowarzyszenie „Na Bursztynowym Szlaku", Lanckorona, ul. 3 Maja 11, 33 876 34 01, nbs.lanckorona@gmail.com, nbs.org.pl

Stowarzyszenie „TERRA ARTIS LANCKORONA", Lanckorona 473, 502 246 191, terraartis@wp.pl

Towarzystwo Przyjaciół Lanckorony, Lanckorona, Rynek 23, 607 573 501, 663 900 989, z.mirek@botany.pl

LIPNICA WIELKA

Kiczory

Urząd Gminy Lipnica Wielka, Lipnica Wielka 518, 18 263 45 95, lipnicaw@gminyrp.pl, lipnicawielka.pl

Gminna Biblioteka Publiczna, Lipnica Wielka 518, 18 263 45 57, gbplipnicawielka@op.pl

Gminne Centrum Kultury, Lipnica Wielka 521, 18 263 46 38, gcksit@vp.pl

Klub Sportowy „Babia Góra", Lipnica Wielka, mks-babiagora.prv.pl

Klub Sportowy „Beskid", Lipnica Wielka; ks-beskid.pl

Ochotnicza Straż Pożarna, Lipnica Wielka – Centrum, 18 263 45 32

Ochotnicza Straż Pożarna, Lipnica Wielka – Kiczory

Ochotnicza Straż Pożarna, Lipnica Wielka – Murowanica

Ochotnicza Straż Pożarna, Lipnica Wielka – Przywarówka, 18 263 42 98

Orawska Grupa Teatralna, Lipnica Wielka 521, 18 263 46 38, gcksit@vp.pl

Orawska Szkoła Karate, Lipnica Wielka; seido-orawa.pl

Ośrodek Pomocy Społecznej, Lipnica Wielka 518, 18 263 49 90, opslipnicaw@wp.pl, lipnicawielka.pl/ops/

Parafia pw. św. Jadwigi Królowej, Lipnica Wielka 207, 18 471 77 87, jadwiga-lipnicawielka.pl

Parafia pw. św. Łukasza Ewangelisty, Lipnica Wielka 583, 18 263 45 23, parafia-lipnicawielka.pl

Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej, Lipnica Wielka 517, 18 263 45 04

Strażacka Orkiestra Dęta, Lipnica Wielka 521, 18 263 46 38, gcksit@vp.pl

Zespół „Orawianie" im. Heródka (Szkoła Podstawowa nr 4 im. dr. Emila Kowalczyka), Lipnica Wielka 1043, 18 263 45 21, karkoszka.e20@wp.pl, orawianie.pl

Zespół Regionalny „Orawskie Dzieci" przy Szkole Podstawowej nr 2, Lipnica Wielka 521, 18 263 48 18

MAKÓW PODHALAŃSKI

Białka, Grzechynia, Juszczyn, Kojszówka, Wieprzec, Żarnówka

Urząd Miejski w Makowie Podhalańskim, Maków Podhalański, ul. Szpitalna 3; 33 874 97 00, urzad@makow-podhalanski.pl, makow-podhalanski.pl

Dom Kultury – filia MBP, Maków Podhalański, ul. Kościuszki 5, 33 877 14 81; domkultury@onet.eu

Dziecięcy Zespół Regionalny „Zobielsko Gromada", Białka, 695 416 823

Dziecięcy Zespół Regionalny „Kojszowiacy", Kojszówka, 608 010 219

Galeria Autorska Mieczysława Głucha, Maków Podhalański, ul. 3 Maja 37, 33 877 30 62, 600 407 051, gluch@onet.eu

Hafciarstwo Anny Koziany (Podbabiogórskie Ekomuzeum), Maków Podhalański, os. Makowska Góra 11, 33 877 12 81

Izba Regionalna im. E. Wacyka (Podbabiogórskie Ekomuzeum), Maków Podhalański, ul. 3 Maja 24, 33 877 13 41

Izba Regionalna (Podbabiogórskie Ekomuzeum), Kojszówka 154, 33 877 11 55

Komisariat Policji, Maków Podhalański, ul. Kolejowa 8, 33 877 12 07

Stowarzyszenie „Koło Gospodyń w Białce", Białka 325, 695 416 823

Koło Gospodyń w Grzechyni, Grzechynia 282, 512 394 423

Koło Gospodyń w Juszczynie „Swojska Gromada", Juszczyn 649, 509 490 467

Koło Gospodyń w Kojszówce, Kojszówka 109, 602 571 110

Koło Gospodyń w Wieprzcu, Wieprzec 115, 661 917 945

Koło Gospodyń w Żarnówce, Żarnówka 46, 782 541 431

Ludowy Klub Sportowy „Tempo", Białka 558, 505 125 378, tempobialka.futbolowo.pl

Makowska Orkiestra Dęta, Maków Podhalański, 33 877 14 81

Miejska Biblioteka Publiczna, Maków Podhalański, ul. 3 Maja 24, 33 877 13 41, bibliotekamakow@onet.eu, domkultury@onet.eu, www.makowskakultura.naszabiblioteka.com

Miejska Biblioteka Publiczna – Filia w Białce, Białka 334

Miejska Biblioteka Publiczna – Filia w Grzechyni/ świetlica, Grzechynia 524, 33 873 62 36; biblioteka.grzechynia@vp.pl; swietlicagrzechynia@onet.pl

Miejska Bibliotek Publiczna – Filia w Juszczynie/ świetlica, Juszczyn – budynek OSP

Miejska Biblioteka Publiczna – Filia w Wieprzcu, Wieprzec, 33 877 90 01

Miejska Biblioteka publiczna – Filia w Żarnówce/ świetlica, Żarnówka – Dom Ludowy, 33 877 15 35

Miejska Przychodnia Zdrowia, Maków Podhalański, ul. Kościuszki 1, 33 87 71 817

Miejski Klub Sportowy „Halniak", Maków Podhalański, ul. Sportowa 2, 33 87 71 701, mkshalniak.futbolowo.pl

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Maków Podhalański, ul. Kościuszki 1, 33 877 15 54, mops.makow@pro.onet.pl, mopsmakowpodhalanski.pl

Ochotnicza Straż Pożarna, Białka, 33 877 14 72, ospbialka@gmail.com, ospbialka.pl

Ochotnicza Straż Pożarna, Grzechynia, 33 877 17 90

Ochotnicza Straż Pożarna, Juszczyn, ospjuszczyn@gmail.com

Ochotnicza Straż Pożarna, Maków Podhalański, ul. Kościuszki 2, 33 877 12 98

Ochotnicza Straż Pożarna, Maków Podhalański, ul. Wolności, 33 877 13 72

Ochotnicza Straż Pożarna, Wieprzec, 33 877 13 60

Ochotnicza Straż Pożarna, Żarnówka, 513 056 442

Parafia pw. Matki Bożej Królowej Rodzin, Białka 504, 33 877 22 95

Parafia pw. Matki Bożej Pocieszenia, Juszczyn 539, 33 877 17 67

Parafia pw. Matki Bożej Częstochowskiej Kojszówka-Wieprzec, Kojszówka 217, 33 877 35 11, parafia_kojszowka@o2.pl

Parafia pw. Przemienienia Pańskiego. Sanktuarium Matki Bożej Opiekunki i Królowej Rodzin, Maków Podhalański, ul. Kościelna 14, 33 877 11 20, kancleria@parafiamakowska. pl, parafiamakowska.pl

Parafia pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, Żarnówka 22, 33 877 11 08, par.zarnowka22@op.pl

Rękodzieło na Sulkówce (Podbabiogórskie Ekomuzeum), Grzechynia 583, 33 872 80 82, 692 114 413, stanislawgigon@op.pl, e–rzezby.pl

Stowarzyszenie „Nowy Juszczyn", Juszczyn 452, 507 137 696

Stowarzyszenie Na Rzecz Tradycji i Kultury „Szansa", Maków Podhalański, 33 877 14 81, domkultury@onet.eu

Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku, Maków Podhalański, ul. Kościuszki 1

Szpital, Maków Podhalański, Zakład Długoterminowej Opieki Medycznej (ul. Kasztanowa 17), **Szpital Obserwacyjno-Zakaźny**, zakazny@zozsuchabeskidzka.pl; **Medycyna Paliatywna**, anga@zozsuchabeskidzka.pl; **Wewnętrzny**, 33 877 10 01

Wiejski Klub Sportowy „Grom", Grzechynia 163, 33 877 22 31, gromgrzechynia.futbolowo.pl

Wiejski Klub Sportowy „Naroże", Juszczyn, 608 556 598, naroze.futbolowo.pl

Wiejski Ośrodek Zdrowia, Juszczyn 542, 33 87 71 443

Zespół Regionalny „Zbyrcocek". Stowarzyszenie „Nowy Juszczyn", Juszczyn 452, 507 135 696

Zespół Regionalny „Zbyrcok". Stowarzyszenie „Nowy Juszczyn", Juszczyn 452, 507 135 696, baca.roman@tlen.pl

Zespół Regionalny „Babiogórzanie – Polana Makowska", Maków Podhalański, ul. Kościuszki 5, 33 877 14 81, zbyszek.kowalski1@onet.eu, babiogorzanie.folklor@onet.eu, babiogorzanie.pl

MUCHARZ

Jaszczurowa, Koziniec, Skawce, Świnna Poręba, Zagórze

Urząd Gminy w Mucharzu, Mucharz 226, tel. 33 876 14 83, 86, fax. 33 873 90 05, gmina@mucharz.pl, mucharz.pl

Dom Kultury Mucharz, Mucharz 226, 34-106 Mucharz

Dom Kultury Jaszczurowa, Jaszczurowa 351, 34-106 Mucharz, 33 876 15 66, 507 175 367

Dom Kultury Koziniec, Koziniec 218, 34-106 Mucharz, 33 872 77 35, 510 259 211

Dom Kultury Świnna Poręba, Świnna Poręba 111, 34-106 Mucharz 33 872 77 50

Dziecięca Kapela Ludowa „Kozinianie", Koziniec, 33 872 77 35

Gminna Biblioteka Publiczna im. A. Garyckiego, 34-106 Mucharz 226

Filia Biblioteki Gminnej, Jaszczurowa, 33 876 15 66

Filia Biblioteki Gminnej, Koziniec, 33 872 77 35

Filia Biblioteki Gminnej, Świnna Poręba, 33 872 77 50

Gminny Ośrodek Kultury i Czytelnictwa, Mucharz 226, 33 876 15 92, gokicmucharz@op.pl, gokic@mucharz.pl

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Mucharz 226, 33 876 16 12, gopsmucharz@wp.pl

Klub Fotograficzny „Okno", Mucharz 226, 33 876 15 92, zhpmucharz@op.pl, 130.wadowice.zhp.pl

Koło Gospodyń Wiejskich (Dom Kultury), Jaszczurowa, 33 876 15 66, 507 175 367

Koło Gospodyń Wiejskich „Inspiracje Kozińca" (Dom Kultury), Koziniec, 33 872 77 35, 510 259 211

Koło Gospodyń Wiejskich (Dom Kultury), Mucharz 226, 33 876 15 92

Koło Gospodyń Wiejskich w Skawcach z siedzibą w Świetlicy Wiejskiej, Skawce 191

Koło Gospodyń Wiejskich (Dom Kultury), Świnna Poręba, 33 872 77 50

LKS „Czarni Koziniec", Koziniec, czarni-koziniec.pl

LKS „Spartak", Skawce, spartakskawce.pl

Młodzieżowa Orkiestra Dęta, Mucharz, 33 876 15 92

Ochotnicza Straż Pożarna, Jaszczurowa

Ochotnicza Straż Pożarna, Koziniec Centrum, kozinieccentrum.osp.org.pl

Ochotnicza Straż Pożarna, Mucharz 226, 785 188 014, ospmucharz.ugu.pl

Ochotnicza Straż Pożarna, Skawce, skawce.info

Parafia pw. Matki Bożej Pocieszenia, nowa plebania w Świnnej Porębie koło kościoła, 608 204 017, www.parafiambp.cba.pl

Parafia pw. św. Wojciecha, Mucharz 111, 33 876 14 67, parafiamucharz.pl

Rewir Dzielnicowych. Posterunek Policji w Mucharzu, Mucharz 226, 33 876 14 77; dyżur dzielnicowych: poniedziałki 10.00-12.00

Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej, Mucharz 226, 33 876 14 10

130 DSTH „Stu Trzydziestu z Mucharza" im. Księcia Józefa Poniatowskiego, Jaszczurowa 255, 34-106 Mucharz

Stowarzyszenie Przyjaciół Zespołu Szkół w Jaszczurowej „JAWA PLUS", Jaszczurowa 255, 33 876 15 66

Stowarzyszenie Pomocy Osobom Chorym i Potrzebującym „Braterska Dłoń", Mucharz 111

Stowarzyszenie Przyjaciół Szkoły Podstawowej w Świnnej Porębie „Kleks", Świnna Poręba 216

Świetlica GOKiC, Skawce 191

Uczniowski Klub Sportowy „Zalew", Świnna Poręba 216, www.mojasiatkowka.pl

Zespół Śpiewaczy „Jaszczurowianki", Jaszczurowa, 33 876 15 66

STRYSZAWA

Hucisko, Krzeszów, Kuków, Kurów, Lachowice, Pewelka, Targoszów

Urząd Gminy Stryszawa, 34-205 Stryszawa 17, tel. 33 876 77 11, fax 33 876 77 13, sekretariat@stryszawa.pl, stryszawa.pl

Punkt Informacji Turystycznej – Urząd Gminy Stryszawa, 34-205 Stryszawa 17, 33 876 77 30, paulinak@stryszawa.pl

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Stryszawie, 34-205 Stryszawa 18, 33 876 48 82, gopsstryszawa@ug.pl

Gminny Ośrodek Kultury w Stryszawie, 34-205 Stryszawa 740, 33 874 70 03, gokstryszawa@poczta.fm

Beskidzkie Centrum Zabawki Drewnianej i Warsztaty Twórcze przy Gminnym Ośrodku Kultury w Stryszawie, Wystawa Ludowych Zabawek, (Podbabiogórskie Ekomuzeum), Babiogórskie Sklepiki, 34-205 Stryszawa 740, 33 874 70 03 gokstryszawa@poczta.fm, www.stryszawa.pl

Warsztaty Terapii Zajęciowej w Kukowie, 34-206 Kuków 157, 33 874 80 01

Gminna Biblioteka Publiczna, 34-205 Stryszawa 277a, 33 874 70 50, biblioteka.stryszawa@interia.pl, www.bibliotekastryszawa.yoyo.pl

Ochotnicza Straż Pożarna w Stryszawie, 34-205 Stryszawa 393 A, 660 025 235, ospstryszawa.cba.pl

Ochotnicza Straż Pożarna w Lachowicach, 34-232 Lachowice 195, 660 150 549, osp95@op.pl

Ochotnicza Straż Pożarna w Hucisku, 34-233 Hucisko 108, 509 520 852

Ochotnicza Straż Pożarna w Kukowie, 34-206 Kuków 151, 512 283 636, osp@kukow.pl, ospkukow.pl

Ochotnicza Straż Pożarna w Kurowie, 34-233 Kurów 192, 600 735 855, ospkurow@o2.pl. ospkurow.com.pl

Ochotnicza Straż Pożarna w Krzeszowie, 34-206 Krzeszów 82 B, 695 548 734, ospkrzeszow.republika.pl

Ochotnicza Straż Pożarna w Targoszowie, 34-206 Targoszów 34, 500 661 850

Koło Gospodyń Wiejskich Lachowice, 501 875 702 wandaiciek@interia.pl, www.kgwlachowice.pl

Koło Gospodyń Wiejskich Stryszawa Górna, 514 859 816

Koło Gospodyń Wiejskich Stryszawa Dolna, 608 026 862

Koło Gospodyń Wiejskich Krzeszów, 607 033 967

Koło Gospodyń Wiejskich Kuków, 508 575 248, 33 874 81 25

Koło Gospodyń Wiejskich Kurów, 33 877 46 41

Koło Gospodyń Wiejskich Targoszów, 33 874 81 97

Koło Gospodyń Wiejskich Hucisko–Pewelka, 665 974 042

Parafia Rzymsko-Katolicka pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika w Stryszawie, 34-205 Stryszawa 264 a, 33 874 71 24, kdudziak12@gmail.com, parafiastryszawa.pl

Parafia Rzymsko-Katolicka pw. św. Anny w Stryszawie, 34-205 Stryszawa 394, 33 874 70 11, parafiastryszawa.pl

Parafia Rzymsko-Katolicka pw. św. Piotra i Pawła w Lachowicach,34-232 Lachowice 178, 33 874 80 44, parafia.lachowice@gmail.com, parafialachowice.pl

Parafia Rzymsko-Katolicka pw. św. Józefa Robotnika w Kurowie, 34-233 Kurów 184, 33 877 46 48, 694 372 290, ospkurow.com.pl/ parafia-sw-jozefa-robotnika-w-kurowie

Parafia Rzymsko-Katolicka pw. Niepokalanego Serca Najświętszej Marii Panny w Hucisku, 34-233 Hucisko 83, 33 874 89 10

Parafia Rzymsko-Katolicka pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Krzeszowie, 34-206 Krzeszów 212, 33 874 81 74, parafiakrzeszow@onet.pl, parafiakrzeszow.pl

Klasztor Sióstr Zmartwychwstanek na Siwcówce, 34-205 Stryszawa 579, 33 874 70 22

Izba Pamięci Prymasa Wyszyńskiego przy Klasztorze Sióstr Zmartwychwstanek na Siwcówce (Podbabiogórskie Ekomuzeum) 34-205 Stryszawa 579, 33 874 70 22

Ludowy Klub Sportowy „Żuraw", 34-206 Krzeszów 82 A, 503 133 841, pilka@interia.pl

Ludowy Klub Sportowy „Jałowiec ", 34-205 Stryszawa 278 E, 601 654 661, lksjalowiec@gmail.com, jalowiecstryszawa.futbolowo.pl

Ludowy Klub Sportowy „Lachy" Lachowice – Hucisko, 34-232 Lachowice 232, 665 660 480, lkslachy@vp.pl, lachy.futbolowo.pl

Uczniowsko-Ludowy Klub Sportowy„ Lachowice", 34-232 Lachowice 232 B, 504 252 532, tenisstolowylachowice.pl

Uczniowski Klub Sportowy Bieganie.pl - Stryszawa, 34-205 Stryszawa 400a, 696 465 476

Uczniowski Klub Sportowy „Kobylanka" w Kurowie, 34-233 Kurów 192, 602 125 307, ahszwed@interia.pl ospkurow.com.pl/uklub-sportowy-kobylanka

Zespół „Lubniczanki" działający przy Kole Gospodyń Wiejskich w Lachowicach, 33 874 84 19, 501 875 702, wandaiciek@interi.pl ,www.kgwlachowice.pl

Dziecięcy Zespół Regionalny „Stryszawskie Gronicki" działający przy Gminnym Ośrodku Kultury, 34-205 Stryszawa 740, 33 874 70 03, gokstryszawa@poczta.fm

Orkiestra Dęta Gminy Stryszawa, 34-206 Kuków 151, 512 956 331

Parafialny Zespół Caritas przy Parafii M. B. Nieustającej Pomocy w Krzeszowie 34-206 Krzeszów 212, 33 874 81 74, 725 225 947.

Gminny Klub Honorowych Dawców Krwi PCK w Lachowicach, 34-232 Lachowice 608, Dom Katolicki im. Jana Pawła II, 608 410 733

Schronisko PTTK „Leskowiec", 34-206 Krzeszów, 33 872 16 94, 606 743 880, www.leskowiec.pttk.pl

Chatka Adamy w Lachowicach, czyli studencki schron turystyczny „Pod Solniskiem", 34-232 Lachowice Adamy, 32 727 02 43, 601 802 695, chatka.adamy@op.pl, www.adamy.ou.pttk.pl

Szkolne Schronisko Młodzieżowe „Pod Jałowcem", 34-205 Stryszawa 496 b, 33 874 71 87, 33 874 75 93, 662 602 464, ssmstryszawa@interia.pl, www.ssmstryszawa.pl

Babiogórskie Stowarzyszenie „Zielona Linia", 34-205 Stryszawa 281 D, 33 874 25 25, biuro@zielonalinia.org.pl www.zielonalinia.org.pl

Punkt Przyjęć Dzielnicowych w Stryszawie, 34-205 Stryszawa 736 A, 33 874 72 07, 668 355 818

Przychodnia Zdrowia w Stryszawie, 34-205 Stryszawa 277, 33 874 70 26

Przychodnia Zdrowia w Lachowicach, 34-232 Lachowice 195 B, 33 874 80 12

Przychodnia Zdrowia w Krzeszowie, 34-206 Krzeszów 217, 33 874 81 75

STRYSZÓW

Dąbrówka, Leśnica, Łękawica, Stronie, Zakrzów

Urząd Gminy Stryszów, Stryszów 149, 33 879 74 12, 33 879 77 44, 505 154 002, fax 33 879 74 23, gmina@stryszow.pl, stryszow.pl

Biblioteka Publiczna, Łękawica, 33 488 05 15, biblekawica@gokstryszow.pl

Biblioteka Publiczna, Stryszów, 33 873 92 99

„Caritas" Ośrodek Wczasowo-Rekolekcyjny im. Jana Pawła II, Zakrzów 76, 33 879 75 69, 33 873 92 15, zakrzow@caritas.pl, zakrzow.caritas.pl

Dziecięcy Zespół Regionalny „Mali Stronianie", 33 879 74 79, biuro@gokstryszow.pl

Dwór „Senator" Restauracja i Hotel w Zakrzowie, Stronie, 33 879 74 26

EKOCENTRUM ICPPC, Międzynarodowa Koalicja dla Ochrony Polskiej Wsi, 33 879 71 14, biuro@icppc.pl; icppc.pl

Galeria Produktu Lokalengo, Stryszów 553, 33 879 79 31; galeria@gokstryszow.pl; galeria.gokstryszow.pl

Gminny Ośrodek Kultury, Stronie 260, 33 879 74 79, biuro@gokstryszow.pl; gokstryszow.pl

Gminne Centrum Informacji Turystycznej w Stryszowie, Stryszów 553, 33 879 79 31, gcit@stryszow.pl, stryszow.pl

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Stryszów 557, 33 879 71 50

Harcówka w Stryszowie – Komenda Hufca ZHP w Wadowicach, 33 823 40 69 wadowice@zhp.pl

Inkubator Kuchenny, Zakrzów 175, 33 843 62 18; smakigoscinca@gmail.com

Koło Gospodyń Wiejskich, Stronie, 609 889 292

Koło Gospodyń Wiejskich, Stryszów, 668 270 806

Koło Gospodyń Wiejskich, Zakrzów, 514 806 954

Ludowy Klub Sportowy „Żarek" , Stronie, 501 596 011

Ludowy Klub Sportowy „Chełm", Stryszów, 33 879 74 11

Muzeum Dwór w Stryszowie. Oddział Zamku Królewskiego na Wawelu, Stryszów 508, 33 879 74 89, dwor@stryszow.pl, dwor.stryszow.pl

Ochotnicza Straż Pożarna, Łękawica 117, simarik@o2.pl, osplekawica.vot.pl

Ochotnicza Straż Pożarna, Stronie 260, ospstronie@op.pl, ospstronie.strefa.pl

Ochotnicza Straż Pożarna, Stryszów 298, 33 879 74 27

Ochotnicza Straż Pożarna, Zakrzów 232

Orkiestra Dęta OSP, Łękawica 117, simarik@o2.pl, osplekawica. vot.pl

Orkiestra Dęta, Stryszów, 508 339 879

Parafia pw. św. Józefa Robotnika, Łękawica 163, 33 879 70 51

Parafia pw. św. Jana Kantego, Stryszów 288, 33 879 74 77

Parafia pw. św. Anny, Zakrzów 98, 33 879 74 96

Poczta Polska, Stryszów 557, 33 879 74 21

Samodzielny Gminny Zakład Opieki Zdrowotnej w Stryszowie, Stryszów 557, 33 879 74 95, sgzozstryszow@wp.pl

Stowarzyszenie „Gościniec 4 żywiołów”, Zakrzów 175, 33 873 62 18; lgd.gosciniec@gmail.com

Stowarzyszenie Mieszkańców i Sympatyków wsi Leśnica, 502 630 696

Stowarzyszenie Koła Gospodyń Wiejskich, Łękawica, 510 284 159

Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Stryszowskiej, 507 787 517, zmijapaw@poczta.fm

Stowarzyszenie „Pomocna Dłoń”, Stryszów 149, 33 879 75 28

Stowarzyszenie Św. Jana Kantego, Stryszów, 33 879 74 77

Świetlica Wiejska, Leśnica, 33 879 74 79, biuro@gokstryszow.pl

Uczniowski Klub Sportowy „Respekt”, Dąbrówka, 33 879 74 13, spdabrowka@iap.pl

Uczniowski Klub Sportowy „Tygrys”, Łękawica, 33 879 77 26, splekawica@iap.pl

Uczniowski Klub Sportowy „Tajfun”, Stryszów, 33 879 74 92, spstryszow@iap.pl

Uczniowski Klub Sportowy „Pasjonat”, Zakrzów, 33 879 74 87, szkola@gimzakrzow.edu.pl

Wypożyczalnia Rowerów w Gminnym Centrum Informacji Turystycznej, Stryszów 553, 33 879 79 31; gcit@stryszow.pl, stryszow.pl

SUCHA BESKIDZKA

Urząd Miasta Sucha Beskidzka, Sucha Beskidzka, ul. Mickiewicza 19, 33 874 95 00, sucha-beskidzka.pl, info@sucha-beskidzka.pl

Beskidzki Klub Karate, Sucha Beskidzka, os. Na Stawach 6/24, 607 61 01 61, seido-suchabeskidzka.pl, piotr.michulec@seido.org.pl

Biblioteka Suska im. dra Michała Żmigrodzkiego, Sucha Beskidzka, ul. Piłsudskiego 23, 33 874 22 47, bibliotekasuska.pl, info@bibliotekasuska.pl

Cech Rzemiosł Różnych i Przedsiębiorczości, Sucha Beskidzka, ul. Mickiewicza 30, 33 874 21 11, cech30@wp.pl

Filia Szkoły Podstawowej Nr 2, ul. Błądzonka 118, 33 874 23 34

Filia Wojewódzkiej Biblioteki Pedagogicznej im. Hugona Kołłątaja, Sucha Beskidzka, ul. Mickiewicza 23 A, 33 874 24 04, pbwsucha.pl, filia.sucha@pbw.edu.pl

Fundacja „Dla Ciebie Dla Mnie Dla Nas”, Sucha Beskidzka, ul. Spółdzielców 1/25, 530 424 497, dlaciebiedlamniedlanas.pl

Fundacja Edukacja, Zdrowie, Rozwój, Sucha Beskidzka, ul. Spółdzielców 1, 33 874 25 84

Fundacja Mieszkańców Aktywnych „Audeo Actio”, Sucha Beskidzka, ul. Makowska 13

Fundacja Nowy Pęd, Sucha Beskidzka, Rynek 15, nowy-ped.pl, wspolnota@nowy-ped.pl

Galeria Sztuki Zamek. Miejski Ośrodek Kultury – Zamek, Sucha Beskidzka, ul. Zamkowa 1, 33 874 13 03, 515 134 720, zameksuski.pl, moksekretariat@vp.pl

Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska”, Sucha Beskidzka, ul. Piłsudskiego 5, 33 874 21 27

Kapela „Mała Ziemia Suska” (Miejski Ośrodek Kultury Zamek), Sucha Beskidzka, ul. Zamkowa 1, 33 874 13 03, 515 134 720, zameksuski.pl, moksekretariat@vp.pl

Karczma Rzym (Podbabiogórskie Ekomuzeum), Sucha Beskidzka, Rynek 1, 33 874 27 97, karczma-rzym.com, pss_wadowice@ prezentacje.pl

Koło Pszczelarzy Powiatu Suskiego „Mioduszyna”, Sucha Beskidzka, ul. Górska 20, wzp-krakow.pl/kola-terenowe, sucha_mioduszyna@wzp-krakow.pl

Kółko Rolnicze, Sucha Beskidzka, ul. Za Wodą, skr. 45, 34-200 Sucha Beskidzka

Liceum Ogólnokształcące Nr 1 im. Marii Skłodowskiej-Curie, ul. Płk. T. Semika 1, 33 874 23 55, zsosucha.pl, zso.sucha@interia.pl

Ludowy Klub Sportowy „Technik”, Sucha Beskidzka, ul. Spółdzielców 1

Łucznicze Towarzystwo Sportowe „Zamek Suski”, Sucha Beskidzka, ul. Zamkowa 1, 691 760 728, lts_zamek@op.pl

Miejska Orkiestra Dęta (Miejski Ośrodek Kultury Zamek), Sucha Beskidzka, ul. Zamkowa 1, 33 874 13 03, 515 134 720, zameksuski.pl, moksekretariat@vp.pl

Miejskie Centrum Sportu i Rekreacji „Babia Góra”, Sucha Beskidzka, ul. Płk. T.Semika 2, 512 450 733; www.mcsir.sucha-beskidzka.pl; mcsir@sucha-beskidzka.pl

Miejska Przychodnia Zdrowia, Sucha Beskidzka, ul. Handlowa 1, 33 874 22 60, 33 874 20 07, mpzsucha.pl, mpz@krakow.man.pl

Miejska Świetlica Profilaktyczna, Sucha Beskidzka, ul. Handlowa 2, 33 874 22 71, msp@poczta.onet.eu

Miejski Chór „Jasień” (Miejski Ośrodek Kultury Zamek), Sucha Beskidzka, ul. Zamkowa 1, 33 874 13 03, zameksuski.pl, moksekretariat@vp.pl

Miejski Klub Sportowy „Babia Góra”, Sucha Beskidzka, ul. Mickiewicza (Stadion Sportowy), babiagora.info, zarzad@babiagora.info

Miejski Ośrodek Kultury – Zamek, Sucha Beskidzka, ul. Zamkowa 1, 33 874 13 03, 515 134 720, zameksuski.pl, moksekretariat@vp.pl

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Sucha Beskidzka, ul. Mickiewicza 19, 33 874 22 43, 33 874 95 24, mopssucha@poczta.onet.pl

Miejskie Przedszkole Samorządowe, Sucha Beskidzka, ul. Mickiewicza 23, 33 874 20 47, przedszkole.sucha-beskidzka.pl, mps.sucha@onet.pl

Muzeum Miejskie Suchej Beskidzkiej, Sucha Beskidzka, ul. Zamkowa 1, 33 874 26 05, muzeum.sucha-beskidzka.pl, muzeum@sucha-beskidzka.pl

Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Medyk” Sucha Beskidzka, ul. Mickiewicza 56, 33 874 18 33, medyk.info.pl, medyk@medyk.info.pl

Ochotnicza Straż Pożarna – Błądzonka, Sucha Beskidzka, ul. Błądzonka 41, 531 511 639, 33 874 27 58, bladzonka.osp.pl, ospbladzonka@gmail.com

Ochotnicza Straż Pożarna – Miasto, Sucha Beskidzka, Rynek 16, 33 874 28 43, suchabeskidzka.osp.pl, ospsuchabeskidzkamiasto@interia.pl

Ogólnopolski Zwiazek Inwalidów Narządu Ruchu Oddział „Podbeskidzie”, Sucha Beskidzka, os. Beskidzkie 14, 33 874 18 30

Parafia pw. Nawiedzenia NMP, Sucha Beskidzka, ul. Kościelna 3, 33 874 48 80, parafiasucha.pl, parafiasucha@gmail.com

Polski Czerwony Krzyż „Nadzieja” – Klub Honorowych Dawców Krwi, Sucha Beskidzka, os. Beskidzkie 14, 502 720 625

Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów Zarząd Rejonowy, Sucha Beskidzka, os. Beskidzkie 14, 33 874 25 68

Polski Związek Niewidomych Okręg Małopolski – Koło Powiatowe, Sucha Beskidzka, ul. Płk. T. Semika 1, mariab_46@o2.pl

Polski Związek Wędkarski im. dra F. Nowakowskiego, Sucha Beskidzka, ul. Mickiewicza (stadion sportowy)

Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Oddział „Ziemi Babiogórskiej” im. prof. W. Goetla Sucha Beskidzka, ul. Mickiewicza 38, 33 874 36 70, sucha-beskidzka.pttk.pl, biuro@sucha-beskidzka.pttk.pl

Powiatowy Szkolny Związek Sportowy, Sucha Beskidzka, ul. Płk. T. Semika 1, 33 875 79 40; sport.powiatsuski.pl, pszssucha@interia.pl

Punkt Informacji Turystycznej, Sucha Beskidzka, ul. Zamkowa 1, 33 874 26 05 wew. 21, it@sucha-beskidzka.pl, muzeum.sucha-beskidzka.pl, it.sucha-beskidzka@msit.malopolska.pl

Rycerstwo Niepokalanej przy Parafii Nawiedzenia NMP, Sucha Beskidzka, ul. Kościelna 3

Spółdzielnia Mieszkaniowa „Beskid”, Sucha Beskidzka, ul. Mickiewicza 44, 33 874 21 42; smbeskid.pl, sm_beskid@interia.pl

Spółdzielnia Rzemieślnicza „Wielobranżowa”, Sucha Beskidzka, ul. 29 Stycznia 31, 33 874 27 32

Stowarzyszenie Collegium Juvenum, Sucha Beskidzka, Mickiewicza 19

Stowarzyszenie „Dla Natury 2000”, Sucha Beskidzka, ul. Kościelna 5b

Stowarzyszenie Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego, Sucha Beskidzka, ul. Mickiewicza 19

Stowarzyszenie Inicjatywa Beskidzka, Sucha Beskidzka, ul. Role 199

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Podbabiogórze”, Sucha Beskidzka, ul. Mickiewicza 19, 33 874 41 72, 667 609 609, lgdpodbabiogorze.pl, podbabiogorze@op.pl

Stowarzyszenie Miłośników Regionu Suskiego „Skarbiec Suski”, Sucha Beskidzka, ul. Błądzonka 118

Stowarzyszenie „Moto-Łaje Motocykliści Dzieciom”, Sucha Beskidzka, ul. Mickiewicza 20

Stowarzyszenie Narodu Cygańskiego Art Lovara, Sucha Beskidzka, ul. Zasypnica 27

Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Regionów, Sucha Beskidzka, ul. Spółdzielców 1, 33 874 25 84

Stowarzyszenie Ogrodowe „Jasień”, Sucha Beskidzka, os. Na Stawach 8/45

Stowarzyszenie Pszczelarzy „Jodła”, Sucha Beskidzka, ul. Zamkowa 1, 33 874 65 60

Stowarzyszenie „Przyjaciół Miast Partnerskich”, Sucha Beskidzka, ul. Mickiewicza 19

Stowarzyszenie „Radość”, Sucha Beskidzka, ul. Płk. T. Semika 1, 33 874 22 71

Stowarzyszenie „Samorządowe Centrum Przedsiębiorczości i Rozwoju”, Sucha Beskidzka, ul. Mickiewicza 175, 33 874 11 03, funduszemalopolska.pl, sekretariat@centrump-sucha.pl

Stowarzyszenie „Suscy Seniorzy”, Sucha Beskidzka, ul. Handlowa 2

Stowarzyszenie „Zintegrowani – Niepokonani”, Sucha Beskidzka, Rynek 15

Suskie Centrum Medyczne ADdent, Sucha Beskidzka ul. Billy Wildera 14, 33 333 01 43; 508 229 959; rejestracja@scmaddent.pl; scmaddent.pl

Suskie Stowarzyszenie Klub Abstynentów „Feniks”, Sucha Beskidzka, ul. Handlowa 1, 33 774 40 18

Suskie Stowarzyszenie Kobiet „Samopomoc”, Sucha Beskidzka, ul. Role

Suski Klub Fantastyki, Sucha Beskidzka, ul. Piłsudskiego 23, 33 874 22 47

Szkoła Podstawowa Nr 1 im. Jana Pawła II, Sucha Beskidzka, ul. Płk.T. Semika 3, 33 874 22 18, zssucha.pl, sekretariat@zssucha.pl

Szkoła Podstawowa Nr 2, Sucha Beskidzka, ul. Zasypnicka 1, 33 874 27 28; sp2suchabeskidzka.edupage.org, sp2sucha@poczta.onet.pl

Towarzystwo Miłośników Ziemi Suskiej, Sucha Beskidzka, ul. Zamkowa 1

Uczniowski Klub Sportowy „Dziadki”, Sucha Beskidzka, ul. Słoneczna 32, 793 065 444, siatkowka@uksdziadki.pl

Uczniowski Klub Sportowy „HIGHLANDERS Beskidy”, Sucha Beskidzka, ul. Pod Modrzewiami 2

Uczniowski Klub Sportowy „Gladiator”, Sucha Beskidzka, os. Beskidzkie 11/25, 530 290 134, gladiator.suchabesk@interia.pl

Uczniowski Klub Sportowy „Jasień”, Sucha Beskidzka, ul. Płk. T. Semika 3, 668 803 392, uks-jasien.pl

Wyższa Szkoła Turystyki i Ekologii, Sucha Beskidzka, ul. Zamkowa 1, 33 874 15 45, wste.edu.pl, szkoła@wste.edu.pl

Zarząd Powiatowy Ligi Obrony Kraju, Sucha Beskidzka, ul. Makowska 40

Zespół Kościelno-Klasztorny (Podbabiogórskie Ekomuzeum), Sucha Beskidzka, ul. Kościelna 3, 33 874 25 38

Zespół Muzyki Dawnej im. Gaspare Castiglione (Miejski Ośrodek Kultury Zamek), Sucha Beskidzka, ul. Zamkowa 1, 33 874 13 03, 515 134 720, zameksuski.pl, moksekretariat@vp.pl

Zespół Regionalny „Mała Ziemia Suska” (Miejski Ośrodek Kultury – Zamek), Sucha Beskidzka, ul. Zamkowa 1, 33 874 13 03, 515 134 720, zameksuski.pl, moksekretariat@vp.pl

Zespół Regionalny „Ziemia Suska” (Miejski Ośrodek Kultury – Zamek), Sucha Beskidzka, ul. Zamkowa 1, 33 874 13 03, 515 134 720, zameksuski.pl, moksekretariat@vp.pl

Zespół Szkół im. W. Witosa, Sucha Beskidzka, ul. Spółdzielców 1, 33 874 27 71, zssucha.pl, sekretariat@zswsucha.pl

Zespół Szkół im. W. Goetla, Sucha Beskidzka, ul. Koscielna 5, 33 874 21 46, zsgsucha.pl, zsg@powiatsuski.pl

Zespół Zamkowo-Parkowy (Podbabiogórskie Ekomuzeum), Sucha Beskidzka, ul Zamkowa 1, 33 874 26 05, 33 874 13 03, 515 134 720, zameksuski.pl, moksekretariat@vp.pl, muzeum@sucha-beskidzka.pl,

Związek Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych, Sucha Beskidzka, os. Beskidzkie 14

Związek Ochotniczych Straży Pożarnych RP Oddział Powiatowy, Sucha Beskidzka, ul. Makowska 26

ZAWOJA

Skawica

Urząd Gminy Zawoja, Zawoja 1307, 33 877 50 15, 33 877 50 51, sekretariat@zawoja.ug.pl, zawoja.ug.pl

Informator Narciarski, Zawoja, zawoja-ski.pl

Turystyczna Zawoja, zawoja.net.pl

Wirtualna Zawoja, zawoja.pl

Babiogórskie Centrum Kultury im. dr Urszuli Janickiej-Krzywdy, Zawoja Centrum, 33 877 50 66, bck@zawoja.pl, diablak@zawoja.pl

Babiogórskie Centrum Sportu, Zawoja Centrum 2000, 698 674 165 (Prezes BCS w Zawoi); bcszawoja@gmail.com; www.bcszawoja.pl

Babiogórski Park Narodowy Zawoja Barańcowa 1403, 33 877 51 10, 33 877 67 02, park@bgpn.pl, bgpn.pl

Zespół Regionalny „Juzyna" Babiogórskie Centrum Kultury im. dr Urszuli Janickiej-Krzywdy, Zawoja Centrum, 33 877 50 66, bck@zawoja.pl

Zespół Regionalny „Cieślica" Babiogórskie Centrum Kultury im. dr Urszuli Janickiej-Krzywdy, Zawoja Centrum, 33 877 50 66, bck@zawoja.pl

Dziecięcy Zespół Regionalny „Zbójnik" (Zespół Szkół w Skawicy, Babiogórskie Centrum Kultury), Zawoja Centrum, 33 877 50 66, skawica@poczta.onet.pl, bck@zawoja.pl szkola.skawica.fm.interia.pl, 33 877 53 09

Bank Spółdzielczy, Zawoja Centrum, 33 877 68 88

Gminna Biblioteka Publiczna, Zawoja, 33 877 50 41, gbpzawoja@gmail.com, biblioteka.zawoja.pl

Gminna Informacja Turystyczna, Zawoja Wilczna, 500 659 607, 508 553 138

IT – Zawoja Centrum, budynek Babiogórskiego Centrum Kultury, 33 877 55 33, 33 877 50 66

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zawoi, Zawoja Centrum 1580, 33 877 50 49, gopszawoja@ug.pl

Hala widowiskowo-sportowa, Zawoja Centrum, 33 877 65 60

Klasztor oo. Karmelitów Bosych (Podbabiogórskie Ekomuzeum), Zawoja Zakamień 1546, 33 877 52 11, zawojaocd@wp.pl

Kościół św. Klemensa, papieża i męczennika (Podbabiogórskie Ekomuzeum), Zawoja Centrum 123, 33 877 50 14, rwiecek@diecezja.krakow.pl, parafia@zawoja.pl

Ludowy Klub Sportowy „Huragan", Skawica 278

Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Praktyka Lekarza Rodzinnego, Skawica 448, 33 877 53 13, prlskawica@o2.pl

Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Zdrowie" Sp. z o.o., Zawoja 1580, 33 877 50 03, zdrowiezawoja@op.pl

Ochotnicza Straż Pożarna, Skawica (Centrum), 33 877 57 21, ospskawicacentrum.blogspot.com

Ochotnicza Straż Pożarna, Skawica (Sucha Góra), 660 667 738

Ochotnicza Straż Pożarna, Zawoja Centrum 1730, 33 877 50 26, ospzawojacentrum.pl

Ochotnicza Straż Pożarna, Zawoja Dolna, 660 064 988

Ochotnicza Straż Pożarna, Zawoja Górna, 33 877 51 46

Ochotnicza Straż Pożarna, Zawoja Przysłop, 33 877 51 85

Ochotnicza Straż Pożarna, Zawoja Wełcza, 502 651 539

Orkiestra Babiogórska – Orkiestra Dęta Gminy Zawoja, kierownik Szymon Hujda, 530 754 724; orkiestrazawoja@gmail.com

Ośrodek Duszpasterski św. Józefa Robotnika, Zawoja Zakamień 1546, 33 877 52 11

Parafia pw. Matki Bożej Częstochowskiej, Skawica 122, 33 877 53 18, parafia@parafiaskawica.pl, parafiaskawica.pl

Parafia pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy, Zawoja Górna 1812, 33 877 54 50

Parafia pw. św. Józefa Robotnika w Zawoi Zakamień (Przysłop), 33 877 52 11

Parafia pw. św. Klemensa, Zawoja 123, 33 877 50 14, parafia@zawoja.pl

Prywatne Schronisko Górskie, Zawoja Opaczne, 606 573 671

Schronisko Górskie PTTK Markowe Szczawiny, Zawoja, 33 877 51 05, markowe.szczawiny@op.pl, markoweszczawiny.pttk.pl

Skansen PTTK im. J. Żaka, Zawoja Markowe Równienki, 698 040 675

Stowarzyszenie Klub Aktywnych Mam, Zawoja, 604 406 667; kobietyzawoja@gmail.com

Stowarzyszenie na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju „Przysłop", Zawoja Przysłop, 880 314 258, przyslop.zawoja.pl

Szkolne Schronisko Młodzieżowe, Zawoja Wełcza 991, 33 877 50 59, 694 904 039, ssmzawoja.szkolnastrona.pl, ssmzawoja@vip.interia.pl

Szkoła Dziedzictwa Kulturowego Babiogórców (Podbabiogórskie Ekomuzeum), Zawoja 35A, 33 877 50 32, sp5zawoja@wp.pl

Świetlica Wiejska w Skawicy (budynek OSP) Skawica Centrum, 788 868 595

Świetlica Środowiskowa, Zawoja Centrum, 515 919 595

Towarzystwo Przyjaciół Zawoi, Zawoja 1406, 502 720 625

Uczniowski Klub Sportowy „Zawojak", Zawoja Centrum, 727 915 639

Urząd Pocztowy, Zawoja Centrum, 33 877 52 22

Zawojskie Stowarzyszenie Właścicieli Lasów Prywatnych, Zawoja (Centrum) 1476, 33 877 61 31, zswlp@zawoja.pl, zswlp.zawoja.pl

Park Czarnego Daniela, Zawoja Podpolice os. Czarnotowa, pcd.zawoja@o2.pl; 694 465 255

Galeria „Na Ucieche" Barbara Trzebuniak, Zawoja 1008, galeria@naucieche.pl, 696 818 211

ZEMBRZYCE

Marcówka, Śleszowice, Tarnawa Dolna, Tarnawa Górna

Urząd Gminy Zembrzyce, Zembrzyce 540, 33 874 60 02, 874 60 40, fax 33 877 07 00, gmina@zembrzyce.pl, zembrzyce.pl

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zembrzycach, Zembrzyce 541,33 874 64 00, fax 33 874 64 00

Samodzielny Zakład Opieki Zdrowotnej w Zembrzycach, Przychodnia Zdrowia w Zembrzycach, Zembrzyce 541, 33 874 60 10, gzoz541@wp.pl

Przychodnia Zdrowia w Śleszowicach, Śleszowice 162, 33 874 60 17

Gminne Centrum Kultury i Czytelnictwa w Zembrzycach, Zembrzyce 541, 33 874 61 96, gok_zembrzyce@interia.pl, gckiczzembrzyce.pl

Gminny Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Zembrzycach, Zembrzyce 655, 33 874 63 90, 33 874 61 33

Centrum Obsługi Szkół w Zembrzycach, Zembrzyce 540, 33 874 67 32

Szkoła Podstawowa w Tarnawie Dolnej, Tarnawa Dolna 272, 33 874 67 07, gim_tar@poczta.onet.pl

Zespół Szkół, Szkoła Podstawowa, Gimnazjum i Przedszkole w Zembrzycach, Zembrzyce 490, 33 874 66 53, gim_zem@poczta.onet.pl

Szkoła Podstawowa w Marcówce, Marcówka 120, 33 874 60 23, sp_marcowka@op.pl

Szkoła Podstawowa w Śleszowicach, Śleszowice 166, 33 874 63 27, aspsleszowice@wp.pl

Świetlica Środowiskowa w Zembrzycach, Zembrzyce 584, 33 874 04 10, swietlicaul@wp.pl

Urząd Pocztowy, Zembrzyce 45, 33 874 60 19

Parafia pw. św. Jana Chrzciciela, Zembrzyce 124, 33 874 60 27

Parafia pw. św. Jana Kantego, Tarnawa Dolna 269, 33 874 62 06

Parafia pw. Matki Bożej Częstochowskiej, Śleszowice 214, 33 874 63 75

Ośrodek Wypoczynkowo Rekolekcyjny Totus Tuus im. Ks. Kard. Karola Wojtyły w Zembrzycach, Zembrzyce 503, 33 874 41 86, 734 165 929, recepcja@totus-tuus.com.pl

Dom Wczasowo-Rehabilitacyjny im. św. Brata Alberta, Zembrzyce 433, 33 877 07 65, 662 015 868, fax: 33 873 38 84, dwr.zembrzyce@caritas.pl

Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy w Tarnawie Górnej, Tarnawa Górna 61, tel/fax 33 876 39 64

Ochotnicza Straż Pożarna w Zembrzycach, Zembrzyce 511

Ochotnicza Straż Pożarna w Tarnawie Dolnej, Tarnawa Dolna 190

Ochotnicza Straż Pożarna w Śleszowicach, Śleszowice 45

Ochotnicza Straż Pożarna w Marcówce, Marcówka 156

LKS „Garbarz", Zembrzyce 583, 33 874 62 15, garbarz1922@interia.eu

LKS „Tarnawianka", Tarnawa Dolna 272

LKS „Błyskawica", Marcówka 156

Orkiestra Dęta „Rytm", Zembrzyce 584, 510 898 756

Stowarzyszenie Muzyczne „Śleszowice", Śleszowice 45, 33 874 63 02

Stowarzyszenie Zembrzyckie Koło Gospodyń „Mioduszyna", Zembrzyce 541, 515 957 155

Stowarzyszenie Koło Gospodyń Wiejskich „Marcowianki", Marcówka 120, 504 821 230

Koło Gospodyń Wiejskich „Redz", Tarnawa Górna 50, 604 685 920

Koło Gospodyń Wiejskich w Tarnawie Dolnej, Tarnawa Dolna, 606 359 558

Stowarzyszenie Bractwo Zbójników spod Babiej Góry, Marcówka 84, 797 795 741

Stowarzyszenie „Ojcowizna", Tarnawa Dolna 73, 608 158 388

Stowarzyszenie „Nasza Wieś Śleszowice", Śleszowice 45, 512 289 513

Warsztaty Terapii Zajęciowej w Zembrzycach – Caritas Archidiecezji Krakowskiej, Zembrzyce 1, 33 874 67 37, wtz.zembrzyce@caritas.pl

Loklana Inicjatywa Społeczna, Zembrzyce, 883 145 770

DRUGA WOJNA ŚWIATOWA POD BABIĄ GÓRĄ

KSIĘGA STRAT

pod red. Piotra Sadowskiego

Kraków–Zawoja 2011
488 stron, 83 archiwalne fotografie,
zestawienia liczbowe strat, indeksy nazwisk i miejscowości

Największa tragedia dziejowa, jaką była II wojna światowa ze wszystkimi jej następstwami, dotknęła obszar babiogórski na przestrzeni 67 miesięcy. Związane z nią wydarzenia zapoczątkował okres Kampanii Polskiej 1939 r., której działania przetoczyły się przez ten teren w ciągu zaledwie czterech dni. Już pierwsze godziny sprawiły, że ludność cywilna poznała całe okrucieństwo nowoczesnej wojny.

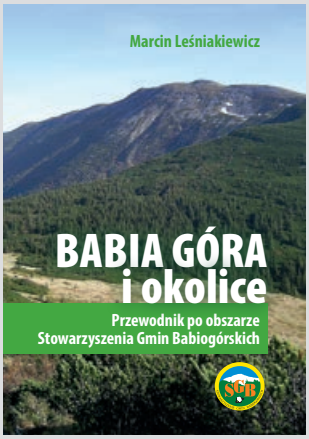

BABIA GÓRA I OKOLICE

Przewodnik po obszarze Stowarzyszenia Gmin Babiogórskich

Test i zdjęcia: Marcin Leśniakiewicz
Opracowanie graficzne: Maciej Hojda

Sucha Beskidzka 2015
Wydanie I
720 stron, wkładka kolorowa 32 strony,
89 zdjęć, plany miejscowości, panoramy

Przewodnik – obejmuje szczegółowy opis 59 miejscowości wchodzących w skład Stowarzyszenia Gmin Babiogórskich oraz wszystkich pieszych szlaków turystycznych PTTK na jego terenie. Zawiera informacje na temat zabytków i innych atrakcji turystycznych regionu.
Publikacja wyróżniona przez Centralny Ośrodek Turystyki Górskiej PTTK w Krakowie na XXIV Ogólnopolskim Przeglądzie Książki Krajoznawczej i Turystycznej w kategorii „przewodniki". Natomiast w 2. Międzynarodowym Konkursie na „Najlepsze wydawnictwo o górach" w kategorii „przewodniki" znalazła się na III miejscu.

Polecamy również inne wydawnictwa Stowarzyszenia Gmin Babiogórskich:

- Archiwalne numery Roczników Babiogórskich za lata:
  - tom 13, rok 2011–2012
  - tom 15, rok 2014
  - tom 16, rok 2015
  - tom 17, rok 2016
- Archiwalne numery Kalendarzy Babiogórskich za lata:
  - Rok 2011. *Historia i działalność Ochotniczych Straży Pożarnych w gminach babiogórskich*
  - Rok 2013. *Wędrówki po babiogórskich gminach. Opisy szlaków, mapy, informacje*
  - Rok 2016. *Babiogórskie ptaki*

Wydawnictwa można nabyć w siedzibie Stowarzyszenia:

Sucha Beskidzka, ul. Mickiewicza 19, pok. 47 (budynek UM Sucha Beskidzka)
Dodatkowe informacje: tel.: 665 053 572, info@sgb.org.pl